

**T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
KAMU YÖNETİMİ VE SİYASET BİLİMİ (SİYASET BİLİMİ)
ANABİLİM DALI**

**MİLLİ DEMOKRATİK DEVRİM TEZİ: 1960'LARDA
TÜRKİYE SOLUNDA BİR AYRIM NOKTASI**

Yüksek Lisans Tezi

Kemal SEVLİ

Ankara-2007

**T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
KAMU YÖNETİMİ VE SİYASET BİLİMİ (SİYASET BİLİMİ)
ANABİLİM DALI**

**MİLLİ DEMOKRATİK DEVRİM TEZİ: 1960'LARDA
TÜRKİYE SOLUNDA BİR AYRIM NOKTASI**

Yüksek Lisans Tezi

Kemal Sevli

**Tez Danışmanı
Prof. Dr. Ömür Sezgin**

Ankara-2007

T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
KAMU YÖNETİMİ VE SİYASET BİLİMİ (SİYASET BİLİMİ)
ANABİLİM DALI

MİLLİ DEMOKRATİK DEVRİM TEZİ: 1960'LARDA
TÜRKİYE SOLUNDA BİR AYRIM NOKTASI

Yüksek Lisans Tezi

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Ömür Sezgin

Tez Jürisi Üyeleri

Adı ve Soyadı

İmzası

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

Tez Sınavı Tarihi

İÇİNDEKİLER

GİRİŞ	4
-------------	---

BİRİNCİ BÖLÜM 1960'LARDA TÜRKİYE'DE SOL

I- 1960'LI YILLARA DOĞRU TÜRKİYE.....	8
II- 27 MAYIS DARBESİ VE SOL	13
III- 1961 ANAYASASININ DEMOKRATİK ÖZELLİĞİ	16
IV- YÖN DERGİSİ	19
V- TÜRKİYE İŞÇİ PARTİSİ (TİP)	21
VI- CHP: ORTANIN SOLU	31
VII- TOPLUMSAL HAREKETLER	33

İKİNCİ BÖLÜM MİLLİ DEMOKRATİK DEVRİM (MDD) TEZİ

I- MİLLİ DEMOKRATİK DEVRİM KAVRAMININ KÖKENİ VE GELİŞİMİ	36
A- LENİN VE DEMOKRATİK DEVRİM	36
B- STALİN VE MİLLİ DEMOKRATİK DEVRİM	41
C- MAO VE YENİ DEMOKRATİK DEVRİM.....	44
II- TÜRKİYE'DE MİLLİ DEMOKRATİK DEVRİM	49
A- TEZİN ORTAYA ÇIKIŞI VE "TEORİ"YE VERİLEN ÖNEM.....	52
B- MİLLİ DEMOKRATİK DEVRİM KAVRAMI VE SOSYALİST DEVİRİMDEN FARKI	56
1- Demokratik Devrim – Sosyalist Devrim Ayrımı	56
2- Demokratik Devrimin “Milli” Karakteri	58
C- TEZİN TÜRKİYE’NİN SOSYAL, SİYASİ VE EKONOMİK YAPISI ÜZERİNE TEMEL GÖRÜŞLERİ.....	59
D- TÜRKİYE'DE MİLLİ DEMOKRATİK DEVRİMİN TARİHİ VE BUGÜNKÜ İŞLEVİ	62
E- MİLLİ DEMOKRATİK DEVRİMDE CEPHELER	65
1- Devrimin Karşı Cephesi.....	65
a- Emperyalizm	65
b- İşbirlikçi Sermaye	66
c- Feodal Mütegalibe	67

2- Devrim Cephesi.....	68
a- İşçi Sınıfı.....	68
b- Yoksul Köylülük ve Yarı-Proleterler	72
c- Küçük Burjuvazi.....	74
d- Asker - Sivil Aydın Zümre	75
e - Milli Burjuvazi	79
E- DEVRİMİN STRATEJİSİ	80
G- DEVRİMCİ GÜÇ BİRLİĞİ VE DEVRİMDE ÖNDERLİK (HEGEMONYA) SORUNU	81
H- TEZİN DÖNEMİN BAZI TARTIŞMA KONULARI HAKKINDAKİ GÖRÜŞLERİ	83
1- Kemalizm.....	83
2- Orduya Biçilen Rol veya Darbecilik	86

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

MİLLİ DEMOKRATİK DEVRİM HAREKETİ

I- SOLDAKİ BAŞLICA TARTIŞMA NOKTALARI VE MDD'CİLERİN TAVRI.....	92
A- SOSYALİZM ANLAYIŞI VE TÜRKİYE'YE ÖZGÜ SOSYALİZM TARTIŞMALARI	93
B- İKTİDARA (SOSYALİZME) VARMA YOLLARI VEYA DEVRİM STRATEJİSİ	101
C- DEVRİMDE ÖNCÜLÜK SORUNU	108
II- MDD HAREKETİ VE ÖRGÜTLENME SORUNU	118
A- ÖRGÜTLENME SORUNU	118
B- TİP İÇERİSİNDE YÜRÜTÜLEN MUHALEFET	121
III- MDD VE GENÇLİK HAREKETİ	130
A- FKF İÇERİSİNDE ÖRGÜTLENME VE GENÇLİĞİN TİP'TEN MDD'YE YÖNELMESİ	131
B- 1968: GENÇLİK HAREKETİNİN KİTLESELLEŞMESİ VE MDD HAREKETİ	135
C- FKF'DEN DEV-GENÇ'E	139
IV- 12 MART'A GELİNEREK SÜREÇTE MDD HAREKETİ VE SOLDAKİ BÖLÜNMELELER.....	142
A- BÖLÜNMENİN BAŞLANGICI.....	142
B- AYDINLIK SOSYALİST DERGİ-PROLETER DEVRİMCİ AYDINLIK AYRIŞMASI	147
SONUÇ	154
KAYNAKÇA	162

KISALTMALAR

a.g.e.	: adı geçen eser
a.g.m.	: adı geçen makale
AP	: Adalet Partisi
ASD	: Aydınlık Sosyalist Dergi
bkz.	: bakınız
C.	: Cilt
CDTA	: Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi
Der.	: Derleyen
DP	: Demokrat Parti
Ed.	: Editör
FKF	: Fikir Kulüpleri Federasyonu
MDD	: Milli Demokratik Devrim
PDA	: Proleter Devrimci Aydınlık
S.	: Sayı
s.	: sayfa
STMA	: Sosyalizm ve Toplumsal Mücadeleler Ansiklopedisi
TDGF	: Türkiye Devrimci Gençlik Dernekleri Federasyonu (Dev-Genç)
TİP	: Türkiye İşçi Partisi
TKP	: Türkiye Komünist Partisi

GİRİŞ

Türkiye sol hareketinin tarihinde 1960-1971 dönemi özel bir öneme sahiptir. Bu dönem, sosyalist hareketin topluma açıldığı, aydınları, gençliği, işçileri etkileyerek ilk kez kitleselleşmeye başladığı bir dönemdir. Türkiye’de 1960’ların sonlarından bugüne değin ortaya çıkan onlarca sol politik örgütlenmenin ideolojik ve teorik temelleri esas olarak bu dönemde atılmıştır.

1960’a kadarki süreçte Türkiye’de sol, yoğun bir baskı altında tutulmuş, bu dönemin etkili tek örgütlenmesi olan Türkiye Komünist Partisi (TKP), yasadışı çalışma yürütmüş ve etkisi de aydın çevrelerinin dışına çıkamamıştır. Ancak, dünyadaki gelişmeler ve 27 Mayıs askeri darbesi ile onun ürünü olan 1961 Anayasasının yarattığı demokratik ortamın etkisiyle; gerek yayın alanında, gerek örgütlenme alanında, gerekse buna paralel olarak gelişen toplumsal muhalefetle beraber, 1960’larda Türkiye’de sol, o döneme kadar görülmemiş bir düzeyde aktif politika sahnesinde boy göstermeye başlamıştır. Milli Demokratik Devrim tezi bu hareketlerin ve gelişen toplumsal muhalefetin yarattığı etki ve tartışma üzerinden şekillenmiştir.

Demokratik devrim konusu Yön dergisinde daha önce de kısmen tartışılmakla beraber, Milli Demokratik Devrim (MDD) tezi ilk olarak Mihri Belli tarafından E. Tüfekçi imzasıyla, 5 Ağustos 1966 tarihli Yön dergisinin 175. sayısında "Demokratik Devrim: Kimle Beraber, Kime Karşı?" başlıklı yazıyla ortaya atılmıştır.

MDD tezi, özünde Türkiye’de sosyalizmin nasıl kurulacağını kendisine temel sorun olarak alan ve bu yolda Türkiye'nin şartları gereği zorunlu bir aşama olarak gördüğü demokratik devrimin formülasyonunu içermektedir. Bu bağlamda temel varsayımlarıyla birlikte tezin Marksist teoriden ne oranda etkilendiği de önem taşımaktadır. Türkiye soluna Marksist teoriyi taşıma gibi bir misyon da üstlenen MDD tezi, ortaya çıktığı dönemin sol akımları içerisinde önemli bir tartışma konusu olmuştur. Bunun nedeni ise tezin Türkiye üzerine diğer sol akımlardan temel noktalarıyla ayrılan görüşler ileri sürmesidir. MDD tezi, çözümlerinde diğer sol akımlara göre Marksist teoriye daha çok vurgu yapmıştır. Tezi öne süren ve savunanların çoğunlukla eski TKP’li olmalarının bunda önemli etkisi vardır. MDD, bir yönüyle eski TKP’lilerin, kendilerinden bağımsız olarak gelişen 1960’lardaki sürece bir müdahalesi olarak değerlendirilebilir.

Bununla birlikte MDD tezinin Türkiye sol tarihindeki asıl önemi, 1967-1968 yıllarında yükselişe geçen ve 12 Mart 1971 darbesine kadar sürececek olan kitlesel gençlik hareketi üzerindeki etkisinde yatmaktadır. Dönemin en önemli sosyalist örgütü olan Türkiye İşçi Partisi (TİP) içinde 1966 sonrasındaki muhalefetin en önemli esin kaynağı MDD tezidir. MDD taraftarları bu muhalefette önemli aşamalar kat etmişlerdir. Özellikle gençliğin TİP’ten koparak bağımsız bir örgütlenmeye gitmesinde MDD tezinin önemli bir etkisi vardır. Türk solunun 1960-1971 arasındaki dönemini inceleyen Ergun Aydınoglu’na göre, önce TİP içerisinde FKF (Fikir Kulüpleri Federasyonu) olarak örgütlenip, 1969’da TDGF’ye (Türkiye Devrimci Gençlik Dernekleri Federasyonu) dönüşen ve Dev-Genç olarak anılan "bu kuşağın teorik bakış açısı, esas olarak MDD’cilikle belirlenmiştir." Yine Aydınoglu’na göre

"Dev-Genç, bir yanıyla, tüm bağımsız karakterine rağmen MDD'nin özgün bir örgüt biçimi olagelmıştır."

MDD tezi, 1960 sonrası solu inceleyen birçok araştırmacı tarafından ele alınmasına karşın, ortaya çıkan çalışmalar daha çok genel nitelikte olup, MDD tezi ve yarattığı etki ayrıntılı olarak incelenmemiştir. MDD'nin bu düzeyde araştırılmamış olmasının en önemli nedeni, onun bir örgüt veya diğer bir araçla kendisini özgün bir şekilde ortaya koyamamasında yatmaktadır. Özellikle dönemin sol hareketleri içerisinde bulunmuş kişilerce Türkiye solunun tarihi üzerine yapılan genel nitelikli çalışmalarda, MDD tezi ve hareketi, genellikle Yön çevresi ile birlikte değerlendirilmiş ve bu çevre ile aynı görüşleri paylaştığı şeklinde yorumlanmıştır. Bu varsayım, tezin ortaya atıldığı ilk zamanlara ilişkin doğruluk payı taşısa da, özellikle 1967 yılından sonra MDD tezinin savunucuları Yön çevresi ile ayrışacak ve bambaşka bir mecraaya akmaya başlayacaklardır.

Dönemin sol akımlarında önemli bir tartışma konusu olan ve bugün bile Türkiye'deki sosyalist örgütlenmelerin çoğunun kökenini oluşturan, 1967-1971 yılları arasındaki kitlesel gençlik hareketinin örgütsel ifadesi FKF ve Dev-Genç üzerinde tartışmasız önemli bir etkiye sahip olan MDD tezi ve hareketinin incelenmesinin, Türkiye solunun gelişim sürecinin kavranmasında yararlı bir işlevi olacağı düşünülmektedir.

Üç bölümden oluşan çalışmanın birinci bölümünde, MDD tezinin ortaya çıktığı koşulların anlaşılabilmesi açısından; 1960'larda Türkiye'deki sol gelişmeyi hazırlayan iç ve dış koşulların kısa bir analizi, 27 Mayıs askeri darbesi ile 1961 Anayasasının sol hareketin gelişimine etkisi, yayıncılık ve örgütlenme bağlamında

solda yaşanan gelişmeler, işçi ve öğrenci gençlik kesimindeki hareketler ele alınacaktır.

İkinci bölümde, Milli Demokratik Devrim kavramının kökeni ve Marksist teorideki yeri, Lenin, Stalin ve Mao'nun görüşleri bağlamında incelenecek, Mihri Belli tarafından formüle edilerek Türkiye için öne sürülen MDD tezinin temel önermeleri ise; Türkiye'nin sosyal, siyasal ve ekonomik yapısı üzerine görüşleri, devrim anlayışı, devrim stratejisi, önderlik sorunu çerçevesinde ele alınacak, bunun yanında tezin dönemin bazı tartışma konuları hakkındaki görüşlerine de yer verilecektir.

Üçüncü bölümde tezin pratikte yarattığı etki, tezin diğer sol akımlarla girdiği tartışmalar ve toplumsal muhalefetle girdiği ilişki ile birlikte bir harekete dönüşme süreci üzerinden ortaya konulmaya çalışılacaktır. Bu bağlamda MDD hareketinin; örgütlenme sorununa yaklaşımı, TİP içerisinde yürüttüğü muhalefet, gençlik hareketi üzerindeki etkisi incelenecek ve son olarak da hiçbir zaman bir örgüt olmayan/olamayan, ancak etkilediği gençlik kesimlerinden, uzantıları bugün de devam eden birçok örgütün doğmasına yol açan MDD hareketinin kendi içerisindeki bölünmeler ve bunların nedenleri ele alınacaktır.

BİRİNCİ BÖLÜM

1960'LARDA TÜRKİYE'DE SOL

I- 1960'LI YILLARA DOĞRU TÜRKİYE

1960'lı yıllar Türkiye siyasal ve toplumsal hayatına damgasını vuran gelişme 27 Mayıs 1960 askeri darbesidir. 27 Mayıs darbesini hazırlayan iç koşullardan önce, 1950-1960 döneminde dünyada sol adına yaşanan gelişmelere kısaca bir göz atmak, 1960'larda Türkiye'deki sol gelişimi anlamak açısından önem taşımaktadır.

İkinci Dünya Savaşının faşizmin yenilgisiyle sonuçlanması; bu yenilgide SSCB'nin ve Alman işgaline uğrayan ülkelerdeki sosyalist örgütlerin çabalarının önemli rol oynaması, savaş sonrasında sosyalizmin dünya ölçeğinde bir saygınlık kazanmasını ve Avrupa'nın doğu kesiminde SSCB'nin önderliğinde bir sosyalist bloğun kurulmasını beraberinde getirmiştir. Sosyalist bloğun oluşumuyla birlikte dünya iki kutba ayrılmış ve bu durum SSCB'nin resmen dağılmasına dek sürecek olan "soğuk savaş" sürecini başlatmıştır.

Bu dönemde Çin'de Mao önderliğindeki devrimin başarıya ulaşması, Kore savaşında emperyalistlerin kısmi yenilgiye uğraması, Vietnam'da Ho Şi Minh önderliğinde Fransız yayılmacılığına karşı bağımsız bir hükümetin kurulması, dünyada sol adına yaşanan önemli gelişmelerdir. 1959'da 60'lı yılların başlıca karakteristiklerini haber veren iki önemli halk başarısı, dünya gündemini meşgul etmiştir. Birincisi, Cezayir'in Fransa'ya karşı verdiği bağımsızlık savaşı sonrası Fransa'nın Cezayir'in bağımsızlığını tanınması; ikincisi, Latin Amerika'da Küba

Devriminin başarıya ulaşmasıdır. 1960 sonrası dünyada ve Türkiye’de sol adına gelişen her hareket bu iki gelişmeden derin izler taşıyacaktır.

Ayrıca Mısır, Suriye ve Irak gibi Arap ülkelerinde asker kökenli iktidar girişimleri ve bunların "kapitalist olmayan kalkınma yolu"nu benimseyerek hızlı bir kalkınma stratejisini hayata geçirme çabaları da 1960 sonrası özellikle geri kalmış ülke aydınlarınınca etkili bir model olarak izlenmiştir.

Diğer önemli bir gelişme ise ABD ve SSCB’nin giderek sertleşen soğuk savaş manevralarına ve bu iki ülkenin hegemonyacılığına karşı mücadelenin yükselişine işaret eden "Bağılantısızlar Hareketi" ve bu hareketi geliştiren ülkelerin 1955 yılında Bandung’da topladıkları konferanstır.

Dünyada otoriter rejimlere karşı demokrasinin geliştirilmesi ve sol adına bu gelişmeler yaşanırken, Türkiye’de de tek partili siyasal sisteme son verilerek 1946 yılında çok partili sisteme geçilmiş, ancak sancılı geçen dört yıldan sonra bu süreç 1950’de Demokrat Parti’nin (DP) seçimleri kazanarak iktidara gelmesiyle tamamlanabilmiştir. 27 Mayıs askeri darbesini hazırlayan iç koşulların temel belirleyicisi 1950-1960 dönemi Demokrat Parti iktidarındır.

Demokrat Parti’nin 1950’de iktidara gelmesi, Türkiye tarihinde önemli bir dönüm noktası olmuş ve halk ilk defa seçmen olarak kendi siyasal fikrini dile getirerek, devletçi geleneğe karşı oy kullanmış; devleti baba olarak gören zihniyeti, merkezden kontrollü, yukarıdan aşağıya dayatılan reformculuğu bir anlamda reddetmiştir.¹ Alt tabakalar sınırlı bir düzeyde de olsa siyasete katılmaya

¹ Çağlar Keyder, **Türkiye’de Devlet ve Sınıflar**, İletişim Yayınları, İstanbul, 1990, s.102.

başlamışlardır. Gerçi bu katılma "oy verme"nin ötesine geçememiştir.² DP, burjuvaziyle toprak ağalarının büyük kısmının desteğini sağlayarak, partiye bel bağlayan geniş köylü yığınlarının oylarıyla seçimi kazanmıştır.³

DP'nin politikasındaki iki temel sacayağı; "köylülük" (köylü nüfusu 1950'de toplam nüfusun %80'ini oluşturmaktaydı)⁴ ve "din ideolojisi"dir. DP bu iki olgu üzerinden politika yürütmüş, köylülüğün dine yakınlığını pekiştirerek "popülist" düzeyde bir politika izlemiş ve laiklik konusunda tek parti döneminde kaydedilen ilerlemelerden bir geriye dönüşü başlatmıştır. Ekonomi alanında devletçi politikadan ziyade liberal politikalara ağırlık verilmiş, alt yapıya yönelik yatırımlara karşın temel sıkıntılar çözülememiştir. Dış politikada ise DP öncesi Truman Doktrini ve Marshall Yardım Planı ile temellenen ABD'ye bağımlılık, DP döneminde ülkenin "küçük Amerika yapılması" söylemlerine kadar ilerletilmiştir.

DP döneminin 27 Mayıs'ı hazırlayan önemli gelişmeleri 1957'den sonra, bu partinin otoriter baskıcı eğilimlerini arttırması ve her türden muhalefete karşı "tek parti diktasına dönüş denemesine"⁵ geçmesiyle başlamıştır. Bu dönemde, 1950 öncesindeki roller tümüyle değişmiş; o günlerin özgürlük bayraktarı partisi DP, giderek Tek Parti felsefesini benimserken, CHP ise çoğulcu demokrasinin öncülüğünü üstlenmiştir.⁶

² Ergun Aydınoglu, **Türk Solu (1960-1971), Eleştirel Bir Tarih Denemesi**, Belge Yayınları, İstanbul, 1992, s.28.

³ Dimitir Şişmanov, **Türkiye İşçi ve Sosyalist Hareketi Kısa Tarih (1908-1965)**, Belge Yayınları, İstanbul, 1990, s.163.

⁴ Çağlar Keyder, **a.g.e.**, s.98.

⁵ Cem Eroğul, "Çok Partili Düzenin Kuruluşu 1945-1971", **Geçiş Sürecinde Türkiye**, Der. İrvin C. Schick ve Ertuğrul A. Tonak, Belge Yayınları, İstanbul, 2003, s.127.

⁶ **A.g.m.**, s.131.

DP tek parti dönemine bir tepki olarak seçimle işbaşına gelmesine rağmen demokratik alanda önemli bir değişiklik yapmamıştır. Tersine, DP dönemi antidemokratik uygulamalarıyla "bir anlamda tek parti siyasetinin yeni koşullar altında sürüp gitmesidir; demokrasiyle hiçbir ilgisi yoktur."⁷

1950-1960 döneminde, önceki dönemlerde olduğu gibi Türkiye, sol düşünceye ve sol siyasete özenle kapalı tutulmuştur. Basın sürekli baskı altında tutulmuş, dönemin sonuna doğru bu baskı had safhaya ulaşmıştır. İşçi, öğrenci ve aydın gibi toplumun dinamik kesimlerinin örgütlenmeleri engellenmiştir. Bu uygulamalar, döneme bir tepki olarak geliştirilen 1961 Anayasasında temel hak ve özgürlüklerin geniş tutularak, siyasal iktidarın bu haklar üzerinde keyfi uygulamalarına önemli sınırlamalar getirilmesine yol açmıştır.

DP dönemi aynı zamanda Türkiye'nin ekonomiden askeri alana kadar her yönüyle dışa bağımlılığının arttığı bir dönemdir. Kore Savaşına ABD saflarında katılma ve NATO'ya giriş, bunların da ötesinde ABD ile olan ikili anlaşmalar ve yakın ilişkiler bu bağımlılığın göstergesidir. Bu durum, 1960 sonrası gelişecek olan toplumsal hareketlerdeki anti Amerikancı ve antiemperyalist karakterin temelini oluşturacaktır.

27 Mayıs 1960 darbesini bir bakıma haber veren gelişmeler, DP iktidarının son döneminde (1957-1960) yaşanmıştır. Bu yıllarda DP'ye karşı muhalefet giderek artmıştır. 1957'de seçilen Meclis çoğunluğunun ilk işi, bir içtüzük değişikliği yaparak muhalefet milletvekillerinin görüşlerinin kamuoyuna yansıtılması

⁷ Feroz Ahmad, "Türkiye'nin Cumhuriyet Dönemi Siyasal Gelişmeleri", **Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi (CDTA)**, C.7, İletişim Yayınları, İstanbul, 1983, s.1995.

olanaklarını kısmak olmuştur. 1958 Ağustosunda Türk parası devalüe edilerek on iki yıldır 280 kuruş olan dolar 9 liraya çıkarılmıştır.⁸ DP iktidarı, Batı yardımı sağlamak amacıyla, sürekli olarak soğuk savaş dengelerinden yararlanmış, ancak iktidarının sonlarına doğru Batıdan istediği desteği elde edemeyince, ekonomik nedenlerle Sovyetler Birliği'ne yakın bir politika izlemiştir.

1958-1959 yıllarında DP ile CHP arasındaki çekişme şiddetlenmiş, DP muhalefete karşı "Vatan Cephesi"ni kurmuş, muhalefette ise daha önce DP'den ayrılanların kurduğu Hürriyet Partisi kendisini feshederek CHP'ye katılmıştır. 12-15 Ocak 1959'da toplanan CHP'nin XIV. Genel Kurultayı'nda "İlk Hedefler Beyannamesi" kabul edilmiştir. Bu seçim bildirgesinde belirlenen hedefler (çift meclis, anayasa mahkemesi, planlama teşkilatı, özerk radyo, bağımsız yargı, yargı güvencesi, özerk üniversite, özgür basın)⁹ daha sonra 1961 Anayasasında yer almıştır.¹⁰

1960 yılının başlarında DP'nin basın ve muhalefet üzerindeki baskısı iyice yoğunlaşmış ve gelişen muhalefeti baskı altına almak için 18 Nisan'da TBMM'de 15 kişilik bir Tahkikat Komisyonu kurulmuştur. Olağanüstü yetkilerle donatılan Komisyonun kuruluşunu düzenleyen yasa 27 Nisan 1960'ta kabul edilmiştir. Buna tepki olarak 28-29 Nisan günleri, İstanbul ve Ankara'da yapılan öğrenci gösterileri üzerine, her iki ilde de sıkıyönetim ilan edilmiş, Mayıs ayında arka arkaya beş gazete kapatılmış. Bu gelişmeler 27 Mayıs'ta Silahlı Kuvvetlerin ülke yönetimine el koymasıyla sonuçlanmıştır.

⁸ Mete Tunçay, "Siyasal Gelişmenin Evreleri", CDTA, C.7, s.1981.

⁹ Tefik Çavdar, **Türkiye'nin Demokrasi Tarihi (1950-1995)**, İmge Yayınevi, Ankara, 1996, s.73.

¹⁰ Mete Tunçay, **a.g.m.**, s.1981.

II- 27 MAYIS DARBESİ VE SOL

27 Mayıs darbesinin Türkiye tarihindeki yeri, Türkiye solunda önemli bir tartışma noktasıdır. Bunun nedeni ise 27 Mayıs sonrasında solun, o güne dek görülmemiş boyutlarda politika alanında önemli bir rol oynamaya başlamasıdır. Solun bu dönemdeki gelişiminde 27 Mayıs ve onun ürünü olan 1961 Anayasası'nın önemli bir etkisi vardır.

"27 Mayıs darbesi, Türkiye'de bir devrim başlatmamış, antiemperyalist bir öz kazanamamış olmasına rağmen, ülkenin siyasi hayatında, işçi hareketinin gelişmesinde, demokratik, antiemperyalist ve sosyalist hareketin hız kazanmasında çok olumlu etkileri olmuştur."¹¹ Bu görüş solun temsilcileri tarafından da savunulmaktadır. 27 Mayıs sonrasında kurulan Türkiye İşçi Partisi'nin yöneticilerinden Sadun Aren Yön dergisine yazdığı bir yazıda, "Bu hareket (27 Mayıs), başlangıcı itibariyle sosyalist bir hedef gütmüyordu. Fakat yarattığı fikri ve siyasi ortam, sosyalizmi teşvik edici olmuştur"¹² yorumuyla, 27 Mayıs'ın sola açıklığına ve hatta teşvik ediciliğine vurgu yapmıştır.

27 Mayıs, kendisini Milli Birlik Komitesi (MBK) olarak adlandıran, Silahlı Kuvvetler hiyerarşisinin dışında kurulmuş olan askeri komitenin gerçekleştirdiği bir darbedir. Komite bu darbede gençlik, üniversiteler ve basından destek almıştır. "Milli Birlik Komitesi içinde, daha ilk günden itibaren, iktidarı bir an önce sivillere bırakmak isteyenlerle, bunun CHP'ye haksız bir çıkar sağlayacağını düşünerek, ancak, siyasal çekişmeler içinde gerçekleştirilemeyen köktenci birtakım düzeltmeler

¹¹ Dimitir Şişmanov, **a.g.e.**, s.211.

¹² Sadun Aren, "Demokrasi ve Sosyalizm", **Yön**, S.34, 8 Ağustos 1962, s.3.

yapıldıktan sonra normale dönme tarafları olanlar arasında anlaşmazlık çıkmıştır."¹³ İlk aylarda ikinci eğilim ağır basmasına rağmen, bu grup 13 Kasım 1960'ta 14'ler olarak bilinen temizlik harekâtıyla tasfiye edilerek yurtdışına gönderilmiştir.

Ergun Aydınoglu'na göre, "DP'yi devirmekten başka hiçbir net programları olmayan, siyasal yönden son derece geri bir grup subayın yaptığı bu darbe, yepyeni bir siyasal üst yapının ve kültürün temellerini atar. Alt sınıfların otonom siyasal eyleme yönelişlerinin yolunu açar, araçlarını yaratır."¹⁴

Gerçekten de 27 Mayıs'ın anti demokratik yapısıyla -en nihayetinde bir askeri darbedir- hayata geçirdiği ve önünü açtığı demokratik ortam arasında önemli bir çelişki vardır. Murat Belge bu çelişkinin 1950 ile karşılaştırmasını yapmaktadır: "İki olay, paradoksal ve karşıt sonuçlar sergiledi. 1950 seçimi gerici sonuçlara varan demokratik ve ilerici bir olaydı. 1960 darbesi ise apaçıktır ki demokratik değildi ama Türk siyasi hayatının liberal reformunu da ancak o sağladı."¹⁵

Bu yorumları daha da ileriye götürerek -sonraki süreçte solun gelişimini de göz önünde tutarak- 27 Mayıs'ın aslında "sol bir darbe" olduğunu ileri sürmek, 27 Mayıs'ın Türkiye tarihindeki yerini anlamamızı zorlaştıracaktır. Her iktidar değişikliğinde olduğu gibi, iktidarı elinde tutanlarla onun yerini alanların sınıf karakterleri belirleyici bir öneme sahiptir. "Bu açıdan bakıldığında 27 Mayıs gözden düşmüş olan devlet sınıfının siyasi yapıdaki eski yerini kazanma teşebbüsü olarak değerlendirilebilir."¹⁶ Bilindiği üzere bu "devlet sınıfı" ideolojik temelini

¹³ Mete Tunçay, **a.g.m.**, s.1981.

¹⁴ Ergun Aydınoglu, **a.g.e.**, s.28.

¹⁵ Murat Belge, "Sol", **Geçiş Sürecinde Türkiye**, s.166.

¹⁶ Çağlar Keyder, **a.g.e.**, s.117.

Kemalizm'de bulan "asker-sivil aydın zümre"dir. Bu kesim Cumhuriyetin kurucusu ve 1950'ye dek siyasal erkin tek sahibidir. 1950-1960 döneminde de iktidar yine bu kesimden gelen bürokratların elindedir. "Buna karşın a) Batılılaşma hızı ve demokrasi deneyi beklenen başarıyı göstermediğinden b) Halkın kendi çıkarlarını devletin üst tabakalarını oluşturan gruplara karşı gözetme eğilimi taşımasından, c) Dış dünyada meydana gelen değişmeler sonucu iktidara karşı içten güçlü bir muhalefetin doğmuş olmasından ötürü Batılılaşma çabaları bir ölçüde engellenmiştir."¹⁷ Bu bağlamda ele alındığında 27 Mayıs ile CHP arasında ideolojik açıdan doğrudan bir bağlantı gözlemlenmektedir. Milli Birlik Komitesinin uygulamaları, 1961 Anayasasının temel özellikleri, oluşturulan yeni kurum ve kuruluşlara bakıldığında, 27 Mayıs'ın ideolojik temelini CHP tarafından hazırlandığı söylenebilir. CHP'nin 14. Genel Kurultayı'nda yayınlanan "İlk Hedefler Beyannamesi" ile 1961 Anayasası arasındaki sıkı benzerlik bunun önemli göstergelerindedir. "CHP'nin ve onun 'İstiklal Harbi Kahramanı' ve eski 'Milli Şef' unvanlarını taşıyan Genel Başkanı İsmet İnönü'nün temsil ettiği geleneksel Kemalist ilerici motifler, darbenin Kemalist bir kimlikle kamuoyu önüne çıkmasını sağlayan politikaların en güçlü kaynağıydı."¹⁸

27 Mayıs sonrasında "geçmişte görülmeyen boyutlarda bir işçi ve sendika hareketi, siyasallaşmış bir entelijansiya, siyasal bir gençlik hareketi, göreceli özgür bir basın"¹⁹ siyasal yapıda sol adına yeniliği temsil eden unsurlardır. 27 Mayıs'ın bu

¹⁷ H.Bayram Kaçmazoğlu, **27 Mayıs'tan 12 Mart'a Türkiye'de Siyasal Fikir Hareketleri**, Birey Yayıncılık, İstanbul, 1995, s.25.

¹⁸ İlhan Akdere; Zeynep Karadeniz, **Türkiye Solu'nun Eleştirel Tarihi-1 (1908-1980)**, Evrensel Basım Yayın, İstanbul, 1994, s.207.

¹⁹ Ergun Aydınoglu, **a.g.e.**, s.29.

yenilikteki asıl katkısı bu gelişmelerin önünü açacak yasal düzenlemeleri getirmiş olmasıdır. Bunun temel belgesi ise 1961 Anayasası'dır.

27 Mayıs, sol için yeni bir siyasal stratejinin şekillenmesini de beraberinde getirmiştir. Bu da sol ve sosyalist stratejide orduya merkezi bir rol verilmesidir. Ordu, 1960 sonrası Türkiye solunda önemli bir tartışma noktası olacaktır.

Burada şu soru soruyu sormak yerinde olacaktır: 27 Mayıs ve ordu, sonradan kendisi ve rejim için tehlike unsuru olarak göreceği solun ve onun dinamiklerinin politikaya katılmasının önünü neden açmıştır? Bunu; 27 Mayıs ve onun ideolojik temelini oluşturan CHP'li Kemalist geleneğin batılılaşma yönündeki eğilimleriyle birlikte, daha çok dünya konjonktüründe sol adına yaşanan gelişmeler ile işçi, öğrenci ve aydın kesimin DP döneminde cılız da olsa kendini gösteren birikmiş muhalefet potansiyelinin bu gelişmeleri bir bakıma zorunlu kılmasında aramak gerekmektedir.

III- 1961 ANAYASASININ DEMOKRATİK ÖZELLİĞİ

27 Mayıs, siyasal ifadesini ve Türkiye tarihindeki yerini 1961 Anayasasıyla belgelemiştir. Bu Anayasa, Türkiye'nin 1980'e kadarki sosyal ve siyasal yaşamına damgasını vurmuştur. 1961 Anayasası, Türkiye tarihinin üzerinde en çok tartışılan, niteliği açısından son derece karşıt yorumlara konu olan temel belgelerinden biridir. MBK ve ona destek veren siyasal güçler, 1961 Anayasasını Türkiye'de gerçek demokrasinin ve sosyal bir devletin başlıca güvencesi olarak savunurken, başta DP'nin mirasına sahip çıkan siyasal güçler olmak üzere sağın tüm bileşenleri bu Anayasayı, özellikle Anayasa Mahkemesi ve Danıştay gibi kurumlar aracılığıyla

Türkiye’de "milli iradenin tecellisi"ni engelleyen bir unsur olarak görmüşler, anayasanın değiştirilmesi için ısrarlı bir politik mücadele vermişlerdir.²⁰

1961 Anayasası, köklü sosyal değişmelere olanak sağlayacak bir temel yasa olmaktan çok, bir önceki dönemde CHP muhalefetinin formüle ettiği biçimsel siyasal reform istemlerini içeren bir "tepki anayasası" niteliğindedir.²¹ Bu tepkisel özellik anayasanın başlangıç kısmında yer alan "*Anayasa ve hukuk dışı tutum ve davranışlarıyla meşruluğunu kaybetmiş bir iktidara karşı direnme hakkını kullanarak 27 Mayıs 1960 Devrimini yapan Türk Milleti..*" ifadesinde de açıkça görülmektedir. 27 Mayıs darbesinin ulusça kullanılan direnme hakkının sonucu olarak tanımlanması yaklaşımı, 12 Mart 1971 ve 12 Eylül 1980 darbelerinde de bir gerekçe olarak kullanılmıştır.²²

1961 Anayasası, DP döneminde başka anayasal güçlerle dengelenmeyen parlamentodaki hâkimiyetin, sonuçta parlamenter bir diktatörlüğe kolayca dönüşebilmiş olması gerçeğinden hareketle parlamentonun egemenliğini yasama, yürütme ve yargı organlarını yeniden düzenleyerek getirdiği kurumlarla sınırlamış ve parçalamıştır.²³

1961 Anayasası’nın getirdiği yenilikler şöyle sıralanabilir:

– Çift meclisli bir yasama sistemi: Millet Meclisi ve Senato,

²⁰ **Sosyalizm ve Toplumsal Mücadeleler Ansiklopedisi (STMA)**, İletişim Yayınları, İstanbul, 1988, C.6, s.1979.

²¹ **A.g.e.**, s.1979.

²² Tefik Çavdar, **a.g.e.**, s.103.

²³ **STMA**, C.6, s.2020.

– Anayasa Mahkemesi: Yasaların ve TBMM İtüzüğüün Anayasaya uygunluğunun denetimi,

– Devlet Planlama Teşkilatı: Planlı kalkınma,

– Seçim sistemi ve siyasi partiler,

– Yargı bağımsızlığı ve yargıç güvencesi,

– Milli Güvenlik Kurulu,

– Üniversite Özerkliği,

– Çalışma yaşamında getirilen yenilikler.

Bu yeniliklerden temel haklar konusundaki değişiklikler ve özellikle de çalışma yaşamına ilişkin düzenlemeler dikkat çekicidir.

Anayasada temel haklara "Genel Esaslar" bölümünden hemen sonra yer verilmiş ve bu bölüm oldukça uzun ve kapsamlı tutulmuştur. Bu da temel haklara verilen önemin bir göstergesidir.²⁴ Anayasanın 46. maddesindeki sendika kurma hakkı ile çalışma yaşamında o döneme kadar örgütlenmeye yönelik kısıtlamalar kaldırılmıştır. Buna göre, "*İşçiler ve işverenler önceden izin almaksızın sendikalar ve sendika birlikleri kurma, bunlara serbestçe üye olma ve üyelikten ayrılma hakkına sahiptirler.*" İşçilere toplu sözleşme ve grev hakkı verilmesi ise 47. maddede düzenlenmiştir.

²⁴ Server Tanilli, **Devlet ve Demokrasi (Anayasa Hukukuna Giriş)**, İstanbul Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 1981, s.144.

Üniversite özerkliği, tarafsız radyo ve televizyon ile siyasi partilere ilişkin düzenlemeler gibi demokratik niteliği ağır basan birçok anayasa maddesi, 1960 sonrası solun ve onu temsil edenlerin politikaya aktif bir şekilde katılmasının önünü açan bir işleve sahiptir. Bu nedendir ki 12 Mart 1971 darbesiyle birçok değişikliğe uğramıştır.

1961 Anayasası'nın demokratik özelliklerinin yanında ordunun siyasete müdahalesinin aracı olan Milli Güvenlik Kurulu gibi bir kuruma yer vermesi, Türk siyasi yaşamında, ordu hiçbir zaman politikanın dışında kalmamasına rağmen, bu duruma anayasal bir meşruiyet kazandırmıştır. Bu durum 1982 Anayasası'nda pekiştirilerek daha güçlü bir biçimde sürdürülecektir.

1961 Anayasası ile o zamana dek sürekli bir biçimde baskı altında tutulan gençlik, işçi sınıfı, köylüler ve aydınlar örgütlü bir şekilde ülkenin politik gündeminde yer alma olanağı elde etmişlerdir. 1961 Anayasası yukarıda değinilen olumsuz özelliğinin yanında, 1960-1980 arasındaki yirmi yıllık süreçte gelişen toplumsal hareketliliğin önünü açmadaki demokratik özelliğiyle birlikte Türkiye siyasi tarihinde yerini almıştır.

1960'tan sonra gelişen sol hareketlilik ilk önce yoğun bir teorik tartışma ve yayın ortamında ilk işaretlerini vermiştir. Bu teorik tartışmanın platformu Yön dergisidir.

IV- YÖN DERGİSİ

20 Aralık 1961'de haftalık olarak yayınlanmaya başlayan Yön dergisi, 30 Haziran 1967 tarihine kadar yayın hayatını kesintisiz olarak sürdürmüştür. Dergi,

birinci sayısında, önce 531 daha sonra katılanlarla birlikte toplam 1042 kişinin imzaladığı bir bildiriyle (Yön Bildirisi), aydınların 1960 sonrası giriştikleri en önemli muhalefet hareketinin organı olarak, toplumsal mücadeleler tarihinde etkileri bugün de hissedilebilen bir düşünsel rol oynamıştır.

1960'larda siyasi partiler arasında ve kamuoyunda, başlıca tartışma konusunu, "kalkınma modeli"nin ne olabileceği oluştururken ve bu esas olarak yönetici sınıfların kendi iç tartışması halinde gelişirken, Yön dergisinde bu tartışmanın içine emekten yana aydınların da katılmasıyla birlikte tartışmanın boyutu değişmiş ve Türkiye tarihinde ilk kez, sosyalizm kavramı, büyük yığınları ve birçoğu yalnızca burjuva reformları peşinde olan aydın kesimlerini de kapsayacak ölçüde yaygın bir tartışma ortamı bulmuştur. 27 Mayıs askeri darbesiyle 12 Mart ve 12 Eylül darbeleri arasındaki temel fark da, işte bu entelektüel ortamın özelliklerinde bulunabilir.²⁵

Yön ve onun devamı olan Devrim dergisi, "yalnızca 27 Mayıs darbesiyle birlikte açılan bu yeni entelektüel ortamın niteliklerini en karakteristik özellikleriyle yansıtmakla kalmamış, aynı zamanda, Türkiye sol hareketinin başlıca eğilimleri üzerinde de etkili olarak, günümüze kadar süregelen sonuçlar doğurmuştur."²⁶

Yön Bildirisi'nin dile getirdiği başlıca talepler üç ana başlıkta toplanmıştır. Bunlar "batılılaşmak", "kalkınmak" ve "aydınlanmak"tır. Bu hedeflere ulaşmanın başlıca kaldırıcı olarak da devletçiliği ileri sürmüşlerdir. Bildiriyi yayınlayanlar, Türkiye'nin içinde bulunduğu durum ve bundan çıkış yolu konusunda üç temel

²⁵ İ. Akdere ve Z. Karadeniz, **a.g.e.**, s.219.

²⁶ **A.g.e.**, s.219.

noktada birleşmişlerdir: Birincisi, iktisadi bunalımın bir toplumsal bunalıma yol açmış olması ve köklü reformlara girişilmedikçe bu bunalımdan çıkılamayacağı, ikincisi, Türkiye'nin kaderine hâkim olabilecek durumda bulunan çevrelerin bu durumun farkında olmamaları ve bu çevrelerce benimsenen ve uygulanabilecek bir kalkınma felsefesinin olmayışı, üçüncüsü ise Türk toplumuna yön verebilecek olanların belli bir kalkınma felsefesinin ana hatları üzerinde anlaşmaya varmalarının zorunluluğudur.²⁷

"Yön bildirisi devlet ve toplum arasındaki ilişkilere bakışının ana çizgilerini böylece dile getirmiş olmakla birlikte, derginin söyledikleri bunlarla sınırlı kalmadı. Yayınlandığı beş yıl boyunca Yön, bu seçkinlerin toplumu yönetmek üzere bir inisiyatif kazanmalarının meşruiyetinin ideolojisinin üretildiği, politikasının, taktiğinin ve örgütlenmesinin yapıldığı bir hareket üssü işlevini üstlendi, toplumsal muhalefet üzerinde bir ideolojik politik hegemonya aracı olarak iş gördü."²⁸

V- TÜRKİYE İŞÇİ PARTİSİ (TİP)

Türkiye İşçi Partisi 13 Şubat 1961 tarihinde bir grup sendikacı tarafından kurulmuştur.²⁹ Aydınoglu, kurucuların tümünün sendikacı olmasını bir "orijinallik" olarak değerlendirmektedir. Çünkü, "o güne kadar Türkiye'de kurulan hiçbir sol partide, böylesi bir saf sendikacı köken mevcut olmamıştır."³⁰ Sonradan TİP'in başkanlığına getirilecek olan Mehmet Ali Aybar ise TİP'in kuruluşunu şu sözlerle değerlendirmektedir: "Türkiye İşçi Partisi'nin kuruluşu tarihimizde benzeri olmayan

²⁷ Ertuğrul Kürkçü, "Kapitalizm ile Komünizm Arasında Geleneksel Aydınlar: Yön Hareketi", **STMA**, C.6, s.2006.

²⁸ **A.g.m.**, s.2006.

²⁹ TİP'in kurucuları şunlardır: Kemal Türkler, Şaban Yıldız, Rıza Kuas, Kemal Nebioğlu, Avni Erakalın, Salih Özkarakbay, İbrahim Denizcier, Adnan Arkın, Hüseyin Uslubaş, Ahmet Muşlu, Saffet Göksüzoğlu, İbrahim Güzelce.

³⁰ Ergun Aydınoglu, **a.g.e.**, s.47.

bir olaydır. O güne kadar partiler hep Bey takımınca kurulmuştur. Halk çocukları ilk kez parti kuruyorlardı. Türkiye İşçi Partisi tabandan kurulan ilk partidir. Bu son derece önemli bir olay. Köylü kökenli 11 işçi sendikacı ile bir şoför, parti kuruyor ve basın toplantısı yaparak TİP'in ezilen işçi sınıfının partisi olduğunu açıklıyorlardı."³¹

TİP, başlangıçta bir "sosyalist parti" olarak ortaya çıkmamıştır ve kurucuları sendikacı olmasına rağmen sınıf partisi olmaktan da uzak bir yapıya sahiptir. TİP'in sosyalist söylemi kullanması ve işçi sınıfına yaklaşması ancak 1962 yılında Mehmet Ali Aybar'ın başkanlığından sonra başlayacaktır. TİP'in ilk yılında yaşadığı bu durgunluğunu bizzat parti kurucularının özelliklerinde aramak gerekir. TİP'in kurucuları, başlıca sendika federasyonu olan Türk-İş'ten gelmekteydiler. Türk-İş ise "ABD yanlısı, komünizm aleyhtarı işçi sendikaları federasyonları oluşturmak için dünya çapında girişilen seferberliğin bir parçası olarak kurulmuştu."³² Böyle bir oluşumdan gelenlerce kurulan bir partinin kendisini "sosyalist bir işçi partisi" olarak nitelenmesi beklenemezdi.

Bu durum, Parti Tüzüğü'nün partinin amacını açıklayan ikinci maddesinde daha net anlaşılmaktadır: "*Programda yazılı esasları gerçekleştirmek (...) bilhassa hiçbir şahıs, sınıf, zümre, hizip veya teşekkülün kanun üstüne çıkabilmesine izin vermeyecek her türlü mevzuatı tesis ve tatbik etmek için kanunun verdiği haklar ve tüzüğü'nün hükümleri dairesinde çalışmaktır.*" Görüldüğü gibi amacı bu madde ile

³¹ Uğur Mumcu, *Sosyalizm ve Bağımsızlık (M. Ali Aybar ile Söyleşi)*, Tekin Yayınevi, İstanbul, 1996, s.25.

³² Murat Belge, *a.g.m.*, s.167.

belirlenmiş olan partinin sosyalizmle ya da işçi sınıfının politik bilincinin bir göstergesi olmakla hiçbir ilişkisi yoktur.³³

TİP kurucuları, kuracakları partiyi ve uygulayacakları parti politikasını sendikaların ve sendikacılığın bir uzantısı olarak görmüş ve düşünmüşlerdir.³⁴ Bu durum partinin urviyerist (işçici) bir ideolojiye sahip olduğunun göstergelerindedir.³⁵

TİP'in bu durgunluğu 1962 yılı ile birlikte yerini canlılığa bırakacaktır. 1961'in sonlarında ilk işçi eylemleri patlak vermiş, 1961'in son günü bu eylemler doruk noktaya ulaşmıştır.³⁶ İşçilerin temel talebi, 1961 Anayasasında kendileriyle ilgili öngörülen düzenlemelerin uygulamaya geçirilmesidir. 1962'nin başlarında ise Türk-İş çevresi "Çalışanlar Partisi" adında yeni bir parti kurma hazırlığına başlamış, bu girişim Yön dergisi tarafından da desteklenmiştir. İşte hem gelişmekte olan işçi eylemleri, hem de "Çalışanlar Partisi" girişimi, TİP kurucularını harekete geçirmiş ve 1 Şubat 1962'de sosyalist aydınlara çağrı yapılarak partinin güçlendirilmesine karar verilmiştir. Bunun üzerine İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesindeki doçentlik görevine siyasi faaliyetlerinden dolayı 1946'da son verilen ve o dönemde serbest avukatlık yapan Mehmet Ali Aybar'a başkanlık teklifi götürülmüş ve yapılan görüşme sonucunda Aybar, 9 Şubat 1962'de TİP genel başkanlığına getirilmiştir.

³³ Sadun Aren, **TİP Olayı (1961-1971)**, Cem Yayınevi, İstanbul, 1993, s.33. TİP tüzüğü ve programından yapılan alıntılar, Sadun Aren a.g.e., s.46-72'den alındığından çalışmanın bundan sonraki bölümlerinde yapılan alıntılarla ilgili ayrıca dipnot verilmeyecektir.

³⁴ A.g.e., s.34.

³⁵ Bkz. Doğan Özgüden "Türkiye İşçi Partisi'nin Kuruluşu", **STMA**, C.6, s.1998; M. Belge **a.g.m.**,s.167 ve İ. Akdere-Z. Karadeniz **a.g.e.** s.260.

³⁶ 31 Aralık 1961'de İstanbul İşçi Sendikaları Birliği ile Türk-İş tarafından İstanbul Saraçhane'de düzenlenen mitinge 150 bin dolayında işçi katılmıştır. Bu, Türkiye'de o tarihe kadar ki en kitlesel işçi eylemidir. Daha fazla bilgi için bkz. **STMA** c.6, s.2009.

Aybar'ın genel başkanlığından sonra partinin amacını belirten tüzüğün yukarıda değinilen 2. maddesi, "*TİP, Türk işçi sınıfının ve onun demokratik öncülüğü etrafında toplanmış bütün emekçi sınıf ve tabakaların (ırgat ve küçük köylülerin, aylıklı ve ücretli zanaatkârların, küçük esnaf ve dar gelirli serbest meslek sahiplerinin, ilerici gençliğin ve toplumcu aydınların) kanun yolunda iktidara yürüyen siyasi teşkilatıdır*" şeklinde değiştirilmiştir. TİP'in yaptığı bu atılımdan sonra "Çalışanlar Partisi" girişimi kendiliğinden tasfiye olmuştur.³⁷

TİP, sosyalist aydınların katılımından sonra hızlı bir gelişme sürecine girmiş ve halk içinde örgütlenmeye başlamıştır. Bu örgütlenme çalışmaları sık sık aşırı sağcı grupların saldırısına uğramıştır. Bu arada "Çalışanlar Partisi" denemesinin başarısızlığa uğramasından sonra Yön çevresi "Sosyalist Kültür Derneği"ni kurarak örgütlenme girişiminde bulunmuş; TİP ise hem Yön'ün teorik açılımlarını göğüsleyebilmek hem de partinin görüşlerini kamuoyuna duyurmak için "Sosyal Adalet" adında haftalık bir dergi yayınlamaya başlamıştır.³⁸

Mehmet Ali Aybar'ın başkanlığa getirilmesinden sonra partide yaşanan ikinci dönüm noktası, Cumhuriyetçi Köylü Millet Partisi (CKMP) senatörü Niyazi Ağırnaslı'nın 10 Şubat 1963'te partiye katılması olmuştur. Bir süre sonra da Cumhurbaşkanı kontenjanından senato üyesi olan Esat Çağa TİP'e katılmış ve Parti parlamentoda temsil olanağına kavuşmuştur. Böylece, Parti TBMM'de sesini duyurmaya başlamış ve Türk Ceza Kanunu'nun ünlü 141 ve 142. maddeleri dâhil

³⁷ Doğan Özgüden **a.g.m.**, s.1999.

³⁸ **A.g.m.**, s.1999.

olmak üzere antidemokratik yasa ve uygulamalara karşı Anayasa Mahkemesi ve parlamento nezdinde mücadele vermeye başlamıştır.³⁹

1961 genel seçimlerine katılmayan TİP, 1963'teki yerel seçimlere dokuz ilde katılmış ve toplam 36.000 oy almıştır. Fakat TİP'in asıl seçim başarısı, 10 Ekim 1965'te yapılan milletvekili seçimlerinde ortaya çıkmıştır. Parti, seçim kampanyasında yoğun bir propaganda faaliyeti yürütmüş, ayrıca yasa gereği radyodan halka seslenme olanağı da bulmuştur. TİP seçimlere 51 ilde katılmış ve oyların % 2.97'sini (276.101) alarak 450 kişilik Meclise 15 milletvekili sokmuştur.⁴⁰ Oy oranına karşın milletvekili sayısındaki çokluk, seçimlerden önce Adalet Partisi'nin tek başına iktidar olmasını engellemek amacıyla seçim sisteminde İsmet İnönü ve CHP'nin çabasıyla yapılan değişiklik sayesinde gerçekleşmiştir. "Milli bakiye" yöntemi denilen bu sistemde partilerin artık oyları da değerlendirilmiştir.

TİP'in 1965'e kadar olan süreçte savunduğu temel görüşler, Türkiye solunun 1960'lardaki gelişiminin değerlendirilmesinde ve daha da önemlisi Milli Demokratik Devrim tezinin oluşumu ve gelişimi açısından önem taşımaktadır. 1966'da öne sürülen Milli Demokratik Devrim tezi ve tezin yarattığı hareket, sol içerisinde en çok da TİP ile tartışma sürecine girecektir.

Başlangıçta sendikacılar tarafından kurulmuş olmasına rağmen TİP, işçi sınıfı partisi olmaktan çok bir kitle partisi olma özelliğine sahiptir. TİP'in bu silik yapısı Aybar'ın genel başkan oluşuyla birlikte sona ermiştir. Belge, TİP'in gerçek tarihinin

³⁹ Doğan Özgüden, **a.g.m.**, s.1999.

⁴⁰ Denizli milletvekili Muzaffer Karan 12 Mart 1966'da CKMP'ye geçmiş, Parti'nin meclisteki üye sayısı 14'e inmiştir.

Aybar'ın genel başkanlığa seçilmesi ile başladığını belirtir.⁴¹ 19 Nisan 1962'de kabul edilen yeni tüzükte, özellikle yukarıda değinilen ikinci maddede bu durum açıkça görülebilir. Yeni tüzükte, büyük üretim ve mübadele araçlarının devletleştirilmesinden, herkese yaptığı işe göre ücret, aylık ve gelir sağlanmasından, insanın insan tarafından sömürülmesine son verilmesinden bahsedilerek, sosyalist kimlik ön plana çıkarılmıştır. Hatta biraz da ileri gidilerek kafa emeği ile kol emeği arasındaki ayrımın ortadan kaldırılması gibi sosyalizmin ileri bir aşamasına karşılık gelen çözümlere bile gidilmiştir.

TİP'in kısa yaşamı içerisinde değişik açılardan gündeme getirilen ve daha sonra ihraçlara ve ayrılmalara yol açan tüzüğünün 53. maddesinde, *"Partinin bütün organlarında görevli bulunanlardan yarısının, kendisi üretim araçlarına sahip olmadığı için emek gücünü üretim aracı sahiplerine satarak yaşayanlar veya işçi sendikaları yönetim organlarında görevli bulunan üyeler arasından seçilmiş olması gözetilir. Yönetim organlarınca kongrelere sunulacak aday listeleri bu esasa göre tertiplenir. Kongreler de delege ve organları bu esastan ilham alarak seçerler"* denmektedir. Bu madde, sendikacı olan TİP kurucularının partiyi aydınlara açarken kontrolü elden yitirmemek için kabul ettirdikleri koşullardan biridir.

TİP programı ise uzun bir hazırlık aşamasından geçmiştir. Program taslağı önce Mehmet Ali Aybar ve Behice Boran tarafından hazırlanmış, sonra bu taslak partinin Etüt ve Araştırma grubunda tartışılmış, bunu takiben de partili partisiz birçok aydına gönderilmiş, düşünceleri istenmiştir. Bununla da yetinilmeyerek aydınlara da katıldığı birçok toplantıda konu tartışmaya açılmıştır. Programın son

⁴¹ Murat Belge, "Türkiye İşçi Partisi", **CDTA**, C.7, s.2120.

şekli, 9-10 Şubat 1964 tarihinde İzmir’de toplanan partinin birinci kongresinde oybirliği ile kabul edilmiştir.

Programın başına Türkiye Büyük Millet Meclisi’nin 21 Ekim 1920 tarihli Beyannamesi ile Atatürk’ün 1 Aralık 1921 tarihli konuşması konulmuştur. Aren’e göre bunların programın başına konulma nedeni, TİP ile başlatılan hareketin Kurtuluş Savaşı’ndaki Kuva-i Milliye ruhunun bir devamı olduğu izlenimini ve inancını vermektir.⁴² Söz konusu iki belgede de Mustafa Kemal’in, bağımsızlığın emperyalizme ve kapitalizme karşı savaştan geçtiğine dair sözleri yer almaktadır. 1960 sonrası çoğu sol hareket gibi TİP de Kemalizmden yoğun bir şekilde etkilenmiş ve dönemin de etkisiyle sosyalizmle Kemalizmi bağdaştırma çabasına girişmiştir. Nitekim programın "Temel İlkeler" başlığını taşıyan üçüncü bölümünde sıralanan ilkeler içerik bakımından farklar taşısa da Anayasada yer alan Atatürk’ün ünlü "altı ilkesi" ile genelde aynı adları taşımaktadır.

TİP’in sendikacılar tarafından kurulmuş olması diğer sol akımlara karşı olumlu bir özellik olarak devamlı propaganda edilmiştir. Programın giriş bölümünde de "*...13 Şubat 1961 günü 12 sendikacı tarafından kurulan ve tarihimizde doğrudan doğruya emekçi halkın kurduğu ilk parti olan Türkiye İşçi Partisi...*" denilerek, bu vurgu belgelenmiştir. Aren, bu olgunun programın yazıldığı sıralar olmasa bile, daha sonra TİP’in o zamana kadar kurulmuş olan sosyalist partilerle ve özellikle de yasadışı Türkiye Komünist Partisi (TKP) ile hiç bir ilişkisi olmadığını kanıtı olarak kullanıldığını belirtmektedir.⁴³ TKP’li oldukları bilinen ve birçoğu 1951 TKP Tevkifatında yargılanan "eski tüfek sosyalistler"den TİP’e üye olmak isteyenlerin

⁴² Sadun Aren, **a.g.e.**, s.53.

⁴³ Sadun Aren, **a.g.e.**, s.56.

üyelik istekleri, partiyi zan altında bırakır korkusuyla kabul edilmemiştir. TKP'lilerin (özellikle Mihri Belli'nin) etkisi, ancak TİP'teki adamları aracılığı ile gerçekleşmiştir. TİP kendisinden önceki Türkiye sol hareketinden -ki bu tek başına TKP olarak alınabilir- kopuk bir şekilde siyasal yaşama girmiş ve eski TKP'lilerin 1960 sonrası sol harekete müdahalesi Mihri Belli öncülüğünde geliştirilen Milli Demokratik Devrim (MDD) teziyle gerçekleşmiştir. MDD'nin örgütlenmesi ise ağırlıklı olarak TİP içerisinde yürütülmüştür.

TİP programı dört ana bölümden oluşmaktadır: 1) Türkiye'nin Maddi, Sosyal ve Politik Yapısı, 2) Kalkınma Yolu, 3) Temel İlkeler, 4) Vatandaşlara Neler Getireceğiz?

Birinci bölümde, Türkiye'nin geri kalmış bir ülke olduğu vurgulandıktan sonra gelişmenin temel itici gücünün "işçi sınıfı" olduğu belirtilmiştir. Ayrıca "işçi sınıfının öncülüğü"ne birinci ve ikinci bölümlerde ağırlıklı bir şekilde yer verilmiştir. "Yoksul köylülük" de işçi sınıfının bağlaştığı olarak ele alınmıştır. Bunların karşısı olarak "büyük toprak sahipleri, ithalatçı ihracatçı tüccarlar", "sanayiciler" ve "mali sermaye çevreleri" egemen sınıf kategorisini oluşturmaktadırlar. Orta sınıflar ise "küçük tüccar, esnaf ve zanaatkarlar", "orta toprak sahipleri" ile "memurlar, serbest meslek sahipleri ve diğer aydın kesimler"dir. Bu sınıftan "ilerici aydınlar ve Atatürkçü gençlik"e özel bir önem atfedilerek, onların tarihte oynadıkları ilerici role vurgu yapılmıştır. Programa göre orta sınıflar da esas olarak sömürülmektedir ve bu nedenle işçi sınıfının siyasal örgütünün içinde veya çevresinde yer alabileceklerdir.

Sosyal sınıflar ve işçi sınıfının öncülüğü böylece belirlendikten sonra partinin bu bağlamdaki işlevi de, *"Türkiye İşçi Partisi işçi sınıfını ve bütün emekçi halk*

kitlelerini hakları, hürriyetleri ve ödevleri konularında eğitip aydınlatmayı, toplumcu aydınların emekçi halk kitleleriyle kaynaşmasına ortam hazırlamayı ve böylece kurulacak aşağıdan yukarı, geniş halk topluluğu ile demokratik yoldan iktidara gelmeyi ve Türkiye'nin temel meselelerini çözmeyi tarihi bir görev bilir" şeklinde ortaya konmuştur.

Görüldüğü gibi TİP tamamen parlamenter mücadele yolunu benimsemiştir. Bu, Anayasaya olan bağlılığın dile getirildiği diğer program maddeleri ile pekiştirilmiştir: *"Anayasamızın gerçekten uygulanması, Türkiye İşçi Partisi'nin varlığını zorunlu kılar, Çünkü Anayasa'da yazılı temel haklar, ancak böyle bir partinin etkin varlığı halinde kâğıt üzerinde kalan formüller olmaktan kurtulup emekçi yurttaşın yararlandığı canlı, uygulanan kurallar biçimini alır. Sosyal sınıflar arasındaki bir denge rejimi olan DEMOKRASİ, ancak bu takdirde boş bir söz olmaktan çıkar."* Anayasanın uygulanması TİP'in varlığına bağlanmış ya da TİP'in amacı, Anayasanın uygulanması temel hedefine yöneltilmiştir. Bunda, partiye meşruiyet arama kaygısı ile birlikte 27 Mayıs ve onu gerçekleştiren "zinde güçler"e dayanma anlayışı da etkili olmuştur.⁴⁴

Programda, sosyalizmden ziyade "demokratik" ilkeler egemendir. Programda "sosyalizm" kelimesi hiç kullanılmamıştır. Sosyalizm tartışmaları TİP'in ikinci dönemi olan 1965'ten sonra ülke gündeminde olduğu gibi TİP içinde de yoğunlaşacaktır. İktidara gelme durumunda yürürlüğe konması düşünülen temel

⁴⁴ Sadun Aren, a.g.e., s.62.

dönüşümlerden başlıcası "toprak reformu"dur. "TİP açısından toprak reformu aynı zamanda ülkenin demokratikleştirilmesinin de temel bir koşuludur."⁴⁵

Türkiye'nin kalkınma yolu olarak, "kapitalist olmayan bir kalkınma yolu" izleneceği belirtilmiştir. Bu ise "emekten yana planlı bir devletçilik"tir. Kemalizmin yoğun etkisi burada da kendisini açıkça göstermektedir. Fakat arada önemli bir fark vardır. O da devletçiliğin "emekten yana" ve "planlı" bir özellik taşımasıdır. Bu yönüyle sosyalist ekonominin özellikleri ağır basmaktadır. Marksist özellik, mülkiyet konusunun ele alınmasında da kendini gösterir: *"Türkiye İşçi Partisi, büyük üretim araçlarının özel mülkiyet konusu olmasına prensip itibariyle karşıdır"* denilmekle biraz çekingence de olsa toplumsal mülkiyet savunulmuştur.

Bunların dışında TİP Türkiye'nin o dönemki adıyla Avrupa Ekonomik Topluluğu'na katılmasına karşı olduğunu programda belirtmiştir. Uluslararası alanda asıl önemli sorun ve ülke gündemini ağırlıklı olarak meşgul eden konu "emperyalizm" tartışmalarıdır. TİP emperyalizme karşı olduğunu net bir şekilde ortaya koymuştur. Emperyalizm salt dışsal bir olgu değil, ülke içindeki işbirlikçileriyle birlikte ele alınmış ve bağımsızlığın ve ülke kalkınmasının emperyalizme karşı mücadele edilerek elde edileceği vurgulanmıştır. Dış politika konusunda Atatürk dönemine övgüler yapılarak, partinin bu konudaki politikası, *"Kurtuluş Savaşı Türkiye'sine yaraşır, kıskançlıkla bağımsız, emperyalizme ve sömürgeciliğe karşı, Birleşmiş Milletler İlkelerine bağlı, barışçı"* bir politika şeklinde tanımlanmıştır.

⁴⁵ Sadun Aren, a.g.e., s.61.

Kürt sorunu ise "Doğu Kalkınması" başlığı altında incelenmiş ve sorun ağırlıklı olarak ekonomik geri kalmışlık yönünden ele alınmış, yer yer bu bölgede yaşayanların dillerinden veya mezheplerinden (Alevilik) dolayı ayrıma tabi tutuldukları ifade edilmiş; çözüm içinse Anayasanın (12. maddesinin) uygulanması önerilmiştir. Kürt sorunu "doğu" başlığıyla ve ihtiyatlı bir dille ele alınmış olsa da, o dönem için önemli bir gelişme sayılabilir. Bu açılım daha sonra genişletilecek ve partinin 4. kongresinde çok daha ayrıntılı bir tarzda ele alınacaktır.

VI- CHP: ORTANIN SOLU

27 Mayıs'ın ideolojisinde ve 1961 Anayasası'nın hazırlanmasında büyük oranda etkili olan CHP, bu prestijli konumunu 1961-1965 yıllarındaki koalisyon hükümetleri döneminde yitirmeye başlamış ve parti giderek oy kaybetmiştir. Bu durum parti içinde tartışmalara yol açmıştır. Öte taraftan TİP gibi sosyalist bir parti, siyasi yelpazenin solunda yerini almış, oy oranı düşük olsa bile yarattığı etki ülke gündemini belirlemeye başlamıştır.

Sosyalist solun gelişimi ve CHP içindeki tartışmalar, 1965 seçimleri öncesinde CHP'de "ortanın solu" akımını gündeme getirmiş ve bu deyim, İsmet İnönü tarafından 29 Temmuz 1965 tarihli gazete demeciyle kamuoyuna açıklanmıştır. İsmet İnönü'nün CHP'nin ortanın solunda yer aldığını açıklaması sağ partiler tarafından komünistlikle suçlanmış, "ortanın solu, Moskova yolu" sloganıyla simgelenmiştir. CHP bu durum karşısında "ortanın solu"nun sosyalizm ve komünizmle bir ilgisinin olmadığını ve hatta "ortanın solu"nun komünizmi önlemenin biricik yolu olduğunu vurgulamıştır: "Sol kelimesi iddia edildiği gibi

komünizmin işareti değildir. Komünizm 'kahrolsun komünizm' demekle değil, akıl yoluyla önlenir."⁴⁶

CHP'de ortanın solu tartışmaları açık bir şekilde Ekim 1966'da yapılan 18. Kurultay'da ortaya çıkmış ve ortanın solunu savunan Bülent Ecevit, genel sekreterliğe seçilmiştir. Böylece ortanın solu hareketi, parti içindeki mücadeleden İnönü'nün desteğiyle birlikte galip gelmiştir. Turhan Feyzioğlu önderliğindeki sağ kanat ise 4. Olağanüstü Kurultay'dan sonra partiden ayrılmış ve Mayıs 1967'de Güven Partisi'ni kurmuştur. Gerek 18. Kurultay'da gerekse sonrasında yapılan 4. Olağanüstü Kurultay'da "ortanın solu" modeli partinin ideolojisi olarak resmen kabul görmüştür.

"Ortanın solu" deyimini ilk kez İnönü tarafından kullanılıp açıklanmasına rağmen, akımın asıl geliştiricisi Bülent Ecevit olmuştur. Ecevit'e göre ortanın solu; "insancıl", "halkçı", "sosyal adaletçi ve sosyal güvenlikçi", "ilerici, devrimci reformcu", "devletçi", "plancı", "özgürlükçü" ve "sosyal demokrasiden yana"dır.⁴⁷ Bu ilkelere asıl belirleyici olanı "planlı devletçilik"tir. Ortanın solu deyimini CHP tarafından öncelikli olarak devletçilik ilkesi ile açıklanmıştır. İsmet İnönü 1965'te ortanın solunu açıklarken, "CHP bünyesi itibariyle devletçi bir partidir. Bu sıfatla elbette ortanın solu bir anlayıştır" ifadesini kullanmıştır. Muzaffer Sencer'in tanımı ile "ortanın solu"; demokrasi için burjuvazinin varlığını zorunlu saymakla birlikte, sermaye dâhil bütün üretim faktörlerini kamu yararı adına, özel girişimciliği ulusal ekonominin ihtiyaçları ve sosyal amaçlar çerçevesinde denetim altına alıp

⁴⁶ Feroz Ahmad, **Demokrasi Sürecinde Türkiye (1945-1980)**, Çev. Ahmet Fethi, Hil Yayınları, İstanbul, 1996, s.248.

⁴⁷ H.Bayram Kaçmazoğlu, **a.g.e.**, s.165.

sınırlandıran bir devletçilik anlayışıdır.⁴⁸ Bu yönüyle ortanın solu liberalizmle sosyalizm arasında, devletçi ve plancı bir karaktere sahip olmasıyla sola yakın bir sistemin ifadesidir.

Ortanın solu, aslında Batı'daki sosyal demokrasinin Türkiye uyarlamasıdır. İşlevi ise "aşırı sol" olarak nitelendirilen ve ülkede gittikçe güçlenen sosyalist akımlara bir set çekmektir. Bu, CHP'nin kendisini devletle özdeşleştiren karakteriyle birleştirildiğinde daha da anlaşılır olmaktadır. "Aşırı sol" önlenirse, hem devlet "komünizm öcüsü"nden kurtarılacak, hem de CHP'ye oy veren kitlelerin bu akımlara kayması önlenecektir.

VII- TOPLUMSAL HAREKETLER

27 Mayıs sonrasında solda yaşanan gelişmelere paralel olarak 1961 Anayasasının tanıdığı demokratik hakların kullanımı ve genişletilmesi doğrultusunda toplumun değişik kesimlerinden de bir muhalefet yükselmeye başlamıştır. Bu muhalefet, 1960-1965 döneminde daha çok işçi sınıfı merkezli bir hareket niteliğinde olmuştur. Köylüler, memurlar ve gençlik gibi toplumun diğer kesimlerinin bu hareketliliğe katılımı, 1965 yılından sonra olmuştur.

1961 Anayasasında işçilere tanınan sendika, grev ve toplu sözleşme gibi haklar; Türkiye işçi sınıfının geçmişin sendikaları, dernekleri, işçi yardım sandıkları gibi örgütlerinin mücadele birikimleriyle elde edilmekten çok, diğer ülkelerde işçi sınıfının mücadele ile kazanmış olduğu hakların Türkiye'de kâğıt üzerinde

⁴⁸ Muzaffer Sencer, **Türkiye'de Siyasal Partilerin Sosyal Temelleri**, Geçiş Yayınları, İstanbul, 1971, s.286.

tanınmasıdır. Bu nedenle 1960 sonrası gelişen işçi eylemleri, tanınan bu hakların uygulanması ve korunması perspektifinde gelişmiştir.

Özellikle 1950-1960 dönemi izlenen ekonomi politikaları ile Türkiye’de sınıflar arasındaki uçurum daha da derinleşmiş ve 1961’de tanınan haklarla birlikte, işçi sınıfını Marksist literatürde "kendiliğinden sınıf" olarak tanımlanan ekonomik hakları için mücadele etmeye yöneltmiştir.

27 Mayıs’tan Milli Demokratik Devrim tezinin öne sürüldüğü 1966 yılına kadar işçi eylemlerinin gelişimi giderek yoğunlaşan bir seyir izlemiştir.⁴⁹ İlk önemli işçi eylemi daha önce de değinildiği gibi, Türk-İş ve İstanbul İşçi Sendikaları Birliği’nin (İİSB) Anayasada tanınmış olan sendikalaşma ve grev hakkının yasalaşması için 31 Aralık 1961’de Saraçhane’de yaptıkları mitingdir. 150 bin kişinin katıldığı ve o döneme kadar Türkiye’de yapılan en kitlesel işçi eylemi olan Saraçhane mitinginde işçi sınıfının “kendiliğinden sınıf” olmanın getirdiği bütün özellikleri taşıdığı söylenebilir.

1962’de en önemli işçi eylemi, Ankara’da Yapı İş Federasyonu’nca gerçekleştirilen ve daha sonra "Açların Yürüyüşü" olarak adlandırılan 5 bin dolayında sendika üyesinin -ki bunlar işsizdir- işsizliği protesto için TBMM’ye yürümeleridir. Yürüyüş sırasında kolluk kuvvetleriyle çatışmalar çıkmış ve bazı işçiler gözaltına alınmıştır. Sendikal mücadele tarihinde önemli bir yeri olan Kavel grevi ise, 1963’te grev ve toplu sözleşme haklarını düzenleyen yasaların çıkmasından hemen önce gerçekleşmiş ve sonuçlarıyla bir ölçüde yasanın çıkma sürecini

⁴⁹ Bu kısım, **STMA** C.6, s.1998-2017’deki “27 Mayıs Sonrası Sosyalist Hareket” bölümünden derlenmiştir.

hızlandırmıştır. TBMM’de sendikalar ve grev yasalarının görüşüldüğü bir sırada 173 işçi tarafından gerçekleştirilen grevde, işçiler kolluk kuvvetleriyle çatışmışlar ve bakanların da araya girmesiyle grev, işçilerin talepleri doğrultusunda sonuca ulaşmıştır.

24 Temmuz 1963’te belli kısıtlamalarla da olsa grev hakkının 275 sayılı "Toplu Sözleşme, Grev ve Lokavt Kanunu" ile tanınmasından sonra, Türkiye işçi sınıfı, yıllardır kullanamadığı bu hakkını yaşama geçirmeye başlamış, grevi belli haklarını elde etmek için etkin bir silah olarak kullanmıştır.

Yasanın kabulünden sonra irili ufaklı birçok grev gerçekleştirilmiştir. Grevler 1964 yılında Türkiye çapında yayılırken; iki işçinin öldürülmesiyle sonuçlanan Zonguldak Kömür İşletmeleri’ndeki 5 bin dolayındaki işçinin grevi 1965 yılına damgasını vurmuştur. Olay tüm yurttan protestolara sahne olmuştur. Bunlar arasında ilerleyen yıllardaki bir birlikteliğin habercisi niteliğindeki Ankara’da işçiler ile üniversite gençliğinin birlikte gerçekleştirdikleri yürüyüş dikkat çekicidir. 1966 yılındaki Paşabahçe Şişe ve Cam Fabrikası Grevi ise sendika yönetimi ile işçiler arasındaki çelişkileri açığa çıkarması bakımından önem taşımaktadır. Bu grev sırasında Türk-İş yönetimi, grevci işçilere rağmen işverenle sözleşme yapmaya kalkmış ve bu olay işçi sınıfının haklarını korumaktan çok onları sistem içerisinde tutma ve tepkilerini yatıştırma politikası güden Türk-İş yönetimi ile işçi sınıfı arasındaki kopukluğu gün yüzüne çıkarmış, bir ölçüde Devrimci İşçi Sendikaları Konfederasyonu’nun (DİSK) kurulmasına giden yolu açmıştır.

İKİNCİ BÖLÜM

MİLLİ DEMOKRATİK DEVRİM (MDD) TEZİ

I- MİLLİ DEMOKRATİK DEVRİM KAVRAMININ KÖKENİ VE GELİŞİMİ

Milli Demokratik Devrim kavramı, Marksist anlamda “bir üretim biçiminden diğerine geçiş” şeklinde tanımlanan “devrim” kavramı içerisindeki yeri bakımından önemli tartışmalara konu olmuş bir kavramdır. Bunun en önemli nedenlerinden birisi Marksistler arasındaki tartışmalarda temel referans kaynağı olarak başvurulan Marks ve Engels’in bu kavramı kullanmamış olmalarıdır. Marks ve Engels feodalizme karşı burjuvazinin mücadelesi ve feodalizmi tasfiyesi anlamında “burjuva demokratik devrim” kavramını kullanmıştır.

Milli Demokratik Devrim ise ilk kez Lenin tarafından 1905 Rus devrimi sırasında kullanılmaya başlanmıştır. Daha sonra Stalin ve Mao tarafından geliştirilmiştir. Milli Demokratik Devrim kavramının bugün bile hala tartışma konusu olması, kapitalist üretim biçiminden, sosyalist üretim ve toplum biçimine geçiş olarak adlandırılabilen “devrim” süreci içerisinde “ara aşama” ve “sosyalizm koşullarının hazırlayıcısı” olarak gerekli olup olmadığı noktasından kaynaklanmaktadır.

A- LENİN VE DEMOKRATİK DEVRİM

1917 Ekim Devriminin öncüsü Rus Sosyal Demokrat İşçi Partisi’nin 1903 yılında Londra’da yapılan 2. Kongresinde parti, iki ayrı gruba bölünmüştür. Bölünmenin temelinde parti üyeliği ve örgütlenmesi ile ilgili tartışmalar yatar.

Kongre sonucunda çoğunluğa sahip olan Lenin ve yandaşları ile azınlıkta kalan Martov ve yandaşları arasında parti, iki kanada ayrılır. Birinci grup Bolşevikler (çoğunluktakiler) olarak adlandırılırken, ikinci grup Menşevikler (azınlıktakiler) olarak anılır. Zaman içinde iyice keskinleşen görüş ayrılıkları 1917'de son noktaya ulaşacaktır.

1905 yılında Çarlık Rusyasında önemli gelişmeler olmuştur. Devam eden Rus-Japon Savaşının ülke ekonomisinde yarattığı tahribat, halkın çarlığa karşı duyduğu öfkeyi daha da şiddetlendirmiş ve yıl içerisinde önemli halk ayaklanmaları ve işçi grevleri gerçekleşmiştir. 1905 Devrimi sırasında Rus Sosyal Demokrat İşçi Partisi'nin iki kanadı arasında önemli tartışmalar yaşanmıştır. Tartışmaların ana teması gelişmekte olan devrimde önderliğin hangi sınıfa ait olacağı konusundadır. Menşeviklerin görüşü, Rusya'da kapitalizmin de tam olarak gelişmediği varsayımıyla, gelişmekte olan devrimin önderliğinin burjuvazide olması ve proletaryanın da ana muhalefet olması gerektiği yönündedir. Bolşevikler ise proletaryanın devrimin öncüsü olması gerektiğini savunmuşlardır. Onlara göre, köylülükle ittifak halindeki bir işçi sınıfı "proletarya ve köylülüğün devrimci demokratik diktatörlüğü"nü kuracaktır.

Lenin 1905 devrimi sürecinde aynı yılın Haziran-Temmuz aylarında kaleme aldığı "Demokratik Devrimde Sosyal Demokrasinin İki Taktiği" adlı çalışmasında "demokratik devrim" konusundaki görüşlerini kapsamlı olarak ilk kez dile getirir:

"... geçici devrim hükümetine asgari programımızı uygulama görevini yükleyen karar, azami programımızın hemen uygulanması ve sosyalist devrimi gerçekleştirmek için iktidarın ele geçirilmesi yolundaki yarı-anarşistçe ve saçma düşünceleri de etkisiz hale getirmektedir. Rusya'nun ulaştığı olduğu ekonomik

gelişme (nesnel koşullar) ve geniş proletarya yığınlarının ulaşmış oldukları bilinç ve örgütlenme düzeyi (nesnel koşullarla kopmaz bağları olan öznel koşullar) işçi sınıfının hemen ve tamamen kurtuluşunu olanaksızlaştırmaktadır. Ancak en bilinçsiz olanlardır ki, şu anda gelişmekte olan demokratik devrimin burjuva niteliğine gözlerini kapayabilirler; ancak en saf iyimserlerdir ki, işçi yığınlarının, sosyalizmin amaçları ve bu amaçlara ulaşmak için izlenecek yöntemler konusunda henüz pek az şey bildiklerini unutabilirler. Ve hepimiz inanyoruz ki, işçi sınıfının kurtuluşu, işçi sınıfının kendi eseri olacaktır; yığınların bilinci ve örgütlenmesi olmadan, yığınları açık sınıf savaşımları yoluyla burjuvazinin tümüne karşı hazırlamadan ve eğitmeden, bir sosyalist devrim söz konusu olamaz. Sosyalist devrimi geciktirdiğimiz yolunda anarşistlerin itirazlarına karşılık olarak şunu söylüyoruz: biz sosyalist devrimi geciktirmiyoruz, biz mümkün olan tek yoldan ve tek doğru yoldan, yani demokratik bir cumhuriyet yolundan, sosyalist devrime doğru ilk adımı atıyoruz. Kim sosyalizme siyasal demokrasi dışında, başka bir yoldan varmak istiyorsa, kaçınılmaz olarak, hem ekonomik, hem de siyasal anlamda saçma ve gerici sonuçlara varır. Eğer zamanı geldiğinde, işçiler, bize azami programımızı niçin uygulamıyoruz diye sorarlarsa, kendilerini, demokratik düşünceye sahip halk yığınlarının sosyalizme henüz ne kadar yabancı olduklarını, uzlaşmaz sınıf karşılıklarının henüz ne kadar az gelişmiş bulunduğunu, proleterlerin örgütlenmesinin henüz ne kadar yetersiz olduğunu belirterek yanıtlayacağız. O halde, bütün Rusya'da yüzbinlerce işçiyi gidin örgütlendirin, milyonlarca emekçinin programımızı desteklemesini sağlayın. Boş ama cafcıflı, anarşistçe palavralara kapılmaksızın bunu bir deneyin ve anarşistçe boş palavralarla yetinmeyin ve o zaman hemen göreceksiniz ki, bu örgütlendirme ve bilinçlendirme işinin, bu sosyalist eğitim işinin başarısı, demokratik dönüşümlerin eksiksiz gerçekleştirilmesine bağlıdır.”⁵⁰

Lenin'e göre burjuvazi, devrime önderlik edecek ve çarlık sistemini yıkacak devrimci bir niteliğe sahip değildi, bunu ancak köylülükle ittifak kuracak olan proletarya önderliğindeki bir devrim başarabilirdi. “‘Demokrat’ burjuvazinin çarlık hükümetinin devrilmesi sorununu geri planda tutmasına karşılık, biz kendimiz bu sorunu ön plana getirmeli ve geçici bir devrim hükümetinin gereği konusunda

⁵⁰ Viladimir İliç Lenin, **Demokratik Devrimde Sosyal-Demokrasinin İki Taktiği**, Çev. Muzaffer Erdost, Sol Yayınları, Ankara, 1992, s.19.

direnmeliyiz.”⁵¹ Bu ilk etapdaki devrimin niteliği demokratik devrim olacaktır. Bunun nedeni ise halkın sosyalizm bilincine henüz uzak oluşu ve proletaryanın yeterli örgütlenme düzeyine erişmemiş olmasıdır. İşte bunu sağlayacak ve toplumu sosyalist devrim aşamasına getirecek olan demokratik devrimin yaratacağı kazanımlardır.

Lenin proletaryanın, hem demokratik devrimde, hem de sosyalist devrimde öncü rolünü şu cümlelerle vurgular: “Proletarya, kuvvet yoluyla otokrasiyi ezmek ve burjuvazinin tutarsızlığını etkisiz hale getirmek için köylü yığınlarıyla ittifak kurarak, demokratik devrimi sonuna kadar götürmelidir. Proletarya, kuvvet yoluyla burjuvazinin direncini kırabilmek için, köylülüğün ve küçük-burjuvazinin kararsızlığını etkisiz hale getirmek için, halkın yarı-proleter unsurlarıyla ittifak kurarak sosyalist devrimi başarmalıdır.”⁵²

Rusya’da 1905 devrimi tam bir başarı sağlayamamış, ayaklanmanın kazanımı olan seçimle işbaşına gelen bir meclisin (Duma) bulunduğu meşruti bir anayasal sistem 1907 yılında devrimin yenilgiye uğramasından sonra işlevini yitirmiştir.

Lenin, demokratik devrim konusundaki görüşlerini 1917 Şubat Devrimi sonrasında da “Nisan Tezleri” adıyla kaleme aldığı çalışmasında dile getirmiştir. 1917 Şubat Devrimi ile çarlık yönetimi yıkılmış ve yerine Geçici Hükümet ile Petrograd (Petersburg) İşçi ve Asker Delegationları Sovyeti yönetimi devralmıştır. Lenin, *Nisan Tezleri*’nde, Bolşevik Parti içinde çoğunlukta olan görüşe karşın Geçici Hükümetin desteklenmesine karşı çıkmış, iktidarın bir denge durumunda olduğunu

⁵¹ V.İ.Lenin, *a.g.e.*, s.18.

⁵², *A.g.e.*, s.95.

ve işçileri temsil eden Sovyetlerin iktidarı ele geçirmesi gerektiğini savunmuştur.⁵³ Lenin, 1905'te ileri sürdüğü "proletarya ve köylülüğün devrimci demokratik diktatörlüğü"nden "kesintisiz devrim" ile sosyalizme geçiş projesini derinleştirip somutlaştırmıştır.⁵⁴ Lenin proletarya ve köylülüğün devrimci diktatörlüğünün Sovyetlerde gerçekleşmiş olduğuna vurgu yapmış ve *Nisan Tezleri*'nde, Sovyetlerin iktidarı ele geçirmesi gerektiğinin altını çizerek, Ekim Devriminin teorik yolunu açmıştır. *Nisan Tezleri* bu yönüyle burjuva demokratik devrimin sosyalist devrime doğru gelişmesinin imkânlarını ortaya koymuştur.

Lenin'de demokratik devrim ile sosyalist devrim arasındaki bağlantı kesintisiz bir niteliğe sahiptir. 1 Eylül 1905'te yayımladığı "Sosyal Demokrasinin Köylü Hareketi Karşısındaki Tutumu" adlı makalesinde bunu şu sözlerle ifade etmiştir: "... yeni ve daha üstün bir ödeve, sosyalist devrime mümkün olduğu kadar çabuk geçişi, bize, proletarya partisine daha kolaylaştırmak için, bütün köylülüğe demokratik devrimi tamamlamasında var gücümüzle yardım edeceğiz."⁵⁵ Ekim Devriminden 4 yıl, 1905 devriminden 16 yıl sonra ise "Ekim Devriminin Dördüncü Yıldönümü İçin" adlı makalesinde şunları vurgular: "Kautsky'ler, Hilferding'ler, Martov'lar... burjuva demokratik devrim ile proleter sosyalist devrim arasındaki ilişkiyi anlayamadılar. Birincisi, ikincisine dönüşür. İkincisi birincisinin sorunlarını, geçerken çözer. İkincisi birincinin eserini pekiştirir..."⁵⁶ Yine 1905'te Lenin ilk olarak demokratik devrimi savunurken bunun kesintisiz bir şekilde sosyalist devrime

⁵³ V.İ.Lenin, **Nisan Tezleri ve Ekim Devrimi**, Çev. Muzaffer Erdost, Sol Yayınları, Ankara, 1992, s.9-18.

⁵⁴ **STMA**, C.2, s.573.

⁵⁵ Aktaran, Josef Stalin, **Leninizmin İlkeleri**, Çev. Muzaffer Ardos, Sol Yayınları, Ankara, 1979, s.122-123.

⁵⁶ Aktaran, Josef Stalin, **a.g.e.**, s.123.

ilerletileceği konusunda şunları söylemektedir: “Biz demokratik devrimden sonra derhal ve yalnızca gücümüze, sınıf bilinçli ve örgütlü proletaryanın gücüne dayanarak sosyalist devrime doğru ilerlemeye başlayacağız... Biz kesintisiz devrimi savunuyoruz. Yarı yolda durmayacağız.”⁵⁷

B- STALİN VE MİLLİ DEMOKRATİK DEVRİM

Stalin 1917 Şubat devrimi sonrasında, Lenin'in *Nisan Tezleri*'nde ortaya attığı görüşlere ilk olarak karşı çıkmıştır. Stalin'e göre Şubat Devrimi burjuva demokratik bir devrimdi ve sürecini tamamlamamıştı. Bu nedenle Lenin'in savunduğu sosyalist devrime hemen geçişi anlamsız buluyordu. Öncelikle Geçici Hükümet reform yapma konusunda desteklenmeliydi. Ancak sonrasında Stalin bu görüşlerinden vazgeçmiş ve Lenin'in “kesintisiz devrim” teorisini benimseyerek, parti içinde Lenin'in tarafında yer almıştır.

Stalin, demokratik devrim konusunda Lenin'in görüşlerini benimsemiş ve özellikle emperyalizm çağında, emperyalist ülkelerdeki devrim ile sömürge ve bağımlı ülkelerdeki devrim arasındaki ayrımı ön planda tutmuştur. Lenin'in “emperyalizm çağının aynı zamanda sosyalist devrimler ve ulusal kurtuluş savaşları çağı olduğu” tezinden hareketle Stalin, ezilen, sömürge ve bağımlı ülkelerde gelişen devrim hareketlerinin bir “milli demokratik devrim” niteliği taşıdığına vurgu yapmıştır. Stalin'e göre ezilen halkların önündeki devrim, Milli Demokratik Devrimdir. Proletarya önderliğinde gerçekleştirilen bu devrim, kesintisiz olarak sosyalizme geçişi sağlayacaktır. Demokratik devrimin özü ve temeli toprak devrimidir. Proletarya ezilen ülkelerde devrimin içinde bulunduğu döneme göre, işçi-

⁵⁷Aktaran, Chiristopher Hill, **Lenin ve Rus Devrimi**, Çev. Aziz Erinç, Evrensel Basım Yayın, İstanbul, 1994, s.75.

köylü ittifakı temelinde en geniş cephenin kurulmasına önderlik etmeli, düşman kampındaki en küçük çatlaktan yararlanmalı, geçici ve yalpalayan nitelikte de olsa her türlü ittifak imkânını değerlendirmeli ve bağımsızlığını daima titizlikle korumalıdır.⁵⁸

Emperyalist ülkelerdeki devrim ile sömürge ve bağımlı ülkelerdeki devrim ve bu devrimin aşamaları kesin olarak birbirinden farklıdır. Stalin, Emperyalist ülkelerde burjuvazinin devrimin bütün aşamalarında karşı-devrimci, gerici bir tutum takınacağını, oysa sömürge ve bağımlı ülkelerde emperyalizmin boyunduruğunun burjuvaziye de kapsamından kaynaklı olarak sınıf çıkarı gereği bu ülkelerde ulusal burjuvazinin belirli bir aşamada ve belirli bir zaman için, ülkesinin emperyalizme karşı devrimci hareketini destekleyebileceğini belirtir. Bu ülkelerde emperyalizme karşı savaşın en önemli özelliği ulusal bir nitelik taşımasıdır.⁵⁹

Stalin bu düşüncelerini Rus Devrimi ile Çin devrimini karşılaştırdığı yazılarında dile getirmiştir. Stalin'e göre, 1905'te Rusya'daki devrim burjuva demokratik bir nitelik taşımasına karşın, burjuvaziye karşı yürütülmüştür. Bunun nedeni ise Rusya'nın emperyalist bir ülke olması ve emperyalist ülke burjuvazisinin karşı-devrimci niteliğidir. Oysa Çin gibi emperyalizmin boyunduruğu altındaki bir ülkede devrim sürecinde, ulusal burjuvazinin niteliğinden hareketle belli aşamalarda onunla ittifaklar kurulabileceğini belirtir. Rus devrimi temel olarak iki evreden oluşur: Birinci evre, burjuva demokratik devrim (bu tarımsal hareketi de içine alır) evresidir. İkinci evre ise proletaryanın iktidarı ele aldığı Ekim devrimi (sosyalist

⁵⁸ Josef Stalin, **Milli Demokratik Devrim**, Çev. Şule Perinçek, Kaynak Yayınları, İstanbul, 1982, s.7.

⁵⁹ Josef Stalin, **Marksizm ve Ulusal Sorun ve Sömürge Sorunu**, Çev. Muzaffer Erdost, Sol Yayınları, Ankara, 1994, s.269.

devrim) evresidir. Çin Devrimi ise üç evreye ayrılmıştır: Birinci evre, emperyalizme karşı savaşın ön plana çıktığı ve ulusal burjuvazinin de devrimci hareketi desteklediği “genel birleşik ulusal cephe devrimi”dir. İkinci evre, ulusal burjuvazinin devrimden çekildiği ve tarımsal hareketin, köylü hareketinin güçlü bir devrimi şeklinde gelişen “burjuva demokratik devrim” evresidir. Stalin, 1927 yılında Çin devriminin bu aşamada olduğunu belirtmiştir. Üçüncü evre ise henüz gerçekleşmemiş ama gerçekleşecek olan Sovyetik (sosyalist) devrimdir. Stalin’e göre, Çin devrimi burjuva demokratik devrim aşamasına ulaşmış olmasına karşın “Türk (Kemalistler) devrimi” gelişmesinin birinci evresinde, burjuva kurtuluş hareketi evresinde kalmıştır. Türk devrimi, ikinci evreye, tarımsal devrimin gerçekleşeceği demokratik devrim aşamasına geçmeden birinci evrede çakılıp kalmıştır.⁶⁰

Stalin, Çin örneğinden hareketle, bağımlı ülkelerdeki devrimin ikinci aşamasına karşılık gelen burjuva demokratik devrim veya milli demokratik devrimin temel hedefinin feodal rejimin ve feodal kalıntıların tasfiye edilmesi olduğunu belirtir. Ancak devrimin bu evrelere ayrılma sisteminde, evreler arasında net ve keskin bir ayırım yoktur. Emperyalizme bağımlılığın ve emperyalist boyunduruktan kurtuluşun birinci aşamada tam olarak gerçekleşmesi mümkün olmadığı gibi, demokratik devrim aşamasında da feodal kalıntıların tam olarak tasfiyesi mümkün değildir. Bu evrelerde asıl olarak halk ve proletarya devrim için hazırlanmalı ve

⁶⁰ J. Stalin, **a.g.e.**, s.268-273.

emperyalizmle feodallığın tasfiyesi için örgütlenmelidir. Bunların tam olarak tasfiyesi sosyalist devrim sayesinde olacaktır.⁶¹

C- MAO VE YENİ DEMOKRATİK DEVRİM

Çin Devriminin önderi Mao Tse Tung (Mao Zedung), demokratik devrim tezini Çin özelinden hareketle sömürge, yarı sömürge, yarı feodal ülkeler bazında ele almış ve Lenin ile Stalin'in bu konudaki görüşlerini temel almakla birlikte onu geliştirmiş ve “yeni demokratik devrim” tezini sistematize etmiştir. Türkiye’de Mihri Belli öncülüğünde savunulan “Milli Demokratik Devrim” tezi Mao’nun formülasyonundan fazlasıyla etkilenmiştir.

Mao, Çin’in (1930’ların sonu 1940’ların başında) emperyalizmin boyunduruğu altında sömürge, yarı-sömürge ve yarı-feodal bir ülke olduğu tespitinden hareketle, Çin Devriminin temel görevinin; emperyalizm ve feodal toprak ağası sınıfını hedefine alarak, yabancı emperyalist baskıyı ortadan kaldırmak için bir “milli devrim” ve feodal toprak ağası baskısını yok etmek için de bir “demokratik devrim” gerçekleştirmek olduğunu belirtir.⁶²

Mao’ya göre bu iki devrimi birbirinden tamamen ayırmak mümkün değildir. İlk görev emperyalizmi yıkmak olduğu için milli devrim ilk hedef olmakla birlikte, emperyalizmin ülke içindeki baş müttefiki olan feodal toprak ağası sınıfı ile mücadele edilmeden emperyalizmin de yıkılamayacağı, bu nedenle milli devrim ile

⁶¹ J. Stalin, **a.g.e.**, s.281-282.

⁶² Mao Zedung, **Seçme Eserler II**, Kaynak Yayınları, İstanbul, 1975, s.317.

demokratik devrim hem ayrı, hem de birleşik bir karakter taşıyacaktır. Mao'ya göre Çin devriminin ana gücü ise köylülüktür.⁶³

Mao, Çin devriminin bu özellikleri taşıması gerektiğini belirttikten sonra Çin'deki sınıfların devrim sırasında takınacakları tutumu analiz eder ve devrimin hangi sınıflara karşı, hangi sınıflarla birlikte verileceğini çözümler.⁶⁴

Buna göre; Çin toplumunda egemen sınıflar, toprak ağası sınıfı ile burjuvazinin üst tabakasıdır. Bunlar devrimin ana hedefleridir. Ancak feodal toprak ağalarının orta ve küçük kesimi devrim saflarında kısmen yer almaktadırlar ve bu nedenle onlarla belli ölçüde ittifaka girişilebilir.

Devrimin hedefindeki diğer sınıf olan burjuvazi ise ikili bir ayrıma tabi tutulur: Komprador büyük burjuvazi ve milli burjuvazi. Komprador büyük burjuvazi emperyalist sisteme doğrudan bağlı olan bir sınıftır ve devrimin hedefi konumundadır. Ancak bu kesim içinde de iç çelişkiler mevcut olup devrimci hareketin bunlardan yararlanması kaçınılmazdır.

Milli burjuvazi ise ikili bir karaktere sahiptir. Bir yandan emperyalizmce ezilmekte, feodalizm tarafından zincirlenmekte ve bu yönüyle devrimin saflarında yer almakta; diğer yandan emperyalizm ve feodalizm ile olan ekonomik bağları nedeniyle karşı-devrim saflarında da yer alabilmektedir. Milli burjuvazi, Çin özelinde hiçbir zaman iktidara gelmemiştir. Milli burjuvazinin bu ikili yapısından dolayı ona karşı ihtiyatlı bir politika izlenmelidir.

⁶³ Mao Zedung, **Yeni Demokratik Devrim**, Çev.Sırrı Bulut, Umut Yayıncılık, İstanbul, 1993, s.46.

⁶⁴ Mao'nun "devrimde sınıfların rolü" çözümlemesini içeren bu kısım, Mao Zedung, **Seçme Eserler II**, s.318-325 ile **Yeni Demokratik Devrim** s.46-54'ten özetlenmiştir.

Küçük burjuvazinin köylülük dışında kalan kesimleri (aydınlar, küçük tüccarlar, zanaatkârlar ve serbest meslek sahipleri) de emperyalizmden, feodalizmden ve büyük burjuvazinin zulmünden acı çekmekte olduklarından dolayı devrimin itici güçlerinden birini meydana getirir ve proletaryanın güvenilir bir müttefikidir.

Köylülük ise üç gruba ayrılmıştır. Zengin köylülük, toprak ağalarından farklı olarak antiemperyalist mücadelede köylülüğün yanında hareket edebilir ve toprak ağalarına karşı yürütülen mücadelede tarafsız kalabilir. Bu özelliği nedeniyle kısmen devrimin saflarında yer alır. İkinci grubu oluşturan orta köylülük, belli bir miktar toprağa sahip, bezen işçi çalıştırabilecek durumda olan ve emperyalizm ile toprak ağası ve burjuvazi tarafından sömürülen bir kesimdir. Bu nedenle sadece antiemperyalist ve anti feodal devrime katılmakla kalmaz sosyalizmi de kabul edebilirler. Bu niteliği gereği orta köylülük proletaryanın güvenilir bir müttefiki ve devrimin itici bir gücüdür.

Üçüncü grubu oluşturan yoksul köylülük, tarım işçileri ile birlikte köylü nüfusun % 70'ini oluşturur. Bunlar hiç veya yeterli toprağı olmayan geniş köylü kitleleridir. Mao'nun köyün yarı proletaryası olarak nitelediği yoksul köylülük, "Çin Devrimi'nin en büyük itici gücü, proletaryanın tabii ve en güvenilir müttefiki ve Çin devrimci güçlerinin ana müfrezesidir." Ve yine Mao'ya göre "köylülük' terimi esas olarak yoksul ve orta köylüleri belirtir."⁶⁵

Proletarya ise; Çin'de üçlü bir baskı (emperyalist, burjuva ve feodal baskı) altında olmasından, Çin Komünist Partisi'nin etkisi altında olmasından ve köken

⁶⁵ Mao Zedung, **Yeni Demokratik Devrim**, s.52.

olarak çoğunlukla iflas etmiş köylülerden oluşmasından kaynaklı köylü kitleleri ile yakın bir ittifak kurmasını kolaylaştıran doğal bağlara sahip bulunmasından dolayı, devrimin temel itici gücüdür. Proletaryanın önderliği olmadan devrimin başarısı mümkün değildir. “Çin toplumundaki tüm sınıflar arasında, köylülük işçi sınıfının sağlam müttefiki; şehir küçük burjuvazisi güvenilir bir müttefiki ve milli burjuvazi belirli dönemlerde ve belirli bir dereceye kadar müttefikidir. Bu, Çin’in çağdaş devrimci tarihinin ortaya koyduğu temel yasalardan biridir.”⁶⁶

Mao Çin devriminde sınıfların konumunu ortaya koyduktan sonra devrimin karakterini tahlil eder: “Çin toplumu sömürge, yarı-sömürge ve yarı-feodal, Çin devriminin baş düşmanları emperyalizm ve feodalizm, devrimin görevleri bu iki düşmanı, içinde bazen burjuvazinin yer aldığı bir milli ve demokratik devrimle devirmek olduğu, ve devrimin ucu, büyük burjuvazi devrime ihanet edip devrimin düşmanı haline gelse bile, genel olarak kapitalizme ve kapitalist özel mülkiyete değil emperyalizme ve feodalizme yöneltildiği ve bunlar doğru olduğu için bugünkü aşamada Çin Devrimi’nin karakteri proleter sosyalist değil, burjuva demokratiktir.”⁶⁷

Ancak Mao’ya göre, Çin’deki burjuva demokratik devrim, devri geçmiş o genel türdeki değil, yeni, özel türde bir burjuva demokratik devrimdir. Mao bu yeni türü “**yeni demokratik devrim**” olarak adlandırır. Mao’ya göre Çin’de olduğu gibi, diğer yarı sömürge ve yarı feodal ülkelerde gelişen devrim de “yeni demokratik devrim”dir. Yeni demokratik devrim, ekonomik bakımdan, emperyalistlerin ve komprador burjuvazinin büyük işletmelerini ve sermayelerini millileştirmekle beraber, genel olarak özel kapitalist girişimi muhafaza eder ve zengin köylü

⁶⁶ Mao Zedung, a.g.e., s.53.

⁶⁷ A.g.e., s.54-55.

ekonomisini ortadan kaldırmazken, toprak ağalarının topraklarını köylülere dağıtmayı amaçlar. “Böylece, yeni tür demokratik devrim, bir yandan kapitalizmin yolunu açarken, öte yandan sosyalizmin ön şartlarını yaratır. Çin Devrimi’nin bugünkü aşaması, sömürge, yarı sömürge ve yarı feodal toplumun ilgası ve bir sosyalist toplumun kurulması arasında bir geçiş aşaması, yani bir yeni demokratik devrim sürecidir.”⁶⁸ Mao demokratik devrimle kurulacak olan ve sosyalist devrime kadar sürecek olan yönetim biçimini “yeni demokrasi” olarak adlandırmıştır.⁶⁹

Demokratik devrimin varacağı hedef, “işçilerin, köylülerin, şehir küçük burjuvazisinin, emperyalizme ve feodalizme karşı olan bütün diğer unsurların devrimci ittifakına dayanan bir demokratik cumhuriyet”tir.⁷⁰ “Demokratik cumhuriyet, proletarya, köylülük, şehir küçük burjuvazisini ve milli ve demokratik devrimi onaylayan herkesi kapsayacak, bu sınıfların milli ve demokratik devrimdeki ittifakı olacaktır. Buradaki belirgin özellik, bu ittifaka burjuvazinin de dâhil edilmesidir. Bunun nedeni de, günümüz koşullarında burjuvazinin tekrar bizimle işbirliği yapma ve Japonya’ya karşı direnişe katılma olasılığının bulunmasıdır.”⁷¹

Ancak Mao’ya göre, nihai hedef sosyalizm ve komünizm olduğundan ve devrim kesintisiz bir süreç izleyeceğinden “demokratik devrim, sosyalist devrim için zorunlu bir hazırlık ve sosyalist devrim, demokratik devrimin kaçınılmaz bir sonucudur.”⁷² Mao, kesintisiz devrimin Troçki’nin sürekli devriminden farklılığını da şu şekilde vurgular: “Biz, Troçkist ‘sürekli devrim’ teorisinin değil, devrimci geçiş

⁶⁸ Mao Zedung, *a.g.e.*, s.55.

⁶⁹ *A.g.e.*, s.69-90.

⁷⁰ *A.g.e.*, s.57.

⁷¹ Mao Zedung, *Seçme Eserler I*, Kaynak Yayınları, İstanbul, 1979, s.346.

⁷² Mao Zedung, *Yeni Demokratik Devrim*, s.59.

teorisinin savunucularıyız. Biz, demokratik cumhuriyetin bütün gerekli aşamalarından geçerek sosyalizme ulaşmak istiyoruz.”⁷³

Lenin’in öne sürdüğü, sonrasında Stalin ve Mao tarafından geliştirilen Milli Demokratik Devrim anlayışı, Sovyetler Birliği Komünist Partisi tarafından dünya sosyalist hareketi üzerindeki teorik etkisinin verdiği güçle, emperyalizme bağımlı ve geri kalmış ülkelerin “devrim stratejisi” olarak lanse edilmiştir.

Mao’nun görüşlerinin ayrıntılı olarak ele alınması, Türkiye’de Mihri Belli tarafından geliştirilen MDD tezinin, Mao tarafından geliştirilen “yeni demokratik devrim” tezinden fazlasıyla etkilenmiş olmasından kaynaklanmaktadır. Mihri Belli’nin MDD tezi, bir bakıma Mao’nun “yeni demokratik devrim” tezinin “Türkiye’ye uyarlanması” olarak adlandırılabilir. İki tez arasındaki benzerlik, özellikle demokratik devrimde sınıfların ve tabakaların konumlandırılışı ve devrim karşısında izleyecekleri tutumun değerlendirilmesi bakımından bir aynılığa dönüşmektedir.

II- TÜRKİYE’DE MİLLİ DEMOKRATİK DEVRİM

Türkiye’de 1920’lerden 1960’lara kadar sol hareketin tarihi esas olarak TKP’nin tarihidir. Çünkü bu dönemde solun tek örgütlü politik temsilcisi TKP’dir. 10 Eylül 1920’de Bakü’de toplanan “Birinci ve Umumi Türk Komünistleri Kongresi” ile kurulan TKP, resmi olarak varlığını 1980’lerin ortasına kadar devam ettirmiştir.

TKP, Cumhuriyetin ilk yıllarında geliştirilen reform hareketlerini, ülkenin feodal yapısını değiştireceği ve emperyalizme karşı verilmiş olan ulusal kurtuluş

⁷³ Mao Zedung, **Seçme Eserler I**, s.370.

hareketi ile başlayan demokratik devrim sürecini ilerleteceği beklentisiyle desteklemiştir. R. N. İleri'ye göre, “Bu durum, yani Atatürk döneminin anti-empyralist ve devrimci niteliği, solu bir dereceye kadar açmazlara sokuyordu. Köklü toprak reformu, halkın yararına yöneltilmiş ve halkın denetiminde bir endüstrinin ve rejimin kurulması, ağır endüstriye ağırlık verilmesi, politik hürriyetlerin yani sınıfa parti ve sendikalar kurma hakkının tanınması, işçilerin mesleki haklarının sağlanması ve tek dereceli nispi seçim sisteminin kurulmasına yönelmiş 'Milli Demokratik Devrimin' tamamlanması amacını güden, sosyalizme açık bir mücadeleye girişen sol, bunu Kemalist kampın sol unsurlarıyla güç birliği içinde legal bir ortamda gerçekleştirmek istiyordu.”⁷⁴

TKP, 1908'de yarım bırakılan demokratik devrimin Kemalist iktidar tarafından tamamlanacağı inancını taşımıştır.⁷⁵ Ancak bu inanç zamanla kırılmıştır. Şeyh Sait isyanının üzerine yürürlüğe konan Takrir-i Sükun Yasasından sonra TKP de yoğun bir baskı altına alınmış ve üyeleri birçok kovuşturmayaya uğramıştır. Bunun etkisiyle TKP, Kemalizm'le arasına sınır çekmeye yönelmesine rağmen, R.N. İleri'nin belirttiği gibi, “Kemalist kampın sol unsurlarına sosyalist devrim koşulları olgunlaşınca kadar”, dolayısıyla “anti-empyralist, anti-feodal devrim tamamlanınca kadar” ve ancak “bu devrimleri tutarlı bir şekilde sürdürmesi” kaydıyla destek verilmeye devam edilmiştir.⁷⁶

TKP'nin Kemalist iktidarın demokratik devrimi ilerleteceği beklentisinde, 3. Enternasyonalin (Komintern) ulusal kurtuluş hareketlerine atfettiği önem ve yakın

⁷⁴ Rasuh Nuri İleri, **TKP Gerçeği ve Bilimsellik**, Anadolu Yayınları, İstanbul, 1976, s. 123.

⁷⁵ İ.Akdere ve Z.Karadeniz, **a.g.e.**, s.146.

⁷⁶ Rasuh Nuri İleri, **a.g.e.**, s.124.

komşu olmasının getirdiği stratejik kaygılar nedeniyle, Türkiye’de Mustafa Kemal önderliğinde geliştirilen harekete Sovyetler Birliği tarafından verilen desteğin de önemli bir etkisi vardır. Mete Tunçay, TKP’nin bu durumunu şöyle açıklar: “Bence bunun sebebi, geniş ölçüde yapılmakta olan uygulamaların onaylanmasıdır. Komünistlerin ellerini bağlayan bir başka şey de, genç Cumhuriyet’in Sovyet yanlısı dış politikasıdır. O kadar ki, Milli Mücadele sırasında alınan yardımdan sonra Atatürk, kesinlikle Ruslarla iyi geçinmek gerektiğini ifade eder. Dış politikadaki bu Sovyet dostluğu Türk komünistlerinin muhalefetini de çok ciddi olarak sınırlar.”⁷⁷

TKP’nin 1926 tarihli programında iki aşamalı devrim modeli benimsenerek, Türkiye’nin önündeki devrimci aşamanın “demokratik devrim” olduğu vurgulanmıştır.⁷⁸ Buna karşın bu konuda elle tutulur bir mücadeleye yönelinmemiş, “demokratik devrim”in Kemalist iktidar tarafından gerçekleştirileceği beklentisi ile daha çok bunu zorlayıcı bir propaganda faaliyeti ile yetinilmiştir.

Türkiye’de Milli Demokratik Devrim, asıl olarak 1960’tan sonra, soldaki canlanmayla birlikte gündeme gelecektir. 1961 Anayasasının yarattığı ortamda, Yön dergisinin çıkması ve TİP’in kuruluşu ile başlayan solun hareketliliği; teorik alandaki tartışmalar, TİP’in örgütlenmesi, Sosyalist Kültür Derneği ve Çalışanlar Partisi girişimleri, işçi sınıfının ve öğrenci gençliğin eylemlilikleri ile devam etmiş, 1965’e kadar olan bu beş yıllık süreçte Türkiye’de sol, gerek teorik, gerekse pratik anlamda o zamana dek görülmemiş bir yoğunluk yaşamıştır.

⁷⁷ Mete Tunçay, “Cumhuriyet Türkiye’si ve ‘Marksizm’”, Çağdaş Türkiye Tarihi Seminerleri 2005-2006, Osmanlı Bankası Arşiv ve Araştırma Merkezi, (http://www.obarsiv.com/cts_mete_tuncay.html).

⁷⁸ Yalçın Büyükdığı, “Türkiye Sosyalist Hareketinin Tarihi (III)”, **Teori**, S.47, Kasım 1993, s.31.

1965 seçimlerinden sonra Adalet Partisi'nin tek başına iktidar olması ve TİP'in 15 milletvekili ile parlamentoda temsil olanağına kavuşması ile birlikte ülke gündemi sağ-sol olarak daha radikal söylem ve tartışmalara sahne olmaya başlamış, solun kendi içinde ise temelleri önceki dönemde atılan yeni tartışma noktaları ortaya çıkmaya başlamıştır. Yeni tartışma noktaları artık "iktidar" odaklıdır. 1965'e kadar kalkınma modelleri, anayasanın uygulanması, çalışan kesimin anayasada öngörülen haklarının yasal zemine kavuşturulması gibi konular tartışmaların gündemini belirlerken; 1965'ten sonra sosyalizm anlayışları, iktidara varma yolları, parlamentarizm, devrim stratejileri, sınıf mücadelesi, öncülük sorunu gibi daha çok iktidar perspektifli bir tartışma ortamı solun gündemini belirleyecektir.

Bu dönemde sol adına tartışanları, TİP çevresi ile Yön çevresi olarak iki ana grupta toplamak mümkündür. 1965'te başlayan sosyalizm, devrim, iktidara varma yöntemleri odaklı tartışmalara eski TKP'li Mihri Belli'nin -"eski tüfek" söylemine nazire edercesine- E. Tüfekçi takma adıyla 5 Ağustos 1966 tarihli Yön dergisinin 175. sayısında "Demokratik Devrim: Kimle Beraber, Kime Karşı?" başlıklı kapsamlı bir yazı ile katılması, daha sonra Milli Demokratik Devrimciler (MDD'ciler) olarak adlandırılacak olan yeni bir oluşumun ortaya çıkışının başlangıcı olacaktır.

A- TEZİN ORTAYA ÇIKIŞI VE "TEORİ"YE VERİLEN ÖNEM

1960'larda sol çevrelerin siyasi tartışma platformu kuşkusuz ki Yön dergisi olmuştur. Başta Mihri Belli olmak üzere MDD tezini savunanlar da ilk önce Yön dergisinde düşüncelerini dile getirmişlerdir.

Milli Demokratik Devrim tezi yukarıda da değinildiği gibi ilk olarak Mihri Belli tarafından E. Tüfekçi imzasıyla 5 Ağustos 1966 tarihli Yön dergisinin 175.

sayısında "Demokratik Devrim: Kimle Beraber, Kime Karşı?" başlıklı yazıyla ortaya atılmıştır. Daha sonra bu yazı geliştirilerek, 19 Kasım 1968 tarihli Türk Solu dergisinin 53. sayısına ek bir broşür olarak yayınlanmış ve son değişikliklerle Aydınlık Yayınları tarafından Nisan 1970'te kitap olarak basılmıştır. Tezin bu son haline, Mihri Belli'nin Sol Yayınları'nca Haziran 1970'te yayınlanan "Yazılar (1965-1970)" adlı kitabının 200-268. sayfalarında da ayrıca yer verilmiştir.

MDD, ilkin TİP'in parlamenter yoldan sosyalizme geçiş teorisinin bir eleştirisi şeklinde biçimlenmiş, sonrasında teorik olarak geliştirilmiştir. Bu yönüyle "devrimci" bir nitelik taşıdığı iddiasını sürekli ön planda tutmuştur. MDD tezi birçok savunucusu olmasına karşın, aslında tek bir kişi, "eski tüfek" olarak nitelendirilen eski TKP'lilerden Mihri Belli tarafından formüle edilmiştir. Bu yönüyle MDD, eski TKP'lilerin 1960 sonrası sol harekete bir müdahalesi olarak yorumlanmıştır. "Bu hareket, Türk solunun 1960 öncesi geleneğinin, kendisinden bağımsız olarak doğmuş ve gelişmiş bir sola doğrudan müdahalesini ifade eder. Eskilerin yeni kuşakları doğrudan eğitebilmeleri, ancak bu hareket sayesinde mümkün olmuştur."⁷⁹

Eski tüfek olarak nitelendirilen TKP'lilerin 1960 sonrası genç kuşağa göre birtakım avantajları bulunmaktadır. Bu kuşak Osmanlının yıkılışı ve Cumhuriyetin kuruluşunu kısmen yaşamış bir kuşaktır. Uluslararası ölçekte ise 1917 Ekim Devriminin etkileri ile Sovyetler Birliğinde sosyalizmin kurulma sürecine ve İkinci Dünya Savaşı sonrası sosyalizmin kazandığı saygınlığa bizzat tanık olmuş bir kuşaktır. Bunlar eskilere önemli bir tarihsel birikim sağlamıştır. Eskilerin diğer bir avantajı ise bağlı oldukları uluslararası komünist harekettir. "Bu kaynak zenginliği,

⁷⁹ Ergun Aydınoglu, **a.g.e.**, s.101.

MDD kadrolarının müdahalesine büyük bir eğitim içeriğini de verir. O dönemin gençlerinin gözünde, bu kadronun neredeyse söylediği her şey yenidir."⁸⁰

MDD tezini savunan eski TKP'liler, MDD'cilerin yayın organı olan Türk Solu'nda yazı yazan şu isimlerden oluşmaktadır: Mihri Belli, Erdoğan Başar, Şevki Akşit, Reşat Fuat Baraner, Şerif Tekben, Ziya Oykut, Şaban Ormanlar, Vahap Erdoğan, Hulusi Dosdoğru.⁸¹

1960 sonrası sol çevrelerde yaşanan tartışmalarda sosyalizm genellikle bir kalkınma modeli olarak ele alınmış, sosyalizmin teorik kaynağı olan Marksizm ve onun teorisyenleri olarak kabul gören kişilerin görüşlerine tartışmalarda fazla yer verilmemiştir. MDD savunucuları ise tezlerini ve eleştirilerini sürekli olarak Marks, Engels, Lenin, Stalin ve Mao'dan yaptıkları alıntılarla destekleme çabası içerisine girişmişlerdir. Bu da Türkiye solunda ilk kez Marksist klasiklerin gündeme gelmesini ve Türkçeye çevrilmesini beraberinde getirmiştir.

MDD'ciler başlangıçta görüşlerini Yön dergisinde yayınlamakla birlikte, sonraları kendi dergilerini de çıkarmışlardır. Bunlar; Türk Solu, Aydınlik Sosyalist Dergi, İşçi-Köylü, Proleter Devrimci Aydınlik dergileridir.

MDD'cilerin teori konusundaki duyarlılıkları TİP'le giriştikleri tartışmada kendini açığa vurur. TİP genel başkanı Mehmet Ali Aybar'ın 28 Ağustos 1966'da partinin Fatih İlçe Kongresinde yaptığı konuşmada, "Sosyalizmin kitaplarda yazılanları masa başında birbirimize tekrarlamakla kurulamayacağını bilmemiz şarttır... Kitaplar bir bakıma fotoğraflara benzer. Fotoğraflar gibi kitaplar da, bir

⁸⁰ Ergun Aydınoglu, **a.g.e.**, s.103.

⁸¹ **A.g.e.**, s.104.

durumu, bir anı tespit ederler... Gelişimin canlı akışını dondururlar"⁸² şeklindeki sözleri MDD taraftarı Vahap Erdoğan tarafından, "Son zamanlarda TİP yöneticileri çevresinde bir teoriyi küçümseme, kitaplara dudak bükme eğilimi görülmektedir... Tıpkı sosyalizm düşmanı burjuva yazarlarının yaptığı gibi, bilimsel sosyalizmi, 'On dokuzuncu yüzyılın koşullarından doğma, bugünkü dünyanın yorumlanması için elverişsiz, modası geçmiş bir düşünce akımı' olarak nitelendirmeye kadar ileri gidilmektedir artık"⁸³ ifadeleriyle sert bir şekilde eleştirilmiştir. Diğer bir MDD'ci Şahin Alpay tarafından da Aybar'ın söz konusu ifadeleri eleştirilmiştir: "Devrimci teoriyi ifade eden kitaplar asla eskimezler!.. Bu kitaplar yazdıkları dönemin şartlarını tespit etmekle kalmamışlar, toplumların ilerleyiş yönünü de göstermişler, geleceğe ışık tutmuşlardır... Bilimsel sosyalizmi ancak kitaplardan öğrenebiliriz. Onun için kitapları okuyacağız!"⁸⁴

Teoriye verilen önem TİP'le girilen tartışmaların yanında bu parti içerisinde yürütülen muhalefette de ön plana çıkarılmıştır. "Teorik referanslar, bazen politik; örgütsel hatta taktik yönelişlerin ifadesi anlamına da gelir. Örneğin o sıralarda Mihri Belli, sık sık 'okumanın gereği'ni vurgularken, Türk Solu'nun hemen her sayısında bir kaç Marksist çalışmanın tanıtması yapılırken ya da mahalli TİP kongrelerinde MDD'ci muhalefet neredeyse tüm karar tasarılarına 'teorik eğitim' maddesini koyarken, bunları TİP'in somut politika ya da örgüt anlayışına alternatif görüşler

⁸² Konuşmanın tam metni için bkz. Mehmet Ali Aybar, **Bağımsızlık, Demokrasi, Sosyalizm (Seçmeler: 1945-1967)**, Gerçek Yayınları, İstanbul, 1968, s.476-481.

⁸³ Vahap Erdoğan, "TİP Nereye Gidiyor? Önümüzdeki Devrimci Adım ve TİP'in Tarihsel Görevi", **Yön**, S.189, 11 Kasım 1966, s.11.

⁸⁴ Şahin Alpay, "Devrimci Teorik Eğitim", **Aydınlık Sosyalist Dergi**, S.2, Aralık 1968, s.146.

olarak da sunmaktadır. Teorik referanslar tüm soyutluklarına rağmen böylesi bir somut işlevle yüklüdür."⁸⁵

B- MİLLİ DEMOKRATİK DEVRİM KAVRAMI VE SOSYALİST DEVRİMDEN FARKI

MDD tezinin birçok savunucusu bulunmasına karşın, tezin temel önermelerinin açıklanacağı bu bölümde, tezi ilk kez 1966'da Yön dergisindeki yazısıyla formüle eden ve son şeklini 1970 yılında "Milli Demokratik Devrim" adıyla kitap olarak yayınlayan Mihri Belli'nin bu eseri kaynak alınacaktır.

1- Demokratik Devrim – Sosyalist Devrim Ayrımı

Mihri Belli, Lenin'in ünlü sözüyle, çağrı "sosyalist devrimler ve milli kurtuluş savaşları çağrı" olarak tanımladıktan sonra sosyalist devrimi şu şekilde açıklamıştır: "Sosyalist devrim, insanın insan tarafından sömürülmesinin son biçimi olan kapitalist düzeni değiştirmek; üretim araçlarının özel mülkiyeti ile üretimin kolektif niteliği arasındaki çelişkiye, mülkiyeti de kolektif mülkiyet haline getirerek son vermeyi amaç bilen, insanın insan tarafından sömürülmesi olanağını ortadan kaldıran, insanın maddi-manevi yönden açılıp gelişmesi şartlarını yaratan, gelişmiş toplum biçimidir. Sosyalist devrim, sömürülen yığınların devrimi olduğuna göre, ancak proletaryanın ve yoksul köylülüğün devrime katılması ve bunların devrime damgalarını vurmasıyla gerçekleşebilir."⁸⁶

Demokratik devrim ise şu cümlelerle açıklanır: "Demokratik devrimin yerine getirdiği görevler, ulusal bağımsızlığın gerçekleştirilmesi ve bu amaçla emperyalizmin işbirlikçisi sermaye çevrelerinin ekonomi ve siyaset alanındaki

⁸⁵ Ergun Aydınoglu, a.g.e., s.105.

⁸⁶ Mihri Belli, **Milli Demokratik Devrim**, Aydınlık Yayınları, Ankara, 1970, s.19.

etkilerinin önlenmesidir. Feodal ilişkilerin ortadan kaldırılması, feodal sömürüye, bizde feodal düzenden miras kalan her çeşit kapitalizm-öncesi sömürüye son verilmesi, bütün Türkiyelilerin, vatandaşlık hak ve özgürlüklerinden yararlanan, siyasi bakımdan eşit fertleri payesine yükseltilmesidir."⁸⁷

Milli Demokratik Devrim, emperyalizme bağımlı geri kalmış ülkelerde, hem emperyalist sistemden kopmak hem de kapitalizm öncesi feodal sömürü biçimlerine son verilerek, sosyalizmin koşullarının yaratılabilmesi için zorunlu bir ön aşama olarak ele alınmıştır. "Bir toplumun sosyalist devrim eşiğine varabilmesi için, onun gerçekten bağımsız ve gerçekten demokratik bir toplum durumuna yükselmesi, yani Milli Demokratik Devrim'in bütün görevlerini yerine getirmiş olması şarttır."⁸⁸

Belli, demokratik devrimin, sosyalist devrimin zorunlu bir ön aşaması olduğunu özellikle vurgular: "Şunu kesin olarak bilmemiz lazım: sosyalizm bağımsız ülkede olur. Ve sosyalist temel şiarlar bağımsız ülkede atılır. Bu demek değildir ki, sosyalist teoriyi benimsetmek için geceyi gündüze katarak çalışmayacağız. Ama 'sosyalizm' temel şiarını atmak için, 'iç sömürüyü kaldıracağım' diyebilmek için, mutlaka bağımsız bir ülke gerekir. Onun için demokratik devrim birinci aşamadır. Sosyalist devrime yolu hazırlayacak olan aşamadır. Demokratik devrimi gerçekleştirmeden, sosyalist devrim yapamazsın. Atlayamazsın bu aşamayı. Bir büyük devrimcinin dediği gibi, 'mangalda yakamazsın, veyahut emirnameyle kaldıramazsın' bu aşamayı."⁸⁹

⁸⁷ Mihri Belli, **a.g.e.**, s.19-20.

⁸⁸ **A.g.e.**, s.20.

⁸⁹ Mihri Belli'nin Siyasal Bilgiler Fakültesi Öğrenci Derneği'nin davetlisi olarak 17 Aralık 1967 günü bu fakültede yaptığı konuşmadan alınmıştır. Konuşma metni için bkz. Mihri Belli, "Bugünün

2- Demokratik Devrimin “Milli” Karakteri

Mihri Belli'ye göre klasik sosyalist literatürde çoğunlukla kullanılan "burjuva demokratik devrim" deyimini günün şartlarına uymamaktadır. Çünkü burjuvazi artık devrimci özelliğini yitirmiştir. Emperyalizm aşamasından önce burjuvazi feodal sisteme karşı savaş verirken ilerici bir nitelik taşımaktaydı, fakat emperyalizm çağında burjuvazi bu niteliğini yitirmiş durumdadır. Bu nedenle, antiemperyalist öze sahip ve bağımsızlığı hedefleyen devrim için "Milli Demokratik Devrim" daha uygun bir adlandırmadır. Belli “neden milli?” sorusuna şu şekilde cevap verir: "Çünkü... sömürülen ülkelerde feodal sömürüyü ortadan kaldırmak, bütün kapitalizm-öncesi kalıntıları silmek isteyen devrimci güçler, feodal sınıfın müttefiki olan emperyalizme ve işbirlikçi sermayeye karşı mücadeleyi de göze almak zorundadırlar. Çağımızda her anti-feodal, Demokratik Devrim, aynı zamanda emperyalizme ve işbirlikçilerine karşı bir Milli Kurtuluş Devrimi olmak, ülkeyi ulusal bağımsızlığa kavuşturmayı hedef edinen bir milli devrim olmak zorundadır. Nasıl ki her Milli Devrim de mutlaka Demokratik Devrim olmak zorundaysa... Çağımızın Demokratik Devrimlerini Milli Demokratik Devrim diye adlandırmamız bundan ötürüdür."⁹⁰

Demokratik devrime “milli” özelliğini katan diğer bir unsur da devrime işbirlikçi burjuvazi ile feodal egemenler dışındaki ulusa ait bütün sınıf ve tabakaların katılacak olmasıdır.

Türkiye’inde Devrimci Eylem Nedir?” **Yazılar (1965-1970)**, Sol Yayınları, Ankara, 1970, s.24-50; **Türk Solu**, S.103-104-105, 4-11-18 Kasım 1969.

⁹⁰ Mihri Belli, **Milli Demokratik Devrim**, s.21.

C- TEZİN TÜRKİYE’NİN SOSYAL, SİYASİ VE EKONOMİK YAPISI ÜZERİNE TEMEL GÖRÜŞLERİ

MDD tezine göre Türkiye, "emperyalist dünya sistemi içinde, sömürülen ülkeler safında geri bir tarım ülkesidir."⁹¹ Bu, Türkiye’nin dünyadaki yerinin doğu ve güneyin sömürülen halklarının yanında olmasını beraberinde getirmektedir.

Türkiye, başta Amerika olmak üzere emperyalist bloğun dayattığı iktisadi politikanın bir sonucu olarak bağımlı bir tarım ülkesi konumundadır. Türkiye dünya pazarına ucuz tarım ürünü ihraç etmekte, buna karşılık yüksek fiyatla sanayi ürünü ithal etmektedir. Bunun sonucunda büyüyen dış ticaret açığını kapatmak için alınan dış yardımlar da, başta Amerika olmak üzere, emperyalizmin Türkiye'deki tahakküm ve sömürüsünü daha da ağırlaştırmaktan başka bir işlev taşımamaktadır.

Türkiye’de üretilen ve tüketilen her madde istisnasız bir şekilde dışa bağımlılığımızın göstergesidir. Ülkedeki var olan zayıf sanayi yatırımları da montaj ve ambalaj sanayisi alanındadır ve bu yatırımlar, doğrudan doğruya, ya da dolaylı olarak emperyalist ülkelerin sanayi ürünlerinin tüketimini artırma, büyük yabancı şirketlere faaliyet alanı sağlama amacını güder. Türkiye’deki yatırımlar bir avuç işbirlikçi kapitalist ile birlikte ve asıl olarak emperyalist tekellerin kârlılığı üzerine kuruludur. Ülke kaynaklarının hemen tümü emperyalist tekellerin egemenliği altındadır.

Bütün bunların sonucu olarak ülkede gelir dağılımındaki adaletsizlik de oldukça yüksek bir düzeydedir. Kişi başına milli gelir bakımından zaten yoksul olan

⁹¹ Mihri Belli, a.g.e, s.7.

Türkiye’de (1968 yılında 290 dolardır), bu gelirin dağılımındaki adaletsizlik yoksulluğun boyutunu ortaya çıkarmaktadır.

Belli, ülkenin bu ekonomik bağımlılığına paralel olarak iç ve dış politikasının da emperyalizme bağımlı bir politika olduğunu belirtir: "Türkiye’de bağımlı bir ekonominin yoğunlaşmış ifadesi olan politika ise hem yurtiçi görünüşüyle, hem yurtdışı görünüşüyle emperyalizme bağımlı bir politikadır, uyduluk politikasıdır. Türkiye’nin iç politikası emekçi halka karşı ve sömürücü sınıflardan yana bir politika olduğu kadar, dış politikası da, özünde, milli kurtuluş savaşı veren, ya da böyle bir savaş şartlarında bulunan halklara karşı, sosyalizm yolunu tutmuş bulunan halklara karşı, başta Amerika Birleşik Devletleri olmak üzere, emperyalist bloktan yana, bu bloğun kuyruğunda bir dış politikadır. Böyle bir dış politika Mustafa Kemal’in millici politikasıyla çelişir."⁹²

Emperyalizm, sömürü ve tahakkümü altında tuttuğu ülkelerde o ülkenin en gerici sınıf ve zümreleriyle ittifak kurar. Türkiye’de bu sınıflar "işbirlikçi sermaye" ile onun müttefiki "feodal mütegalibe"dir.⁹³ "Bu iki asalak sınıf, emperyalizm ile birlikte bir üçlü ittifak kurmuşlardır ve Türkiye ekonomisini tahakkümleri altında tutmaktadırlar. Bununla da kalmayarak politikada ve toplumsal hayatımızın bütün alanlarında geniş ölçüde egemendirler. Türkiye’de şu anda eski bir yabancı şirket temsilcisinin başbakanlık sandalyesinde oturması olgusu, tek başına, bu üçlü ittifakın Türkiye’deki tahakkümünü nerelere kadar vardırıldığını gösterir."⁹⁴

⁹² Mihri Belli, **a.g.e.**, s.12.

⁹³ "Mütegalibe" sözcüğü Arapça kökenli olup "zorba", "zorba takımı" anlamındadır. Türkiye sol literatüründe kırsal kesimde feodal üretim sistemi içerisindeki toprak ağası ve feodal eşrafi nitelendirmek için 1960'larda sıkça kullanılmıştır.

⁹⁴ **A.g.e.**, s.13.

Türkiye'deki parlamenter sistem de bu üçlü ittifakın (emperyalizm-işbirlikçi sermaye-feodal mütegalibe ittifakının) çıkarlarına hizmet eden "Filipin demokrasiciliği"nden⁹⁵ başka bir şey değildir. Sonuçta var olan parlamenter sistem egemen durumda olan bu ittifakın politik arenasından başka bir anlam ifade etmemektedir. Bu sistemde işçi ve emekçi sınıfların partilerinin başarı şansı zayıftır, ancak olanaksız da değildir. Bugün Türkiye'de proleter devrimci bir parti veya radikal bir küçük burjuva partisinin bulunmamasının sorumluluğu sadece sisteme yüklenemez. Bunda bu parlamenter sistemin sınırlarını zorlamayan devrimci güçlerin de sorumluluk payı vardır. "Bugün Türkiye'de işçi sınıfının ve köylülüğün çıkarlarını temsil eden hareket ve akımlar, parlamenter politika dışında ya da bir ölçüde, statükocu partilerde hizip hareketleri olarak belirmektedir."⁹⁶

Belli'ye göre, Türkiye'de bağımlı ekonomi ve politikanın yansıması olan kültür de, eğitimden sinemaya kadar, edebiyattan müziğe kadar emperyalizm-işbirlikçi sermaye-feodal mütegalibe üçlü ortaklığının damgasını taşımaktadır.

Kürt sorununa da kültürel boyutta dahi olsa kısaca değinilir: "Türkiye gibi birden fazla etnik topluluğu barındıran bir ülkede kültür alanında güdülen gerici politika kültürel baskı şeklinde tezahür eder. Kardeşliği tarih önünde sınavdan geçmiş Kürt halkının etnik özelliğini inkâr eden faşizan bir politika, halkımızın

⁹⁵ Filipin demokrasisi:"Göstermelik demokrasi" veya "sözde demokrasi" anlamında 1960'larda sol literatürde sıkça kullanılan terim. Filipinler'de 1965'te ABD'nin desteğiyle iktidara gelen Ferdinand Marcos'un aslında bir diktatörlük olan rejiminin demokrasi olarak adlandırılmasına göndermede bulunmaktadır. MDD'cilerin yayın organı olan "**Türk Solu**" dergisinde "Filipin tipi demokrasi" şöyle tanımlanır: "Filipin demokrasiciliğinin bir özelliği odur ki, bu düzende sağ, 'sol' partiler vardır, seçimler yapılır ve dış görünüşte parlamenter demokrasinin bütün gerekleri yerine getirilir. Ama nedense, bütün seçimleri sömürünün en yoğununun, emperyalizm-işbirlikçi sermaye-feodal mütegalibe ortaklığının sömürüsünün baş savunucusu olan parti kazanır; emekçi halk öyle şartlandırılmıştır ki, kendi temsilcilerini değil, hep sömürücülerin temsilcilerini seçer" (**Türk Solu**, S.106, 25 Kasım 1969, s.6).

⁹⁶ Mihri Belli, **a.g.e.**, s.14. Burada statükocu partiden kasıt TİP ve kısmen de CHP olsa gerek.

gerçek birlik ve dayanışmasını baltalayan ve ancak yurdumuzun düşmanlarının ekmeğine yağ süren bir deve kuşu politikası olarak, Türkiye'nin gerçek çıkarlarına aykırıdır."⁹⁷

Belli, Emperyalist dünya sistemi içinde bulunan geri bir ülkenin savunma gücünün de o ülkenin ulusal çıkarlarını değil, emperyalizmin çıkarlarını savunacağını belirtmiştir. Milli kurtuluş savaşında emperyalizmi yenmiş olan ordunun Kemalist geleneğine rağmen durum değişmemektedir. NATO'ya üye olunması ile ülkede yerleşmiş bulunan Amerikan üsleri ülke bağımsızlığının en önemli unsuru olan savunmanın da dışa bağımlı olduğunun göstergesidir.⁹⁸

Sonuç olarak Türkiye; ekonomisi, siyaseti, kültürü, milli savunması bakımından, kısaca toplumsal yaşantısının bütün yönleriyle emperyalist dünya sistemi içinde sömürülen bağımlı bir ülkenin bütün özelliklerini taşımaktadır.

D- TÜRKİYE'DE MİLLİ DEMOKRATİK DEVRİMİN TARİHİ VE BUGÜNKÜ İŞLEVİ

Mihri Belli, Türkiye'de milli bağımsızlık savaşı ve onu izleyen Cumhuriyetin kuruluşu dönemi ile 27 Mayıs 1960 askeri müdahalesi ve sonrasındaki gelişmeler olmak üzere iki kez demokratik devrim girişiminde bulunulduğu ancak bu girişimlerin her ikisinde de devrimin önderliğinin, sınıf karakteri gereği kararsızlıklar gösteren bir zümrenin, küçük burjuva kökenli asker-sivil aydın zümrenin elinde bulunmasından dolayı devamının gelmediği ve karşı devrim saldırısıyla yenilgiye uğratıldığını belirtir. Kurtuluş Savaşı ve onu izleyen dönemde siyasi bağımsızlık kazanılmış olmasına rağmen emperyalizmin iktisadi egemenliğine son verilememiş

⁹⁷ Mihri Belli, **a.g.e.**, s.15.

⁹⁸ **A.g.e.**, s.16-17.

bu da anti-Kemalist karşı devrime zemin hazırlamıştır. İkinci dünya savaşının da sürece etkisiyle karşı devrim cephesi 1950'de iktidarı ele geçirmiş ve Kemalist devrimin kazanımları birer birer yok edilmiştir. 27 Mayıs 1960 ve onu izleyen kısa bir dönem hariç karşı devrim cephesi hep iktidarda olmuştur.⁹⁹

Mihri Belli'ye göre Mustafa Kemal önderliğindeki Kemalist devrim, Türkiye'de küçük-burjuva radikalizminin en devrimci bir anındaki Milli Devrim anlayışını ifade etmektedir. Kurtuluş Savaşı, ezilen ve sömürülen halkların milli bağımsızlık savaşının ilk örneği konumundadır ve bu yönüyle Sovyetler Birliğinde gerçekleşmiş olan sosyalist devrime paralellik taşımaktadır.¹⁰⁰

Ancak İkinci Dünya Savaşı ile birlikte yaşanan süreç ve 1946'daki sözde demokrasiye geçişle birlikte 1950'de iktidara gelen DP döneminde uygulanan karşı devrim politikalarıyla ülkenin emperyalizme bağımlılığı pekiştirilmiş ve Kemalist asker-sivil aydın zümrenin Cumhuriyetin kuruluşundan bu yana iktidardaki temel konumu tamamen geri plana itilmiş ve Türkiye neredeyse 1919'un koşullarına döndürülmüştür. Mihri Belli'ye göre, bu süreç 1960 müdahalesi ve onu izleyen kısa bir dönemde kesintiye uğramışsa da halen devam etmektedir. Bu nedenle Türkiye'nin önündeki devrimci görev Milli Demokratik Devrim'in gerçekleştirilmesidir. Milli Demokratik Devrimin hedefi "**Tam bağımsız ve gerçekten demokratik Türkiye**"nin kurulmasıdır.¹⁰¹

⁹⁹ Mihri Belli, "Türkiye'de Karşı Devrim", **Yazılar (1965-1970)**, s.86-107.

¹⁰⁰ Mihri Belli, **Milli Demokratik Devrim**, s.25.

¹⁰¹ Mihri Belli, **a.g.m.**, s.147-148; "Bugünün Türkiye'sinde Devrimci Eylem Nedir", **Yazılar (1965-1970)**, s.62-63.

MDD ile Türkiye'deki emperyalist vesayetın baş dayanağı olan yabancı sermaye ve yerli işbirlikçi sermayenin ekonomi ve politika üzerindeki tahakkümüne son verilecektir. Bunun için bu güçlerin elinde bulunan dış ticaret, bankacılık ve sigortacılık millileştirilecektir. Ayrıca montaj ve imalat sanayi de millileştirme kapsamına alınacaktır. "Milli Demokratik Devrim aşamasında millileştirmeler bir sosyalizasyon unsuru taşımakla birlikte, güdülen asıl amaç, milli bağımsızlıkla çelişen ekonomi kollarının milli niteliğe kavuşturulmasıdır. Amaç, henüz sosyalizm değildir, emperyalist tekellerin ve işbirlikçi sermayenin kal'alarının milli güçler tarafından zaptedilmesidir."¹⁰²

"Milli demokratik devrimin demokratik hedefi, feodal ilişkilerin ortadan kaldırılmasını ve büyük toprak sahiplerinin olsun, bize feodal düzenden miras kalan tefeci bezirgan sermayesinin olsun, köy emekçileri üzerindeki tahakküm ve sömürü olanaklarına son verilmesini emreder. Bir ülkede feodal ilişkilere son vermek demek, uluslaşma sürecini hızlandırmak (tamamlamak) demektir. O ülkedeki halkların bütün ulusal ve demokratik hak ve özgürlüklerine sahip vatandaşlar topluluğu olarak serpilip gelişme olanaklarına kavuşması demektir."¹⁰³

Milli Demokratik Devrim, ekonomide ve politikada emperyalist vesayetın ve feodal mütegalibe tahakkümünün bütün izlerini ortadan kaldıracığından bağımlılığın ve sömürünün yansıısı olan üst yapı kurumlarını da değiştirecektir. Türkiye'de emperyalist tahakküm ve feodal ilişkiler egemen olduğundan dolayı bunlara son verecek bir demokratik devrim gerçekleştirilmeden sosyalist devrimi

¹⁰² Mihri Belli, **Milli Demokratik Devrim**, s.29-30.

¹⁰³ A.g.e., s.30.

gerçekleştirmeye kalkmak, hem çağın koşullarına hem de bilimsel sosyalizme aykırıdır.

E- MİLLİ DEMOKRATİK DEVRİMDE CEPHELER

1- Devrimin Karşı Cephesi

MDD tezine göre Türkiye, emperyalizme bağımlılığından dolayı sanayisi gelişmemiş ve tarımsal üretim biçiminin egemen olduğu bir ekonomik yapıya sahiptir. Bu durum devrimin hedefini de belirlemektedir. Buna göre MDD’de karşı cephe, başta emperyalizm olmak üzere, onun işbirlikçisi yerli sermaye ve feodal egemenlerdir.

a- Emperyalizm

MDD tezi, Lenin’in emperyalizm çözümlemesini benimsemektedir: "Emperyalizm 19 uncu yüzyılın sonlarından bu yana, kapitalist ülkelerde teknolojik gelişmelerle üretimin ve sermayenin yoğunlaşması sonucu, kapitalizmin temel çelişkisinin, yani üretimin sosyal niteliği ile üretim araçlarının ve sonuçlarının özel mülkiyeti arasındaki çelişkinin derinleşmesiyle varılan kapitalizmin son aşamasıdır. ‘Emperyalizm can çekişen kapitalizmdir.’ Sonucu olduğu teknolojik gelişmeyi baltalaması ve tüm insanlığa ölüm ve yoksulluk getiren saldırganlığı bu can çekişmenin başlıca tezahürleridir. Emperyalizm gelişmiş kapitalist ülkelerin tekellerinin ekonomide egemen duruma gelmesiyle, banka sermayesinin sanayi sermayesiyle kaynaşıp finans-kapitalin ve malî oligarşinin tam tahakkümünü kurmasıyla, sermaye ihracının artması ve zamanla emtia ihracından daha büyük önem kazanmasıyla, ulusal sınırlar aşılp, dünyayı sömürü alanları olarak bölüşen

uluslararası teknelci kapitalist birliklerin ortaya çıkması ve böylece dünyanın emperyalist devletler tarafından paylaşılmasıyla meydana gelen dünya sistemidir."¹⁰⁴

Türkiye de bu sistem içerisinde sömürülen geri bir tarım ülkesi konumundadır ve ülkenin bu durumunun temel nedeni emperyalist sistemdir. Bu nedenle demokratik devrim her şeyden önce ilkin emperyalizme karşıdır. Demokratik devrimin temel şiarı olan "bağımsızlık" vurgusu emperyalist tekelere olan bağımlılığın sona erdirilmesidir.

b- İşbirlikçi Sermaye

Emperyalist sistemin işleyişi gereği ülkedeki yerli ortağı ise işbirlikçi sermaye sınıfıdır. İşbirlikçi sermaye, "ithalat, ihracat alanında; ithalatın daha kurnazca bir şekli olan montaj ve ambalaj sanayinde, bankacılık ve sigortacılıkta, yabancılarla ortaklıklar ya da Türkiye'nin kayda değer bütün zenginliklerini eline geçirmiş olan ya da geçirme çabasında bulunan emperyalizmin baş dayanağı büyük yabancı firmaların ajanlığı alanında doğrudan doğruya egemendir ve iktisadî hayatımızın bu kilit noktalarına dayanarak Türkiye'nin tüm ekonomisini tahakkümü altında tutmaktadır."¹⁰⁵

Bu sınıf, ülkenin gerçek anlamda sanayileşmesine ve kalkınmasına karşıdır. Ülke ekonomisi içerisinde emperyalistlerden aldığı destek nedeniyle özellikle İkinci Dünya Savaşından sonraki konjonktürün de etkisiyle en güçlü sınıf konumundadır ve bunun sonucu olarak politik alanda da ortağı feodal mütegalibe ile birlikte asker-

¹⁰⁴ Mihri Belli, **a.g.e.**, s.7-8.

¹⁰⁵ **A.g.e.**, s.34.

sivil aydın zümreyi ikinci plana itebilmiş ve hegemonyasını kurmuştur. Anti-Kemalist karşı devrimi gerçekleştiren de bu sınıftır.

c- Feodal Mütegalibe

MDD tezi, devrimin karşı cephesinde saydığı "feodal mütegalibe"ye ayrı bir yer vermektedir. Bunun nedeni olarak da Türkiye'deki feodal ilişkilerin, ekonomiden, siyasete oradan da kültür alanına kadar geniş bir etkisinin bulunduğu ön kabulüdür. Teze göre Türkiye'deki feodalite (feodal mütegalibe) sadece derebeyi-toprak kölesi ilişkileri içinde tarım emekçisini sömüren feodal ağadan ibaret bir kategori değildir. "Kapitalist tarım işletmesi görünüşü altında derin feodal izler taşıyan bir tahakkümü sürdüren büyük toprak sahipleri de geniş ölçüde bu kategori içinde ele alınmalıdır. Zamanımıza feodal düzen kanalıyla intikal ettiğinden ve varlığı taşrada feodal ilişkilerin devam etmesine bağlı olduğundan, tefeci sermayesi gibi kapitalizm-öncesi bir kurumu da bu sınıflandırmaya sokmak gerekir. Feodal mütegalibenin etki alanını değerlendirirken mahalli tüketim için tarımsal üretim esasına dayanan ve kendi kendine yeten kapalı köy ekonomisi gibi geniş bir alanın da feodal üst yapı kurumlarının gelişmesi için pek elverişli bir zemin teşkil ettiği de göz önünde tutulmalıdır."¹⁰⁶

Türkiye'de zaten tasfiye edilememiş olan feodal mütegalibe son çeyrek yüzyıl içerisinde gelişen anti-Kemalist karşı-devrimin sonucunda daha da güçlenmiştir. Bu nedenle ülkedeki feodalizmin etkilerini "kalıntı" olarak nitelendirmek ve MDD'nin bu ana görevini (feodal ilişkilerin tasfiyesi) ikincil plana atmak yanlıştır. Nüfusunun 3/4'ü tarımla uğraşan Türkiye'de feodal mütegalibenin

¹⁰⁶ Mihri Belli, a.g.e., s.35-36.

etki alanı ve bu ekonomik ilişkilerin doğal sonucu olan şıhlık, nurculuk gibi gerici üstyapı kurumları dikkate alındığında, topraklarından “feodalizm fıskıran” Türkiye’de bu ilişkilerin tasfiyesi MDD’nin ana görevlerinden biri olmak durumundadır. Türkiye halkı ancak bu çağdışı feodal ilişkilerden kurtulduğunda ulus payesine yükselebilecektir.¹⁰⁷

İşbirlikçi sermaye ile feodal mütegalibe çıkar birliği içerisindedirler ve çıkarları da ülkenin emperyalist sömürü sistemine bağımlı olmasının devamından yanadır. Çıkar birliği ve bilinçli ulus düşmanlığı bu iki gayri-milli sınıfı emperyalizmin koltuğu altında ittifaka sürüklemiştir. Bu nedenle MDD, bu “emperyalizm-işbirlikçi sermaye-feodal mütegalibe” üçlü ortaklığına karşı gerçekleştirilecektir.¹⁰⁸

2- Devrim Cephesi

MDD stratejisine göre ulusal topluluk dışında olan, gayri millici işbirlikçi sermaye sınıfı ile feodal mütegalibe dışında kalan Türkiye halkının tümü, MDD cephesinde yer almaktadır. Türkiye halkı ise işçi sınıfı, yoksul köylülük ve yarı proleterler, küçük burjuvazi ve onun bir kolu olan asker-sivil aydın zümre ile milli burjuvazi şeklinde bir ayrıma tabi tutulmuştur.

a- İşçi Sınıfı

Marksist literatürde işçi sınıfının kapitalist üretim ilişkilerindeki konumu gereği "kapitalizmin mezar kazıcısı" ve kurulacak sosyalist sistemin temel dayanağı olan en devrimci sınıf olarak ele alınması nedeniyle, işçi sınıfı MDD stratejisinde de

¹⁰⁷ Mihri Belli, **a.g.e.**, s.37-39.

¹⁰⁸ **A.g.e.**, s.34-39.

-daha çok teorik düzeyde de olsa- önemli bir yere sahiptir ve bu sınıfın Türkiye koşullarındaki durumu ile MDD'deki rolü üzerinde ayrıntılı olarak durulmuştur.

Öncelikle işçi sınıfı (proletarya), hem demokratik devrim aşamasında, hem de onu izleyecek olan sosyalist devrimde devrimci çizgiyi duraksamaksızın izleyecek en devrimci sınıf olarak nitelendirilmiştir. Ancak Türkiye proletaryası hala geniş ölçüde "kendiliğinden sınıf" konumundadır ve "kendisi için sınıf" olma yolunda kat edeceği mesafe oldukça fazladır. Bunun nedeni de, "Türkiye'nin tarihinde hiçbir zaman gerçek bir kapitalist gelişme görmemiş olması, feodal ilişkilerle bağdaştırılmaya çalışılmış olan bağımlı, kısır bir kapitalist ekonomide (5 milyonu bulan açık, gizli işsizler ordusunun baskısı gibi etkenlerle) proleterlerin yerinin iğretiliği, sanayi işçilerinin büyük çoğunluğunun köyle bağlarını sürdürmeleri ve işçinin yarı-köylü vasfını muhafaza etmesi, şehir ve köy arasındaki uçurumun derinliği" gibi etkenlerdir. Bu etkenler, "Türkiye proletaryasının bilinçlenmesini, kendisi için sınıf niteliğine bürünerek **tarihi görevini** yerine getirmesini geciktirmektedir." ¹⁰⁹

Türkiye proletaryasının tarihi görevi ise ayrıntılı bir şekilde açıklanmıştır: "Durumu gereği toplumun en yüksek bilinçlenme ve örgütlenme potansiyeline sahip en devrimci sınıfı olarak, yığınsal bilinçlenme sürecini, kendisinden, bu bakımdan çok daha elverişsiz durumda olan öteki devrimci güçlere kıyasla, daha önce tamamlamak, meslekî ve siyasî örgütlenmede başı çekmek, yığınlarla en sıkı bağları bulunan bir proleter devrimci partiyi kurma yolunda mücadelesini başarıya ulaştırmak, bu partinin çatısı altında yalnız işçi sınıfının değil, yarı-proleter kitlelerin de, yoksul köylülerin de öncü vasfını taşıyan en bilinçli, en yiğit, en fedakâr

¹⁰⁹ Mihri Belli, a.g.e., s. 42-43.

unsurlarını toplamak ve böylelikle proleter devrimci partiyi şehir ve köy proletaryasının ve yoksul köylünün mücadele örgütü durumuna getirmek, küçük-burjuvazinin yoksul köylüden gayri saflarının devrimci bilinçlenme ve örgütlenmelerine yardımcı olmak, bütün devrimci sınıf ve zümreler arasında işçi-köylü ittifakı temeli üzerinde kurulu bir Devrimci Güçbirliğini gerçekleştirmek, bu güçbirliğinde önderliğini sağlamak, bütün devrimci güçlerin mücadeleye katılmasıyla ilk önce Milli Demokratik Devrimi yapmak, bağımsız ve gerçekten demokratik Türkiye'yi gerçekleştirmek ve ardından sosyalist devrimin gerçekleşmesinde başı çeken, Türkiye insanının gerçek mutluluğu tadacağı, insanın insan tarafından sömürülmediği, sınıfsız ileri toplum biçimini yaratmak."¹¹⁰

Türkiye proletaryasına biçilen görev bu olmakla birlikte, Türkiye'nin var olan koşullarında proletaryadan bunu beklemek "kadercilik" olacaktır. Proletaryanın bu tarihi görevi bilinçli devrimcilerin kavraması gereken ve mücadele stratejilerini buna göre belirlemeleri açısından önem arz etmektedir.

Ancak Türkiye'de genellikle küçük burjuva kökenden gelme aydınların, işçi sınıfının ülkedeki gerici güçlerin etkisi altında bulunmasından hareketle onun devrimci potansiyelini küçümseme eğiliminde olduğu da ayrı bir gerçektir. Türkiye proletaryasının aydın 'devrimcilere' kuşku ile bakmasının temelinde ülkede aydınların önderliğinde gerçekleştirilen reform ve hareketlerin hiçbirisinin bugüne dek emekçi kesimlere somut bir kazanım sağlamaması yatmaktadır. Proletarya aydınının "devrim" olarak nitelediği şeye şüphe ile bakmaktadır. Ayrıca Türkiye'deki parlamenter rejim de gerçek bir burjuva parlamenter demokrasisi değil aksine

¹¹⁰ Mihri Belli, *a.g.e.*, s. 43-44.

emperyalizmin ve işbirlikçilerinin sömürü ve tahakkümünü perçinleyen bir karşı-devrim şeklinde geliştiğinden, emekçilerin kendilerini bu sistem içerisinde ifade etme olanağını da elinden almış bulunmaktadır. Bu koşullarda proletaryayı, devrimci niteliğinin sonucu olarak üzerine düşen görevi yapmamakla, bağımsız bir örgütlenmeye girişmemekle suçlamak objektif gerçekliği yadsımak demektir. Proletaryanın devrimci safını belirlerken onun var olan geri konumundan değil ekonomideki yerinden hareket etmek gerekmektedir. Bu nedenle Türkiye proletaryasının, toplumda en devrimci güç olarak devrimde hegemonyasını kurması, Milli Demokratik Devrimin kesintiye uğramadan tamamlanması için ve Türkiye'nin sosyalist devrimin eşiğine varır varmaz o eşiği aşabilmesi için temel şarttır.¹¹¹

Sosyalist örgütlenme modelinde işçi sınıfına sosyalist bilincin dışarıdan mı, içeriden mi verileceği konusu 1960'ların sonunda sol çevrelerde de önemli bir tartışma noktasıdır. Bu soruya MDD'cilerin verdiği cevap "içeriden" olmuştur. "Proleter yığınlarına sosyalist bilinci götürececek olanlar, 'entelektüel bakımdan' daha gelişmiş olan proleterlerdir."¹¹²

Türkiye'de işçi sınıfı sendikalarda örgütlüdür, ancak bu sendikalar Amerikan sendikacılık uzmanları tarafından kurulmuş ve onlar tarafından yön verilen, emperyalizmin çıkarlarına ters düşmeyen bir sendikacılık anlayışına sahiptirler. Buna karşın işçi sınıfının kendi çıkarlarını savunan sendikacılık anlayışı yolunda ilerlemeler kaydettiği de bir gerçektir.

¹¹¹ Mihri Belli, **a.g.e.**, s. 48-49.

¹¹² **A.g.e.**, s. 52

Türkiye’de işçi sınıfının siyasi örgütlenmesi de engellenmiş durumdadır. TİP’in varlığı da bu gerçekliği değiştirmemektedir. Mihri Belli, TİP’i bir sınıf partisi olarak görmemektedir. MDD tezine göre; "TİP, başlangıçta egemen çevrelerin onayı ve kurulu sömürü düzenini korumakla görevli organların desteği ile tertiplenmiş bir icazetli sosyalizm oyunu olarak ortaya çıktı. Güdülen amaç, 27 Mayıs’tan sonraki dönemde sola açılışı Filipin parlamentarizmine kanalize etmektir. 12 kişilik TİP kurucularından üçünün polis çıkması ve bu kurulda iyi niyetli sayılabilecek birkaç kişi bulunmakla birlikte, bilimsel sosyalizmi benimsemiş tek bir ferden olmaması gerçeği, icazetli sosyalizm oyununu açığa vuran belirtilerendir. İlk gününden beri, bütün engellemelere rağmen, TİP’in çatısı altında, birçok gerçek sosyalistin bulunması bu durumu değiştirmez."¹¹³

TİP hakkındaki bu olumsuz değerlendirmeye rağmen, MDD hareketi TİP içerisinde çalışmayı ve hatta bu partinin "oportünist" niteliğinin "proleter-devrimci" bir yapıya büründürülmesi görevinin demokratik devrimcilere ait olduğunu özellikle vurgulamıştır. Bunun için partinin ele geçirilmesi stratejisi benimsenmiş ve bu yolda önemli adımlar da atılmıştır.

b- Yoksul Köylülük ve Yarı-Proleterler

Bir tarım ülkesi olan Türkiye’nin tarımla geçimini sağlayan nüfusunun % 69’unu “yoksul köylülük” denilen kesimi oluşturmaktadır. Yaklaşık olarak 18 milyonluk bir nüfusa sahip olan bu kesim, tarıma elverişli toprakların ancak 1/4’ünü işlemektedir. Nüfus olarak fazlalığının yanında, Türkiye’de yoksul köylülük, sefalet

¹¹³ Mihri Belli, a.g.e., s. 46.

düzeyinde yaşamakta ve en çok ezilen kesimi oluşturmaktadır. Bu bakımdan işçi sınıfını bile geride bırakmaktadır.¹¹⁴

MDD'ye göre yoksul köylülük, aynı zamanda proleterleşmeye çalışmakta, kente göçle birlikte gecekondu mahallelerinde yine sefalet koşullarında sanayi sektörüne niteliksiz işçi, yarı-proleter unsurlar olarak eklenmektedir. Yoksul köylülüğün bu proleterleşme süreci Türkiye gibi ülkelere özgü bir durumdur. Bu nedenle "Türkiye'de, genel olarak köy küçük-burjuvazisinin ve özel olarak da yoksul köylülüğün durumunu değerlendirirken, başka zamanlarda, başka tarihi şartlarda Avrupa küçük-burjuvazisi için söylenmiş olan ve o tarihî şartlar için kesinlikle doğru olmakla birlikte bizim gerçeklerimize uymayan sözleri tekrarlamakla yetinmek gibi bilimselliğe aykırı bir yolu tutamayız"¹¹⁵ "Türkiye'de bugün nüfusun yaklaşık olarak yarısını teşkil eden yoksul köylülük, muazzam bir devrimci potansiyel güçtür. Bu devrimci gücü gerektiği gibi hesaba katmayan her strateji, daha başından başarısızlığa mahkûmdur. Yoksul köylülüğün Türkiye toplumunun en yoksul, en büyük mahrumiyetlere göğüs geren, en çok ezilen kitlesi oluşu, onun devrimci niteliğini tayin eden bir etkidir. Yoksul köylü, başkasını sömürerek değil, kendi emeğiyle geçinen bir kitledir. Kendisini yoksulluğuna bağlayan bir zincir olan cüce ve kısır köylü ekonomisinin gerektirdiği bir taşlı tarlaya ve bazı ilkel tarım araçlarına sahip olduğu gerekçesiyle, yoksul köylü ile proletarya arasına aşılmaz duvarlar çekemeyiz."¹¹⁶

¹¹⁴ Mihri Belli, **a.g.e.**, s.52-53.

¹¹⁵ **A.g.e.**, s. 54.

¹¹⁶ **A.g.e.**, s.54.

Türkiye’de yoksul köylü gerçekte bir işsiz yarı-proleterdir. Bu nedenle, "yoksul köylülüğün, sömürü düzenine karşı birleşmekle kaybedeceği şey, şehir işçisinin kaybedeceği zincirlerinden daha da ağır bir zincirdir. Yoksul köylülük, tıpkı proletarya gibi gerçek mutluluğu ancak sosyalist düzende tadacaktır."¹¹⁷

Bu nedenle "Türkiye şartlarında, yoksul köylülüğün proleter devrimci siyasi örgütle ilişkisi, proletarya dışındaki öteki sınıfların ilişkisinden çok farklıdır."¹¹⁸ "Bilimsel sosyalizmin ideolojik silahıyla kuşanmış olan Proleter Devrimci Parti, sadece Türkiye proletaryasının öncü müfrezesi olmakla yetinemez. Bu Parti, yoksul köylülüğün de siyasî örgütü olarak, saflarında yoksul köylülüğün en bilinçli, en fedakâr devrimci çocuklarına yer verecektir. Yoksul köylü kitleleriyle en sıkı bağlar kurabilen ve bu kitle içinde öncü görevini yerine getirebilen bu militanlar, proleter devrimci Parti içinde işçi kardeşleriyle her bakımdan eşit olarak saf tutacaklardır."¹¹⁹

Yoksul köylülük, Türkiye şartlarındaki sayısal fazlalığı ve ekonomik durumu nedeniyle MDD saflarında proletaryanın en önemli müttefiki olarak konumlandırılmıştır.

c- Küçük Burjuvazi

Küçük burjuvazi, atfedilen devrimci potansiyeli nedeniyle burjuvaziden ayrı olarak değerlendirilmiştir. Küçük burjuvazi üç kategori altında incelenmiştir: Orta

¹¹⁷ Mihri Belli, **a.g.e.**, s. 55.

¹¹⁸ **A.g.e.**, s.55.

¹¹⁹ **A.g.e.**, s.55.

köylülük, şehir küçük burjuvazisi (esnaf ve zanaatkârlar) ve asker-sivil aydın zümre.¹²⁰

Genel olarak küçük burjuvazi, "bir miktar üretim aracına ve toprağa sahip bulunmasına ve kimi durumlarda işgücü kiralamasına rağmen, daha çok emeğiyle yaşayan ve kapitalist düzende sömürülen bir sınıftır."¹²¹ Bu nedenle, bilinçlendiği ölçüde MDD'den yanadır ve bir kesiminin sosyalist devrim aşamasında da devrimci güçler safında yer tutması beklenebilir.

Türkiye'de gerek orta köylülük olsun gerek şehirdeki esnaf ve zanaatkârlar olsun küçük burjuvazi, hem mesleki hem de siyasi örgütlenme bakımından proletaryadan pek de farklı bir konumda değildir. Şehirdeki meslek birlikleri ile köylülere ait kooperatifler iktidarın amaçlarına hizmet etmekten öte işlev taşımamaktadırlar. Küçük burjuvazinin kendine özgü radikalizmini savunan bir politik örgütü de bulunmamaktadır.¹²²

d- Asker - Sivil Aydın Zümre

Bu zümre küçük-burjuvazi içerisinde sayılmakla birlikte MDD içerisinde özel bir önem atfedildiği için ayrı bir başlık altında değerlendirilmiştir.¹²³ Bunun nedeni de, Türkiye gibi geri kalmış ülkelerde bu zümrenin batıdaki gelişmiş ülkelerin aksine zaman zaman egemen sınıflara karşı demokratik bir güç olarak tarihi gelişmeye müdahale etmiş olmasıdır. 1908 İkinci Meşrutiyet, Atatürk devrimi, 27 Mayıs bu bağlamda değerlendirilebilir. Asker-sivil aydın zümre Tanzimat'tan bu yana

¹²⁰ Mihri Belli, **a.g.e.**, s. 57-59.

¹²¹ **A.g.e.**, s. 57.

¹²² **A.g.e.**, s.58-59.

¹²³ **A.g.e.**, s.59-65.

Türkiye'nin yönetiminde önemli bir role sahiptir ve yüz yılı aşkın zamandır Türkiye tarihindeki gelişmeler bu zümrenin damgasını taşımaktadır. İkinci dünya savaşından sonra Türkiye'deki güçler dengesi işbirlikçi burjuvazi ile müttefiki feodal mütegalibe lehine değişmiş olsa da asker-sivil aydın zümre, orduda olsun, mülki mekanizmada olsun, eğitim alanında olsun önemli noktaları hala elinde tutmaktadır.

Asker-sivil aydın zümre içerisine, öğrenci gençliğinin büyük bir kısmı, meslek sahiplerinin burjuvalaşmamış çoğunluğu, aydınların hemen hepsi ile az çok eğitim görmüşler dâhil edilmiştir.

Belli, o dönemde gündemde olan Ordu Yardımlaşma Kurumu (OYAK) girişimini asker-sivil aydın zümreyi egemen sınıflara ekleme ve uzlaştırma çabası olarak yorumlar. Ancak Belliye göre, ekonomik gücü elinde bulunduran egemenler (işbirlikçi sermaye ile feodal mütegalibe) ile asker-sivil aydın zümre arasında bir uzlaşma olma olasılığı da; Türkiye'deki üretimin seviyesinin düşüklüğü ve nimetlerin sayılı olması, egemen çevrelerin bunu paylaşmadaki isteksizliği göz önüne alındığında olası görünmemektedir. Bundan da öte asker-sivil aydın zümrenin Türkiye'de bir geleneğin temsilcisi olması gerçekliği vardır. Bu geleneğin içinde Çanakkale Savaşı, Kurtuluş Savaşı gibi kahramanlıklar yer almaktadır. Çanakkale Savaşı emperyalistlere karşı verilen bir kahramanlık savaşıdır ve dünya tarihine 1917 Ekim Devriminin koşullarını hızlandırmak gibi bir etkisi bulunmaktadır. Kurtuluş Savaşı ise dünya tarihinde ilk kez emperyalizmin boyunduruğu ve işgali altındaki bir halkın milli kurtuluş savaşının başarıya ulaşmasıdır ve bu yönüyle milli kurtuluş savaşları çağını açmıştır. Belliye göre, asker-sivil aydın zümre böyle bir geleneğin

mirasçısıdır. Bu "Mustafa Kemal geleneği"dir. Bu geleneğe sahip olanlar işbirlikçi egemen çevrelerle bir uzlaşmaya giremezler.¹²⁴

Belli'ye göre, asker-sivil aydın zümrenin ideolojik eğilimi de günün şartlarına uydurulmuş bir Kemalizmdir. "Küçük-burjuva bürokrasisinin ideolojisinin, günümüz şartlarına uydurulmuş bir Atatürkçülük olduğu söylenebilir. Türkiye'nin küçük-burjuva radikalizmi budur. Kemalizmin milliyetçi, anti-emperyalist ilkelerinin Türkiye'de sosyal adaletin gerçekleştirilmesi ile sıkı sıkıya bağlı olduğu ve köklü dönüşümlerin bugünün Kemalist politikasının ayrılmaz bir parçası olduğu bilinci, aydın çevrelerinde yaygındır. Denebilir ki, asker-sivil aydın zümre, kök bakımından, yaşama tarzı bakımından içinde sayılması gerektiği Türkiye küçük-burjuvazisinin en bilinçli kolunu teşkil etmektedir. Yargıtay yürüyüşü, yüz bin öğretmenin katıldığı Türkiye öğretmenleri boykotu, 69 subay bildirisi, Türkiye aydınının büyük bir devrimci potansiyel taşıdığına kanıtları sayılmalıdır"¹²⁵

Küçük burjuvazinin MDD'nin safında yer almasının nesnel koşulları açıklandıktan sonra bu sınıfın küçük de olsa bir kısmının mülkiyet sahibi olması nedeniyle her zaman ideolojik bir tutarlılık içerisinde olmadığı da ayrıca vurgulanmıştır. Bunun gözden kaçırılmaması, ancak bu gerekçe gösterilerek de bu sınıfın MDD safındaki yerinin küçümsenmemesi gerekir. "Proleter devrimcileri, küçük-burjuva reformistleriyle güçbirliği kurarlarken (ki bu güçbirliğinin devrimci sınıflar cephesi şeklinde kurulması milli demokratik devrimin başarıya ulaşmasının şartıdır), küçük-burjuvazinin tutarsızlıklarını, ürkekliklerini hesaba katmak

¹²⁴ Mihri Belli, "Türkiye'de Karşı Devrim", **Yazılar (1965-1970)**, s.109-112; **Milli Demokratik Devrim.**, s. 60-64.

¹²⁵ **A.g.e.**, s. 63.

zorundadırlar. Ama bu, onların küçük-burjuvaziyle ilişkilerinde tam dürüstlikle davranmalarına, taahhütlerini eksiksiz yerine getirmelerine engel olmamalıdır. Döneklik, kaypaklık proleter devrimcilerinden gelmez, gelmeyecektir. Küçük-burjuvazinin bazı durumlarda tutarsız davranışları vardır diye sosyalistler hiçbir zaman, emperyalizme karşı olan güçlerin güçbirliğini savunmaktan geri kalmamışlardır. Ve küçük-burjuvanın bu cinsten olumsuz davranışında, seni uğrattığı ilk hayal kırıklığında, devrimci güçbirliği ilkesine sırt çevirmek, aynı tutarsızlığa, aynı kaypaklığa düşmektir."¹²⁶

Devrimci cephede yer alan unsurlar MDD ideolojisine sahip olanlar tarafından eğitileceklerdir. Belli, küçük burjuvazinin temsilcisi olarak tanımladığı asker-sivil aydın zümrenin MDD'ciler tarafından eğitileceğini şu şekilde ifade eder: "Asker-sivil aydın zümreye gerçek devrimciler olmaları, tutarlı bir devrim çizgisi izlemeleri gerektiğini söyleyeceğiz. Türkiye toplumunda devrimci sınıflar olduğu, bu sınıfları temsil eden hareket ve akımlar olduğu gerçeğini tespit etmelerini ve devrimci güçbirliği ruhu içinde davranmalarını kendilerinden isteyeceğiz ve Mustafa Kemal geleneğine ancak böylelikle sadık kalabileceklerini söyleyeceğiz."¹²⁷

Son olarak, asker-sivil aydın zümrenin ideolojisi olarak nitelendirilen Kemalizmin bugün ancak bağımsızlıkçı bir çizgiyi savunmakla gerçekleştirilebileceği belirtildikten sonra MDD'yi başarmak için Kemalist devrimcilerle sosyalist devrimcilerin güç birliği halinde olmasının gerekliliğine vurgu yapılmıştır. Mihri Belli'ye göre, bunun olmaması durumunda bugün en solu vurmaya başlayan faşist terörün yarın en ılımlı reformcuya da müdahale etmeye

¹²⁶ Mihri Belli, **a.g.e.**, s.64.

¹²⁷ **A.g.e.**, s.64-65.

başlaması kaçınılmazdır.¹²⁸ Faşizm tehlikesi vurgusu ile asker-sivil aydın zümre MDD saflarına çekilmeye çalışılmıştır. Bu yapılırken de ordunun ilerici ve bağımsızlıkçı geleneği vurgusu sıkça kullanılmıştır.

e - Milli Burjuvazi

MDD tezine göre, Türkiye’de emperyalizmle işbirliği halindeki burjuvaziden ayrı olarak ondan zayıf konumda da olsa milli nitelikte bir burjuvazi vardır. Milli burjuvazi her ne kadar varlığı kapitalist sömürünün devamına bağlı da olsa çifte karakterli bir nitelik taşır. "Milli burjuvazi, bir yandan emperyalizm tarafından ezilmektedir; bu bakımdan milli demokratik devrimden yana, yani bağımsız ve demokratik bir Türkiye'nin kurulmasından yana olması gerekir. Ama öte yandan, demokratik devrimi izleyecek olan aşamada kapitalist sömürü sisteminin ortadan kalkması söz konusu olduğu için sosyalizme kesin olarak karşı olmakla kalmaz, demokratik devrime katılma konusunda da duraksamalı hareket eder. Böyle çelişkili bir durumu olan milli burjuvazinin kararsız tutumunu yenememesi doğaldır. Bu sınıfın, ancak güçlü bir halk hareketi tarihi gelişmeye damgasını vurduğu zaman, işbirlikçi sermaye ile uzlaşmayan çıkarlarının bilincine varması ve bir süre için de olsa devrimci güçler arasında yerini alması umulabilir."¹²⁹

Milli burjuvazi, devrimci cephede temel unsurlardan birisi değil, sadece MDD aşamasında güçlenecek halk hareketi karşısında milli olması niteliğiyle bağımsızlıktan yana olması gereken tutumunun açığa çıkarılması ve devrim saflarına katılması veya en azından tarafsız kılınması gereken bir unsurdur.

¹²⁸ Mihri Belli, **a.g.e.**, s.65.

¹²⁹ **A.g.e.**, s.66.

E- DEVRİMİN STRATEJİSİ

Milli Demokratik Devrimin hedefi, "Tam Bağımsız ve Gerçekten Demokratik Türkiye"dir. Bunun anlamı da; "Türkiye'yi emperyalizmin sömürü alanı olmaktan kurtarmak için emperyalist vesayetine son vermektir. Emperyalizm ile milli bağımsızlığa aykırı iktisadi, siyasi, askeri vb. gibi bütün bağları koparmaktır. Emperyalizmin işbirlikçisi durumunda olan sermaye çevrelerinin sömürü alanlarını millileştirmektir. İşbirlikçi sermayenin müttefiki feodal mütegalibeyi köklü dönüşümlerle etkisiz hale getirmektir. İşbirlikçi asalak sınıfları sömürü alanından yoksun bırakmak, bunların ekonomimiz ve toplumsal hayatımız üzerindeki baskılarına son vermektir."¹³⁰

MDD'nin bu hedeflerine ise devrimci cephede yer alan sınıf ve tabakaların oluşturacağı güçbirliği ile ulaşılabilecektir. "Milli Demokratik Devrim, ancak şehir ve köy proletaryasının, yarı-proleter unsurların, yoksul köylülüğün, şehir ve köy küçük-burjuvazisinin, asker-sivil aydın zümrenin devrimci ittifakını temsil eden, toplumumuzdaki bütün devrimci güçlerin kendi öz örgütleriyle katıldıkları, **Devrimci Güçbirliği** ile gerçekleştirilebilir."¹³¹

"Devrimci güçbirliği" devrime katılacak olan sınıfların bir cephe örgütlenmesidir. MDD'ciler tarafından çoğu yerde "milli cephe", "millici cephe" deyimleriyle ifade edilmiştir.

¹³⁰ Mihri Belli, **a.g.e.**, s.69.

¹³¹ **A.g.e.**, s.70.

G- DEVRİMÇİ GÜÇ BİRLİĞİ VE DEVRİMDE ÖNDERLİK (HEGEMONYA) SORUNU

Devrimin, MDD saflarındaki bütün sınıf ve tabakaların kendi örgütlenmeleriyle yer alacakları bir güçbirliği ile gerçekleştirileceği belirlendikten sonra sorun bu güçbirliğinde hangi sınıf veya tabakanın öncülük rolünü üstleneceğine gelmektedir.

Belli'ye göre, devrimde “önderliğin”, bütün devrimci sınıf ve zümreler tarafından devrimci dayanışma ruhu içinde kabul edilmesi anlamında “hegemonyanın”, proletarya ve yoksul köylü yığınları gibi sınıf çıkarları milli demokratik devrimin sonuna kadar vardırılmasını ve ardından sosyalist devrime geçilmesini emreden, toplumun en devrimci güçlerinde olması, devrimin kesintisiz olarak gelişmesinin güvencesidir. Hegemonyanın, küçük burjuvazinin, Milli Demokratik Devrimin sonuna kadar vardırılması konusunda duraksamalı hareket etmesi kaçınılmaz olan katlarında, orta köylüde ve şehir küçük-burjuvazisinde oluşu, demokratik devrimin tam olarak gerçekleştirilerek toplumun sosyalist devrimin eşiğine vardırılmasını tehlikeye düşürür. Milli Demokratik Devrimin zikzaklara sapmadan, duraksamadan sonuna kadar vardırılabilmesi için hegemonyanın Türkiye toplumunun en devrimci güçlerinde olması şarttır. Proleter-yoksul köylü hegemonyası, yani bu en devrimci güçlerin devrimde önderliklerini öteki devrimci sınıf ve zümrelere kabul ettirmesi ve onların gönüllü desteğini ve ittifakını sağlaması, devrim yolunda kesintisiz ilerlemenin teminatıdır. Bu olmadığı takdirde ve devrim

zikkakların duraksamaların, hatta geriye dönüşlerin kaçınılmaz olacağı şartlar içinde geliştiği takdirde, Milli Demokratik Devrimin kendisi tehlikeye düşer.¹³²

Türkiye toplumunun küçük-burjuva bürokrasisinin hegemonyası altında bir devrim tecrübesinden geçmiş olması ve bu devrimin, hegemonyayı elinde tutan zümrenin karakteri gereği, duraksamalar, zikkaklardan sonra karşı-devrime dönüşmüş olması, Türkiye'de, küçük burjuva radikalizminin aleyhine ve proleter devrimci hareketin lehine bir durum yaratmaktadır. Gerçekten 1920'ler, 1930'lar döneminde olsun, 27 Mayıs izleyen kısa süre içinde olsun, egemen durumda bulunan asker-sivil aydın zümre, devrimin başarıya ulaşmasının ancak şehir ve köy emekçi yığınlarının bilinçli ve örgütlü olarak devrime katılmalarıyla mümkün olabileceğini kavrayamamış ve sırtı emekçiye dönük tekelci bir tutumla, devrimci hareketi çıkmaza saplanmaktan kurtaramamıştır. Bu gerçeği tespit etmek, elbette ki Türkiye'de genel olarak küçük burjuvazinin ve özel olarak da asker-sivil aydın zümrenin devrimci niteliğini ve bunların milli cephede yerinin önemini inkâr etmek değildir.¹³³

Milli demokratik devrimde bir kere (üçüncü kez) daha çıkmaza sürüklenme tehlikesini önlemenin tek yolu, devrimde proletaryanın ve yoksul köylünün hegemonyasını gerçekleştirmektir. Proleter devrimcilerin bütün çabaları bu yönde olmalıdır. Böyle bir tutum, devrimin başarısının zorunlu şartı olan devrimci güçbirliğini daha başından baltalamak anlamını taşımaz. Devrimde hegemonya, toplumdaki devrimci güçler dengesinin bir sonucudur. En güçlü olan sınıf, yani en

¹³² Mihri Belli, **a.g.e.**, s.70-71; "Örgüt ve Devrimde Hegemonya Üzerine", **Yazılar (1965-1970)**, s.194-199.

¹³³ Mihri Belli, **Milli Demokratik Devrim**, s. 71.

yüksek bilinçlenme ve örgütlenme düzeyine varmış olan ve toplumun gelişmesi gereği ekonomide ve toplumsal hayatın bütün alanlarında ağır basan sınıf, hegemonyasını, öteki devrimci sınıf ve zümrelere devrimci dayanışma ruhu içinde kabul ettirecektir.¹³⁴

Belli'ye göre bilinçlenme ve örgütlenme düzeyleri bakımından küçük-burjuva radikalizminin proleter devrimci harekete kıyasla daha elverişli bir durumda bulunduğu yolundaki iddialar dayanaktan yoksundur. Tam tersine, proleter devrimci hareket, birçok bakımlardan küçük burjuva radikalizmine kıyasla üstün durumdadır. Proletaryanın, durumu gereği, küçük-burjuvaziye kıyasla, çok daha yüksek bir bilinçlenme ve örgütlenme yeteneğine sahip olması ve son derece değerli bir ideolojik silaha, bilimsel sosyalizm denen bir eylem kılavuzuna sahip olması, onu küçük burjuva radikalizminden üstün kılan özelliklerdir. Sonuçta Milli Demokratik Devrimde şehir ve köy proletaryasının ve yoksul köylülüğün devrime damgasını vurması uğruna mücadele Türkiye şartlarında gerçekçi ve ulaşılabilecek bir hedef konumundadır.¹³⁵

H- TEZİN DÖNEMİN BAZI TARTIŞMA KONULARI HAKKINDAKİ GÖRÜŞLERİ

1- Kemalizm

MDD tezine göre Kemalizm, Türkiye küçük burjuvazisinin ve onun en ilerici kesimini oluşturan asker-sivil aydın zümrenin antiemperyalist, antifeodal,

¹³⁴ Mihri Belli, **a.g.e.**, s.72.

¹³⁵ **A.g.e.**, s.72.

bağımsızlıkçı ve batının aydınlanmacı yönünü model almış radikal ideolojisi ve Mihri Belli'ye göre "Kemalizmle sosyalizm arasında aşılmaz duvarlar yoktur."¹³⁶

Mihri Belli, Kurtuluş Savaşının “Türk burjuvazisi adına hareket eden asker-sivil aydın zümre önderliğinde gerçekleştirildiği” tezine karşıdır. Çünkü "bağımsızlık savaşımız, asker-sivil aydın zümre öncülüğünde işçi, köylü ve ulus adına lâıyk bütün memleket halkının bir avuç işbirlikçi kompradorla, işbirlikçi feodal mütegalibeye karşı ve bunların arkasında duran emperyalizme karşı verilmiş bir savaştır."¹³⁷ Ayrıca o dönemde (1919-1923) Mustafa Kemal ve arkadaşlarına hükmedecek güçte bir burjuvazi bulunmamaktadır. Bu nedenle Kurtuluş Savaşının öncüsü Kemalist asker-sivil aydın zümrenin burjuvazinin temsilcisi olduğu görüşü, tarihi olayları deforme edip batı prototipine uydurma çabası olarak değerlendirilmiştir. Bunun yanında, 1923 İzmir İktisat Kongresi ile ekonomide liberalizmin esas alınarak “milli bir burjuvazi yaratma girişimi” ise; o dönemde Sovyetler’in henüz örnek oluşturacak bir sosyalist ekonomi modeli kuramamış olmasına karşın, batılı ülkelerin ulaştığı refah düzeyi nedeniyle, iktidarı elinde tutan asker-sivil aydın zümrenin "bir milli burjuvazi yaratarak, Batılı ülkeler gibi kapitalist yoldan kalkınma" modelini benimsemelerine bağlanmıştır. Kapitülasyonların kalkması ve ülkeden giden Rum ve Ermenilerin bıraktıkları iktisadi ve ticari faaliyet alanlarının cılız Türk burjuvazisinin iştahını kabartması da bu girişimi zorlayıcı etkenlerdendir. Ancak bu liberalizm 1929 bunalımına kadar sürmüştür. Batılı kapitalist ülkeler 1929 yılında büyük bir ekonomik bunalım yaşarken, Sovyetler Birliğinde sosyalist bir ekonominin kuruluşu aşamasına geçilmiş ve bu bunalımdan etkilenilmemiştir. İşte 1923-1930 arası

¹³⁶ Mihri Belli, “Türkiye’de Karşı Devrim”, **Yazılar (1965-1970)**, s.96.

¹³⁷ **A.g.m.**, s.92-93.

Türkiye'de uygulanan liberalizm pek de olumlu sonuçlar vermeden terkedilmiş, 1930'dan sonra devletçi bir ekonomi politikası uygulanmaya başlanmıştır. Devletçilik Türkiye'de kötü bir şekilde uygulanmasına rağmen olumlu sonuçlar vermiştir. Asker-sivil aydın zümrenin bu politika değişiklikleri, ait olduğu sınıfın (küçük burjuvazinin) sallantılı, zikzaklara eğilimli yapısından kaynaklanmaktadır.¹³⁸

Kurtuluş Savaşından sonra Türkiye'de kurulan düzen, "asker-sivil aydın zümre hegemonyası altında, bir milli burjuvazi yaratma çabasında ve demokratik devrimi gerçekleştirme (işbirlikçilerin, kompradorun etki alanlarını kısma anlamında demokratik bir devrimi gerçekleştirme ve feodal kurumları darbeleyerek Türkiye halkını ulus payesine yükseltme anlamında demokratik devrimi gerçekleştirme) amacını güden, bu yolda bazı adımlar atmış, ama yarım adımlar atmış bir düzendir."¹³⁹

Türkiye'deki bugünkü düzen ise, "asker-sivil aydın zümreden, küçük-burjuva bürokratlardan iktidarı ele geçirmiş olan işbirlikçi sermaye ve büyük toprak sahipleri, feodal ağalar, mütegalibe takımının ortaklığının hegemonyası altında, Türkiye'yi emperyalist sistem içinde sömürülen bağımlı bir ülke durumunda tutmayı amaç edinen bir sömürü düzenidir. Ve bu hegemonyayı elde tutan asalak sınıfların arkasında emperyalizm vardır. Bu önemli bir düzen değişikliğidir. Karşı-devrimci nitelikte bir düzen değişikliğidir."¹⁴⁰

Türkiye'de İkinci Dünya Savaşına kadar ilerici ve devrimci nitelikte bir güç sayılması gereken asker-sivil aydın zümrenin hegemonyası altında bir düzen vardır.

¹³⁸ Mihri Belli, **a.g.m.**, s.93-95.

¹³⁹ **A.g.m.**, s.88-89.

¹⁴⁰ **A.g.m.**, s.89.

Bu dönemde demokratik devrim yolunda ekonomik alanda kısıtlı olmakla birlikte üstyapı kurumlarında yapılan reformlarla önemli bazı adımlar atılmıştır. Bu düzen 1942 yılında Şükrü Saracoğlu başkanlığındaki hükümetin kurulması ve savaş ekonomisi, Varlık Vergisi gibi uygulamalarla sekteye uğratılmış, 1946'da sözde demokrasiye geçiş ve 1950'de DP'nin iktidara gelmesiyle anti-Kemalist karşı devrim başarıya ulaşmıştır. 1950-1960 DP dönemi anti-Kemalist karşı devrimin uygulamalarının dorukta olduğu bir dönemdir. 27 Mayıs 1960 bu gidişe Kemalist asker-sivil aydın zümrenin dur deyişidir. Fakat bu duraklatma çok uzun sürmemiş, emperyalizmin işbirlikçisi burjuvazi ile onun müttefiki feodal ağarın hükmettiği karşı-devrimci cephe, Demirel'in başbakanlığıyla (1965) birlikte yeniden hegemonyasını kurmuştur.¹⁴¹

Sonuç olarak Mihri Belli'ye göre, "Türkiye'de, küçük-burjuva kökenli asker-sivil aydın zümrenin devrimci ideolojisi Kemalizmdir, Kemalizm, genel çizgileri ile, tam bağımsız ve gerçekten demokratik Türkiye'nin gerçekleşmesini hedef tutan milli demokratik devrim sloganı ile uyuşma durumunda anti-emperyalist ve anti-feodal bir ideolojidir."¹⁴² Kemalizm böyle tanımlandığı için, onun temsilcisi konumundaki asker-sivil aydın zümre de demokratik devrimde önemli bir müttefik olarak ele alınır.¹⁴³

2- Orduya Biçilen Rol veya Darbecilik

"Ordu", 1960 sonrası Türkiye solunda -farklı düzlemlerde bugün de izlerini sürdüren- önemli bir tartışma konusu olmuştur. Bunda, 27 Mayıs'ın askerler

¹⁴¹ Mihri Belli, **a.g.m.**, s.98-105.

¹⁴² Mihri Belli, "Ulusal Devrimci Kültür", **Yazılar (1965-1970)**, s.337.

¹⁴³ Mihri Belli, "Örgüt ve Devrimde Hegemonya Üzerine", **Yazılar (1965-1970)**, s.197-199.

tarafından yapılan bir darbe olmasının yanı sıra Kurtuluş Savaşı ve cumhuriyetin kuruluşunun hep ordu içinden gelen kişilerin önderliğinde gerçekleştirilmesinin payı yadsınamaz. Buna II. Meşrutiyeti gerçekleştiren ve yönetici kadrosunun çoğunluğu asker kökenli olan İttihat ve Terakki örgütünü de katabiliriz.

27 Mayıs'ın bir askeri darbe olması ve 1961 Anayasasının MBK döneminde kabul edilmiş olması, sonrasındaki süreçte ortaya çıkan ve ülkenin demokratik bir yapıya kavuşturulması temel hedefine yönelen sol hareketlerin çoğunda, içyapısı ve örgütlenmesi hiç de demokratik olmayan silahlı kuvvetlerden hep bir beklenti içerisinde olunmasını beraberinde getirmiştir. O dönemde Mısır, Suriye, Irak gibi Arap ülkelerinde ve üçüncü dünya ülkeleri olarak tanımlanan birçok ülkede gerçekleşen Sovyet destekli askeri darbeler ve girişimler ve bunların izlemeye koyuldukları "kapitalist olmayan kalkınma yolu" da solun bu beklenticiliğini besleyen önemli dış etkenlerdendir.

1960'ların ortalarına dek sol hareketlerin biricik platformu olan Yön dergisi, orduyu ülkenin gelişiminde rol oynayacak "zinde kuvvetler" olarak adlandırmıştır. 27 Mayıs'ın hemen sonrasını değerlendirdiği bir yazısında Doğan Avcıoğlu "Yeni yeni uyanmaya başlayan kütleler ve memleketin Zinde Kuvvetleri, Anayasanın tanıdığı hakların bir an önce verilmesini, gelir dağılımındaki uçurumların giderilmesini, hızlı bir kalkınmanın ve sosyal adaletin gerçekleştirilmesini bugünkü idareden beklemektedirler"¹⁴⁴ söylemiyle kendi isteklerinin ordunun istekleriyle aynı olduğu yolunda darbe sonrası kurulan hükümete (İnönü önderliğindeki 1. Koalisyon Hükümeti) göndermelerde bulunmaktadır.

¹⁴⁴ Doğan Avcıoğlu, "27 Mayıs ve Zinde Kuvvetler", **Yön**, S.5, 17 Ocak 1962, s.3.

İlhan Selçuk ise Türk ordusu ile İran ordusunu karşılaştırdığı yazısında,¹⁴⁵ Türk ordusunun halkın ordusu olduğuna, devrimci ve ilerici bir nitelik taşıdığına vurgu yapmıştır. “Devrim stratejisi” konulu bir açık oturumda yaptığı konuşmada ise devrimde en önemli unsurun ordu olduğunu, ordunun desteği alınmadan devrimin başarıya ulaşamayacağını belirtmiştir.¹⁴⁶

Orduyu burjuva egemenliğinin aygıtı olarak değerlendirenlere, Avcıoğlu; Türk ordusunun Batıdaki ordular gibi burjuva ailelerin çocuklarından değil, yoksul ailelerin çocuklarından oluştuğu, bu nedenle halktan kopuk değil halkın ordusu olduğu, tarihte daima ilerici bir rol oynadığı ve milli kurtuluş cephesinin en güvenilir desteklerinden biri olduğu, orduyla faşizm kelimesini bir arada kullananların Mısır'da sosyalist bir programı uygulamaya koyan Nasır örneğine bakmaları gerektiğini belirtmiştir.¹⁴⁷

Yön'ün kurucusu ve başyazarı Doğan Avcıoğlu sosyalizm hedefine varma yolunu "ilerici bir askeri darbe"ye endekslemiş ve bu tezlerini gerek Yön, gerekse onun devamı Devrim dergisinde sıkça dile getirmiştir. Bu anlayışa paralel olarak Yön dergisinde ordunun tarihsel işlevi başlıklı bir yazı dizisi yayınlanmıştır.¹⁴⁸ Hatta öyle ki Avcıoğlu, Albay Talat Aydemir önderliğindeki 22 Şubat 1962 askeri ayaklanmasının hemen öncesinde "Türkiye orduya dayanarak ve ordu desteğiyle, gericiliği ve geriliği yenmesini bilecektir"¹⁴⁹ diye yazar. Ayaklanmanın İnönü'nün çabasıyla bastırılmasından hemen sonra ise "Toplumun zinde kuvvetleri yeni bir

¹⁴⁵ İlhan Selçuk, "Türkiye'de Ordu", **Yön**, S.5, 17 Ocak 1962, s.5.

¹⁴⁶ Konuşmanın özeti için bkz. “Devrim Stratejisi Üzerine Açık Oturum” **Ant**, S.56, 23 Ocak 1968, s.10-11.

¹⁴⁷ Doğan Avcıoğlu, "Sosyalist Gerçekçilik", **Yön**, S.39, 12 Eylül 1962, s.20.

¹⁴⁸ Bkz. **Yön**, S.42-48.

¹⁴⁹ Doğan Avcıoğlu, "Rejim Buhranı", **Yön**, S.10, 21 Şubat 1962, s.3.

ilerleme devriminin öncülüğünü yapacak olan liderin işaretini sabırsızlıkla beklemektedir"¹⁵⁰ ifadelerini kullanır.

Devrim dergisinin 12 Mart 1971 darbesini "Ordu, Anti-Kemalist Gidişe Artık Dur Dedi"¹⁵¹ başlığıyla karşılaması, solun bir kesiminin -özellikle Avcıoğlu çevresinin- demokratik devrimi veya sosyalizmi ordudan gelecek bir "sol darbe"ye endekslemesinin vardığı noktayı göstermesi açısından önemlidir. Nitekim Doğan Avcıoğlu 12 Mart 1971 darbesinden sonra ordu içerisinde "sol" bir darbe hazırlığında oldukları iddia edilen ve "9 Martçı" olarak adlandırılan subaylarla birlikte tutuklanmış, yargılama sonucu beraat etmiştir.

MDD'cilerin ordu hakkındaki görüşleri temelde Avcıoğlu ve Yön çevresinin görüşleriyle paralel olmakla birlikte, devrim konusunda orduya yüklenen görev Avcıoğlu'nunki kadar merkezi ve tek önderlik düzeyinde değildir. MDD'cilerin asker-sivil aydın zümre içerisinde tanımladıkları ordu; emperyalizme karşı bağımsızlık savaşının ilk başarılı örneğini vermiş olan ve cumhuriyetin kurulması sürecinde birtakım yönlerden demokratik devrimi başlatan, bu süreç kesintiye uğradığında 27 Mayıs 1960'ta tekrar sürece müdahale eden ancak devamını getiremeyen bir tarihe sahiptir. Her iki kesim de asker-sivil aydın zümreye özel bir önem atfetmekle beraber Yön'cülerin asker kanadına, MDD'cilerin ise sivil kanada daha yakın oldukları söylenebilir.

¹⁵⁰ Doğan Avcıoğlu, "İnanç Buhramı", **Yön**, S.11, 28 Şubat 1962, s.3.

¹⁵¹ Bkz. **Devrim**, S.73, 16 Mart 1971, s.1.

Mihri Belli'ye göre Türk ordusu, ideolojisi Kemalizm olan ilerici bir geleneğe sahiptir ve bu geleneğin sürdürücüsü konumundadır. Bu nedenle, demokratik devrim aşamasında önemli bir işleve sahiptir.

1961'de Ordu Yardımlaşma Kurumu'nun (OYAK) kurulması sürecini ise Mihri Belli "orduyu halktan koparma, subayları burjuvalaştırma" çabaları olarak yorumlamış, ancak gerek ordunun Kemalist ve millici geleneğinin, gerekse ekonomik yapının buna izin vermeyeceğini belirtmiştir. "Ordu Yardımlaşma Kurumundan emekli subayın eline geçen parayı da abartmamak gerekir... Tek tük adam satın alabilirler. Bu her yerde olabilir; fakat Türkiye'de asker-sivil aydın zümrenin kitlesini hiçbir zaman satın alamayacaklardır."¹⁵² Ancak süreç bu öngörüye uymamış, OYAK bugün küçümsenemeyecek bir holding haline gelmiştir.

Mihri Belli'nin ordu konusundaki bu olumlu görüşleri 12 Mart 1971 müdahalesinden sonra tamamen tersine dönecektir.¹⁵³ Ancak o dönemde orduya neden bu kadar önem verildiğine dair eleştirileri ise şöyle yanıtlar: "Askerlere gelince, hiç değilse 1960'larda subaylar ve astsubaylar zümresi içinde hiç de küçümsenmemesi gereken ilerici tutum ve davranışa yatkın bir kesim olduğu tartışma götürmez. Bizim bu kesimi Kurtuluş Savaşımızın istiklalci geleneğine sahip çıkmaya ve Türkiye toplumunun ilerici saflarında yer almaya çağırmamız doğru bir davranıştır. 27 Mayıs hareketi sonrası dönemde Türkiye toplumunun sola açılışından subay astsubay kadrosunun önemli bir kesimi özellikle, alt rütbedekiler etkilenmişti. Genç subaylar içinde sol basını izleyenler ve çağımızın devrimci düşüncesine eğilim

¹⁵² Mihri Belli, "Türkiye'de Karşı Devrim", **Yazılar (1965-1970)**, s.110.

¹⁵³ Mihri Belli'nin 12 Mart müdahalesinden sonra ordu hakkındaki görüşleri için bkz. Mihri Belli, **Haziran Hareketi Davası-Belgeler I Devrimci Hareketimizin Eleştirisi (1961-1971)**, (Der. Süleyman Arslan) Emekçi Yayınları, (yer yok), 1977, s.172-177.

gösterenler yer yer etkindir. Bu toplumdaki güçler dengesini değerlendirirken Türkiye'nin bu gerçeğini göz önünde tuttuk. Bu bize son derece önemli bir alanı tümü ile burjuvaziye terk etmeme, bu alanda da çalışma görevini yükliyordu. Baskını karşı tarafın yapabilmiş olması ve hemen ardından silahlı kuvvetlerde tasfiyeye girişmesi tutumumuzun yanlışlığının kanıtı olamaz, tam tersine.”¹⁵⁴

¹⁵⁴ Mihri Belli, “Milli Demokratik Devrim”, **STMA**, C.7, s.2144-2145.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

MİLLİ DEMOKRATİK DEVRİM HAREKETİ

I- SOLDAKİ BAŞLICA TARTIŞMA NOKTALARI VE MDD'CİLERİN TAVRI

1965 seçiminden sonra TİP'in 15 milletvekiliyle Mecliste yer alması ile birlikte programında yer almamasına karşın "sosyalizm" in sözünü etmeye başlayarak, sosyalizm, devrim, iktidar, sınıf egemenliği gibi Marksizmin temel sorunlarına ilişkin görüşlerini açıklamaya başlamasıyla, diğer sol çevreler de tartışmaya katılmış ve sol içindeki tartışmalar pratikteki etkilerini de göstermeye başlamıştır. Gerçi 1965 öncesinde de Yön dergisinde bu tartışmaların ilk belirtilerini görmek mümkündür, fakat 1965 sonrası özellikle TİP'in seçimlerde kazandığı başarının yarattığı etkiyi de arkasına alarak bu konulardaki suskunluğunu bozması ve buna Yön'cüler ile MDD'cilerin katılması yoğun bir tartışma ortamı yaratmıştır. Sadun Aren bu durumu şöyle değerlendirir: "TİP'in sosyalist kimliği ile yasal olarak siyasal yaşama katılması, örgütlenmeye ve çeşitli etkinliklere başlamış olması, sosyalizmle ilgili çeşitli görüşlerin ve eylem stratejilerinin yoğun bir biçimde tartışılmasının yolunu açmıştır... TİP ile başlayan tartışmalar, o zamana kadarki gecikmeyi telafi edercesine çok yönlü ve yoğun olmuştur. Öyle ki, dönemin sonlarına doğru artık Türkiye, başka herhangi bir ülkede rastlanması çok zor incelikle farklarla birbirinden ayrılan çok geniş bir Marksist-sosyalist görüşler/gruplar yelpazesine sahip olmuştur. Gerçekten, çeşitli nedenlerle TİP'in sosyalizm konusundaki merkezi otoritesi bir kere sarsılınca, sosyalizme yeni

yorumlar getirip farklı stratejiler önererek ayrı gruplar kurmak adeta moda haline gelmişti.”¹⁵⁵

Sol içinde teorik düzeyde yürütülen bu tartışmalar "sosyalizm anlayışı", "iktidara varma yolları", "devrim stratejisi", "devrimde öncülük sorunu", "sınıf mücadelesi" başlıklarında odaklanmaktadır.

A- SOSYALİZM ANLAYIŞI VE TÜRKİYE'YE ÖZGÜ SOSYALİZM TARTIŞMALARI

Gerek Yön Bildirisinde, gerekse TİP'in Programında "sosyalizm" kelimesi biraz da TCK'nın 141 ve 142. maddelerinden dolayı açıkça ifade edilmezken, Yön dergisinin ilk sayılarından itibaren "Türkiye'ye özgü sosyalizm", "Türk sosyalizmi", "az gelişmiş ülke sosyalizmi", "Arap sosyalizmi" konularını irdeleyen birçok yazı yayınlanmıştır. Gerçekten de Türkiye'de “sosyalizm” kelimesinin meşruluk kazanmasında ve gerek aydın çevrelerinde gerekse muhalif hareketler içerisinde yaygınlaşmasında, Doğan Avcıoğlu, Yön dergisi ve Sosyalist Kültür Derneği girişiminin büyük bir etkisi olmuştur.

Yön çevresinin teorisyeni konumunda olan Doğan Avcıoğlu, sosyalizmin prensip itibarı ile "tek" olduğunu belirterek, sosyalizm anlayışını şu cümlelerle açıklar: "Bütün sosyalist akımlar kaynağını aynı sosyalist idealden alırlar. Bu ideal en geniş şekliyle, bütün insanların hürriyet, eşitlik ve kardeşlik ilkelerinin ışığı altında, en iyi şekilde yaşamalarına ve gelişmelerine imkân veren bir toplum düzenine ulaşma çabası şeklinde özetlenebilir. Sosyalistler bu idealin sınıfsız bir toplum kurmakla gerçekleştirebileceğine inanırlar. Sınıfsız bir toplum düzeninin

¹⁵⁵ Sadun Aren, **TİP Olayı (1961-1971)**, s.207.

kurulması da istihsal araçlarının kamulaştırılması ile mümkündür."¹⁵⁶ Avcıoğlu bu noktada bütün sosyalistlerin hemfikir olduğunu vurguladıktan sonra ayrışmanın sosyalist düzenin nasıl kurulacağı konusunda ortaya çıktığını vurgular. Buna göre; dünyadaki uygulamalarına bakılarak sosyalizmin, "Doğu sosyalizmi", "Batı sosyalizmi" ve "Azgelişmiş ülkeler sosyalizmi" olarak üç kategori altında toplanabileceğini belirtir. Batı sosyalizminin gelişmiş kapitalist toplumlara özgü olmasından, doğu sosyalizminin ise bireyi yok etmesinden ve despotluğundan dolayı Türkiye'ye uygun olmadığını, Türkiye'ye en uygun modelin tam olmasa da azgelişmiş ülkelere özgü hızlı kalkınmayı bir an önce gerçekleştirerek, emperyalist bağımlılığı ortadan kaldıracak olan sosyalizm türü olduğunu ifade eder. Avcıoğlu'na göre sosyalizmin Türkiye uyarlaması Atatürkçü altı ilkeye dayanır ve Atatürkçülüğün doğal sonucudur. Ona göre sosyalizm "Atatürk devrimlerini geliştirme ve ileri götürme yolu"dur.¹⁵⁷

Avcıoğlu ve Yön çevresi, dönemin uluslararası konjonktürünün de etkisiyle sosyalizmi daha çok "kapitalist olmayan bir hızlı kalkınma modeli" olarak ele almış ve Türkiye koşullarına da bunun uygun olduğunu vurgulamıştır: "Ancak sosyalizm, demokratik düzen içinde, hızlı ve adil bir kalkınmayı sağlayabilir... Sosyalizm tek kelimeyle, sosyal adalet içinde hızlı kalkınma metodudur."¹⁵⁸

Yön'ün sosyalizm anlayışını temsil edenlerden diğer bir isim de Şevket Süreyya Aydemir'dir. Fakat Aydemir, Avcıoğlu'ndan farklı olarak daha çok "Türk

¹⁵⁶ Doğan Avcıoğlu, "Sosyalizm Anlayışımız", **Yön**, S.36, 22 Ağustos 1962, s.3.

¹⁵⁷ **A.g.m.**

¹⁵⁸ Doğan Avcıoğlu, **a.g.m.**

sosyalizmi" kavramı üzerinde durmuş ve sosyalizmin sınıfsal yönünden ziyade "millet" kavramını ön plana çıkarmıştır.¹⁵⁹

Türkkaya Ataöv de Türk sosyalizmi ile ilgili olarak "Her rejim kendi toprağında ve kendi şartlarına uygun şekilde yeşerir. Yön, Türkiye'nin geleceği bakımından yapılacak tartışmalara hareket noktası olarak bir zarurete parmak basmıştır. Türk sosyalizmi bu tartışmalardan ortaya çıkacaktır"¹⁶⁰ değerlendirmesinde bulunur.

Yıldız Sertel, Yön'ün Türkiye'ye özgü sosyalizm anlayışı hakkında şu değerlendirmeyi yapar: "Yurtsever burjuva aydınların 'Türk sosyalizmi' diye adlandırdıkları bu teori üç ana temele dayanıyordu: 1. 'Kemalizm', 2. 'Laborizm' (batı anlamında sosyal demokrasi), 3. 'Azgelişmiş Memleketler Sosyalizmi.' Yeni devletçiliğin objektif hedefi, aynı 27 Mayısçılarinki gibi, Milli Kurtuluş Hareketi ile başlayıp, tamamlanmamış olan burjuva devrimini tamamlamaktı."¹⁶¹

Yön, sosyalizmi toplumsal gelişmenin bir aşaması ve toplumsal bir sistem bağlamında değil, az gelişmiş ülkeler için hızlı bir kalkınma modeli olarak ele almış, bu yönüyle sosyalizmi bir amaç olmaktan çok bir araç derekesine indirgemıştır. Sadun Aren, Yön hareketini bu anlamda sosyalist bir hareket olarak görmenin olanaksız olduğunu belirtir.¹⁶² Yön'ün kalkınma modeli ise planlı bir devletçiliktir.

¹⁵⁹ Şevket Süreyya Aydemir, "Türk Sosyalizmi ve Fikir Atatürkçülüğü" **Yön**, S.7, 31 Ocak 1962, s.7. Ayrıca bkz. Aydemir, "Sosyal Devlet ve Türk Sosyalizmi", **Yön**, S.40, 19 Eylül 1962; "Türk Sosyalizminin İlkeleri", **Yön**, S.56, 9 Ocak 1963, s.8-9.

¹⁶⁰ Türkkaya Ataöv, "Türk Sosyalizmine Doğru", **Yön**, S.12, 7 Mart 1962, s.14.

¹⁶¹ Yıldız Sertel, **Türkiye'de İlerici Akımlar**, Ant Yayınları, İstanbul, 1969, s. 216-217.

¹⁶² Sadun Aren, **a.g.e.**, s.211.

Yön çevresinde bu model “yeni devletçilik” olarak adlandırılmıştır. Sosyalizm, ekonomik anlamda devletçiliğe indirgenmiştir.

Sadun Aren, Türkiye'ye özgü bir sosyalizm arayışı çabalarına karşın şu uyarıda bulunur: "Türkiye için ayrı bir sosyalizmden bahsetmek, Türk insanı ve toplumunun diğer insan ve toplumlardan temelli olarak farklı değer yargılarına ve gelişme kanunlarına sahip ve tabi olduğunu kabul etmek olur ki, böyle bir şeyin yanlışlığı apaçıktır. Farklar ne olursa olsun, çözüm yollarının hepsinin aynı maksada hizmet etmesi, aynı modele uygun olması lazımdır."¹⁶³

Ancak TİP içerisinde yer alan Sadun Aren'in bu uyarısına rağmen, “Türkiye'ye özgü sosyalizm” tezini başka bir şekilde geliştirecek olan TİP lideri Mehmet Ali Aybar olacaktır.

Mehmet Ali Aybar, 28 Ağustos 1966'da TİP'in Fatih ilçe kongresinde yaptığı konuşmada "Türkiye'ye özgü sosyalizm" anlayışının ilk belirtilerini vermiştir: "Türkiye'de sosyalizmi kurmak tarihi sorumluluğu, bizlerin omuzlarındadır... Sosyalizmi kurmak için Türkiye'nin tarih şartlarını, ekonomik, sosyal gerçeklerini iyi bileceğiz... Türk sosyalizminin kitabını (a)'dan (z)'ye kadar her günkü mücadelemizle bizler, yani Türkiye İşçi Partililer hep beraber yazacağız... Biz kitabı yarına açılmış bir kapı olarak görürüz. Ve biz kitabı tamamlanmamış, hayatın akışını yansıttıkça sonsuzluğa kadar durmadan tamamlanan bir canlı varlık olarak kabul ederiz."¹⁶⁴

¹⁶³ Sadun Aren, "Nasıl Bir Sosyalizm", **Yön**, S.14, 21 Mart 1962, s.12.

¹⁶⁴ Konuşmanın metni için bkz. Mehmet Ali Aybar, **a.g.e.**, s.476-481.

Yine Ant dergisinin 14 Şubat 1967 tarihli sayısına verdiği röportajda; "Türkiye İşçi Partisinin sosyalizmi, 'Türkiye sosyalizmi' ithal malı değildir. Bu, ne batıdaki, ne doğudaki örneklerine benzer. Çünkü, Türkiye ne batıdır, ne doğudur. Türkiye kendine özgü koşulları olan bir ülkedir. Koca bir imparatorluktan yarı sömürge durumuna düşmüş; bir milli kurtuluş savaşıyla politik bağımsızlığına kavuştuysa da, bunu da yitirmiş, bir benzeri galiba bulunmayan, geri kalmış bir toplumdur" ifadelerini kullanmıştır. Türkiye'nin kendine has bu durumu onun sosyalizminin de kendine has bir sosyalizm olmasını getirecektir. Ayrıca, Aybar sosyalizm için yürütülecek mücadelenin yolu ile iktidara geldikten sonra uygulanacak düzenin biçimi bağlamında sosyalizmin tek bir reçetesinin olamayacağını belirtir.¹⁶⁵

Aybar'a göre Türkiye'ye özgü sosyalizm, bağımsızlıkçı ve halkçı bir sosyalizmdir. Halkçılıktan kasıt, sosyalizmin tepeden inme, darbeci yöntemlerle değil, halkla beraber, aşağıdan yukarıya kurulan ve iktidara geldiğinde de halkın yönetime katılmasını sağlayan demokratik bir sosyalizm anlayışıdır.

1968 yılında Çekoslovakya'nın Varşova Paktı üyesi devletlerce işgaline Aybar sert tepki gösterecek ve "Türkiye'ye özgü sosyalizm" tezini "güler yüzlü sosyalizm", "hürriyetçi sosyalizm" tanımlamalarıyla geliştirecektir.¹⁶⁶

Aybar'ın bu çözümlerine asıl tepki TİP içerisinden gelmiştir. Bu tepkinin sözcülüğünü Sadun Aren ile Behice Boran yapmıştır. Aren'e göre; "Hürriyetçi bir

¹⁶⁵ Mehmet Ali Aybar, **a.g.e.**, s.641.

¹⁶⁶ Aybar'ın "hürriyetçi sosyalizm", "güler yüzlü sosyalizm" konusundaki görüşleri için bkz. TİP Olağanüstü Büyük Kongresini açış konuşması, **Tüm**, S.4, 1 Ocak 1969 ve 11 Kasım 1968 tarihli TİP Kurultayındaki konuşması bkz. **Ant**, S.99, 19 Kasım 1968, s.4-6.

sosyalizm savını ortaya atmak, ister istemez sosyalizmin hürriyetçi olmayabileceği ve onu hürriyetçi yapıp yapmamanın kişilerin elinde olduğu anlamına gelir. Öte yandan, Türkiye'ye özgü sosyalizm sözcük dizisinin de bir anlamı yoktur. Çünkü sorun, üretim araçlarının özel kişilere mi, yoksa kamuya mı ait olacağıdır.”¹⁶⁷ Aren, yıllar sonra TİP'in tarihini anlattığı kitabında, Aybar'ın kafasındaki sosyalizmin bilinenden farklı bir sosyalizm olduğunu ve Aybar'ın sosyalizme varış yolu ile bunun sonucunda kurulacak olan sosyalizmin başka hiçbir ülkedekine benzemeyeceğini söylerken, aynı zamanda klasik Marksizmin (bilimsel sosyalizmin) dışına çıkmak istediğini belirtmiştir.¹⁶⁸

Behice Boran da 11 Kasım 1968 tarihindeki TİP Kurultayında yaptığı konuşmada, Aybar'ın hürriyetçi sosyalizm yaklaşımını eleştirmiş ve “hürriyetçi sosyalizm” savının ortaya atılmasından, o güne kadar TİP'in hürriyetçi olmadığı, bundan sonra hürriyetçi olacağı sonucunun çıkarılacağını belirtmiştir.¹⁶⁹ Yine Boran, Aybar'la “Türkiye'nin şartlarına özgü bir sosyalizm” konusunda başlangıçta aynı fikirde olduklarını, ancak Aybar'ın bunu dünyada hiçbir sosyalizme benzemeyen ve ilk defa meydana gelecek, “sui generis” yani kendi şahsına münhasır bir sosyalizm anlayışına götürdüğünü, bu aşamada karşı çıktığını ve aslında aynı şeyleri kastetmediklerini belirtmiştir.¹⁷⁰

“Türkiye'ye özgü sosyalizm” tezi, önce Yön çevresinde tartışılmış ve dünyadaki örneklere bakılarak bir model arayışına girilmiş, Aybar tarafından ise

¹⁶⁷ Sadun Aren'in 11 Kasım 1968'de TİP Kurultayındaki konuşması, **Ant**, S.99, 19 Kasım 1968, s.4-6.

¹⁶⁸ Sadun Aren, **TİP Olayı (1961-1971)**, s.234-235.

¹⁶⁹ Behice Boran'ın 11 Kasım 1968'de TİP Kurultayındaki konuşması, **Ant**, S.99, 19 Kasım 1968, s.4-6.

¹⁷⁰ Çetin Yetkin'in Behice Boran ile 26 Aralık 1969'da yaptığı görüşmeden, aktaran, Çetin Yetkin, **Türkiye'de Soldaki Bölünmeler (1960-1970)**, Toplum Yayınları, Ankara, 1970, s.36.

tamamen Türkiye'ye özgü, başka hiçbir ülkedeki sosyalist modellere benzemeyen bir aşamaya kadar götürülmüştür.

Yön ve TİP çevresinde sosyalizm tartışmaları daha çok Türkiye'ye özgü bir sosyalizm modeli üzerinde yoğunlaşırken, MDD çevresi Marksizmin tanımını referans alarak tartışmaya katılır: “Ustaların yazdıklarını göz önünde tutan bir sosyalizm tanımlaması şöyle olabilir: Çağdaş sosyalizm, bir toplum biçimi olarak, kapitalizm-emperyalizm dünya düzenini izleyen, üretim araçlarının özel mülkiyeti ile üretimin kolektif niteliği arasındaki çelişkiye son veren, üretim araçlarını da toplumun kolektif mülkiyeti durumuna getirerek insanın insan tarafından sömürülmesine meydan vermeyen, insanın maddi ve manevi bakımlardan açılıp gelişmesi koşullarını yaratan gelişmiş toplum biçimidir.”¹⁷¹

Mihri Belli makalenin devamında sosyalizmin aşamalarından da bahseder, ancak sınıfların ve devletin kalkacağı son aşamaya değinirken “komünizm” kelimesini kullanmaz. Bunun bir nedeni, Ceza Kanununun 141 ve 142. maddelerinden dolayı cezai kovuşturmayla uğrama riski olmakla birlikte, daha çok dönemin egemen görüşünün de etkisiyle “komünizm” kelimesinin kamuoyunda sıcak karşılanmamasıdır. Komünizme karşı bu soğukluk “sosyalizm”i savunan Yön çevresinde de değişmemektedir. Ocak 1962’de Dil Tarih Coğrafya Fakültesinde düzenlenen komünizmi telin toplantısında ileri sürülen “sosyalizmin geri kalmış ülkelerde komünizmin tezgâhtarlığını yaptığı iddiası”¹⁷² nedeniyle Yön’de çıkan yazılarda sosyalizmin komünizmin panzehiri olduğu ve eğer sosyal adaletsizlikler

¹⁷¹ Mihri Belli (E. Tüfekçi imzasıyla), “Sosyalizmde Metod Meselesi”, **Yön**, S.152, 25 Şubat 1966, s.12.

¹⁷² Aktaran, Abdi İpekçi, “Sosyalizm Komünizmin Zehiri mi, Panzehiri mi?”, **Yön**, S.5, 17 Ocak 1962, s.7.

derinleşip buna çözüm üretilmediği takdirde, dünyadaki örneklerinde olduğu gibi (Rusya, Çin, Küba) toplumların ihtilalci yoldan komünizme yöneldikleri vurgusu (daha doğrusu uyarısı) yapılmıştır.¹⁷³ Yön çevresinde “komünizm”, ihtilalci sosyalizm olarak tanımlanmakta ve tek parti diktatörlüğüne dayandığı için demokratik olmamakla eleştiriliyordu. Oysa Yön çevresinde kapitalist olmayan ve sosyal adalete dayalı hızlı bir kalkınma modeli olarak tanımlanan sosyalizm sayesinde, toplumda sınıflar arasındaki gelir dengesi düzelecek ve böylece kendiliğinden gelişecek olan ihtilalci bir yola (komünizme) kaymanın önü kapanacaktı. Bu yönüyle sosyalizm, Yön’cülere göre “komünizmin panzehiri”dir.

MDD çevresi bu yorumlara katılmamakla birlikte, konunun hassasiyetinin de etkisiyle “komünizm” tartışmalarından uzak durmayı yeğlemiştir. Mihri Belli’nin, “Sosyalizm ikinci aşamasında kent ile köy arasındaki çelişkiye, kol emeği ile kafa emeği arasındaki çelişkiye son verir ve sınıfların dolayısıyla da devletin ortadan kalkacağı koşulları hazırlar ve ‘herkesten yeteneğine göre, herkese ihtiyacına göre’ ilkesini gerçekleştirir”¹⁷⁴ derken tarif ettiği, aslında “komünizm”dir. Komünizm tartışmalarında, Yön çevresi daha çok uygulama ile ilgilenip komünizmi eleştirirken, Mihri Belli ise komünizmi, sosyalizmin varacağı son aşama olarak tanımlamıştır.

MDD çevresi, Aybar’ın Çekoslovakya’nın işgaline gösterdiği tepkiyi ve “güler yüzlü sosyalizm” düşüncelerini yayın organları olan Türk Solu dergisinde şu şekilde eleştirmiştir: “Sosyalistler yerine göre ilkelere bağlı kalarak sevimsiz ve asık suratlı görünmeyi ilkeleri çiğneyerek sevimli ve güler yüzlü olmaya tercih ederler...

¹⁷³ Abdi İpekçi, **a.g.m.**, Şevket Süreyya Aydemir, **a.g.m.**,”Sosyal Devlet ve Türk Sosyalizmi”, **Yön**, S.40, 19 Eylül 1962, s.20.

¹⁷⁴ Mihri Belli, **a.g.m.**, s.12.

Sosyalizm hürriyetçidir ama karşı devrimi savunma hürriyeti bizim sosyalizmimizde yoktur.”¹⁷⁵

MDD çevresi sosyalizm tartışmalarına pek katılmamıştır. Çünkü onlara göre Türkiye'nin önündeki temel görev Milli Demokratik Devrimdir. Sosyalizm bundan sonraki bir aşamadır ve şimdiden tartışılması anlamsızdır.

B- İKTİDARA (SOSYALİZME) VARMA YOLLARI VEYA DEVRİM STRATEJİSİ

1965 seçimlerinde TİP'in parlamentoda 15 milletvekili ile temsil olanağı bulmasından sonra sosyalist çevrede iktidara gelme yolları, sosyalizme geçiş yöntemleri, diğer bir deyişle “devrim” stratejileri tartışılmaya başlanmıştır.

TİP'e göre Türkiye'de demokratik devrim; ulusal kurtuluş savaşı ve sonrasında cumhuriyetin kurulması ile başlamış, Atatürk devrimleri, tek partili sistemden çok partili siyasal hayata geçiş, 27 Mayıs ve onun ürünü 1961 Anayasası ile sürdürülerek geliştirilmiş ve klasik demokratik hakların tanınması ile bir anlamda tamamlanmıştır. Bu nedenle Türkiye'nin önündeki safha, ikinci dünya savaşından sonra özellikle yeni bağımsızlığına kavuşmuş ülkeler için ortaya atılmış olan “milli demokratik devrim” safhası değildir.¹⁷⁶

TİP'teki hâkim görüş, Türkiye'deki temel çelişkinin bir sınıf çelişkisi olduğu ve bunun da burjuvazi ile proletarya arasında olduğu yönündedir. Çünkü Türkiye'de işçi sınıfı batılı ülkelerdeki kadar olmasa da son yıllarda sanayideki gelişme ile birlikte sayıca gelişmiş bir durumdadır. Türkiye'de feodal üretim tarzı gerilerken,

¹⁷⁵ Ersan Olgaç, “Tip Tabanından Gelen Ses: Oportünizme Dur Diyelim” **Türk Solu**, S.49, 22 Ekim 1968, s.3.

¹⁷⁶ Behice Boran, **Türkiye ve Sosyalizm Sorunları**, Gün Yayınları, İstanbul, 1968, s.271-273.

kapitalist gelişme ön plana çıkmıştır.¹⁷⁷ TİP'e göre milli demokratik devrim, işçi sınıfı olmayan veya çok küçük olan, feodal üretim biçiminin egemen olduğu ülkeler için öne sürülmüş bir modeldir.

Bu nedenle TİP'e göre Türkiye'nin önündeki görev sosyalist aşamaya geçiştir. Bu geçiş parlamenter yoldan, seçimle olacaktır. Parti Tüzüğü'nün 2. maddesinde, *“Türkiye İşçi Partisi... bütün emekçi sınıf ve tabakaların... kanun yolundan iktidara yürüyen demokratik, bağımsız, sosyalist örgütüdür...”*, Tüzüğü'nün 3. maddesinin son paragrafında ise, *“Halkın oyu ile kanun yolundan iktidara gelen TİP, halkın oyunu kaybedince, yine kanun yolundan iktidardan çekilir...”* denilmekle bu durum açık olarak ifade edilmiştir.

Boran, “Türkiye İşçi Partisi'nin seçimleri kazanıp iktidara geldiği zaman uygulayacağı program ve kalkınma yöntemi doğrudan doğruya, sosyalizme götürecek rota üzerinde, sosyalizmin ön şartlarını hazırlama ve sosyalizme geçiş safhasıdır”¹⁷⁸ söylemiyle iktidara seçim yoluyla gelmekten bahsetmektedir. TİP başkanı Aybar da birçok konuşmasında ve yazısında, TİP'in seçim yoluyla iktidara geleceğinden bahsetmiş, Türkiye'de sosyalizmin kesin olarak demokratik yoldan kurulacağını vurgulamıştır. Aybar, TİP'in mücadelesini genellikle ikinci kurtuluş savaşı olarak nitelendirmiş ve birinci kurtuluş savaşının siyasi bağımsızlığı getirdiğini ancak, emekçi kesimin yönetime ağırlığını koyamamasından dolayı, yönetici kesimin köklü değişiklik yapamadığını, örneğin, toprak reformu, dış ticaretin millileştirilmesi, bankacılık ve sigortacılığın özel teşebbüsten alınarak devlet eliyle yapılması gibi

¹⁷⁷ Sadun Aren, ODTÜ'de yapılan “Devrim” konulu panelde yapılan konuşma, **Milliyet**, 11 Ocak 1970'ten aktaran, Çetin Yetkin, **a.g.e.**, s.156-157.

¹⁷⁸ Behice Boran, **a.g.e.**, s.271.

işlerin başarılamadığını belirtmiştir. Bu nedenle ikinci kurtuluş savaşı mutlaka emekçi halk kitlelerinin öncülüğünde yürütülecektir. Bu mücadele aynı zamanda bir antiemperyalist mücadele olacaktır. Çünkü Türkiye, Amerikan emperyalizminin boyunduruğu altındadır. Antiemperyalist mücadele sosyalist doğrultuda bir mücadeledir.¹⁷⁹

Sonuç olarak, TİP seçim yoluyla sosyalist aşamaya geçişin savunuculuğunu yapmıştır. Bu yönüyle TİP, Avrupa ülkelerindeki komünist partilerinden farklı düşünmemektedir. Aren'e göre bu anlayışın altında, Türkiye'deki egemen üretim biçiminin kapitalizm olduğu, ülkede demokratik yollarla sosyalist savaşım vermeyi olanaklı kılacak bir işçi sınıfı bulunduğu, ayrıca feodal kalıntılara karşı yapılacak demokratik ve emperyalizme karşı yapılacak ulusal savaşımın, sosyalizm için verilen savaşımından ayrı düşünülemeyeceği varsayımları yatmaktadır.¹⁸⁰

Ancak teorik tartışma platformlarında, özellikle Milli Demokratik Devrim taraftarlarıyla yapılan tartışmalarda, TİP'in sözcüleri Türkiye'nin önündeki aşamanın "sosyalist devrim" aşaması olduğuna vurgu yapmışlardır. Bunun nedeni tartışmaların "milli demokratik devrim-sosyalist devrim" ekseninde yapılmış olmasıdır. Yoksa TİP'in sosyalizme varış yolu konusundaki görüşü, açıklandığı üzere tamamen parlamenter bir yoldur.

TİP'in Türkiye'nin önündeki görevin sosyalist devrim (daha doğrusu sosyalist aşama) olduğu görüşüne karşı, MDD ve Yön çevresi Türkiye'nin önündeki aşamanın

¹⁷⁹ Mehmet Ali Aybar, **a.g.e.**, s.493-497.

¹⁸⁰ Sadun Aren, **TİP Olayı (1961-1971)**, s.210. Murat Belge de benzer gerekçelerle TİP'in Batının sınıf partilerini kendisine model aldığı ve "legalist" bir tavrı benimsediğini belirtir. Bkz. Murat Belge, "Türkiye Cumhuriyeti'nde Sosyalizm (1960'tan Sonra)", **CDTA**, C.7, İletişim Yayınları, İstanbul, 1983, s.1956.

“Milli Demokratik Devrim” olduğunu savunmuştur. Çünkü her iki çevreye (MDD ve Yön) göre de Türkiye emperyalizme bağımlı, feodal üretim ilişkilerinin egemen olduğu geri bir tarım ülkesi konumundadır. Emperyalizmin tasfiyesi için “milli”, feodal kalıntıların tasfiyesi için de “demokratik” bir devrim gereklidir.

Türkiye emperyalizme karşı dünyadaki ilk bağımsızlık savaşını vermiş olmasına ve devamında kurulan cumhuriyetle birlikte birtakım reformlara girişmiş olmasına rağmen, demokratik devrimini tamamlayamamış, karşı-devrimin galip gelmesiyle tekrar emperyalizmin egemenliği altına girmiş ve feodal unsurları da yok edememiştir. Yön ve MDD çevresine göre Kemalist devrim, yarım kalmış bir demokratik devrimdir. Bu nedenle verilecek olan ikinci kurtuluş savaşı ile bu yarım kalmış devrim tamamlanacaktır. Kemalist devrim yarım kalmış olmakla birlikte elde ettiği birçok kazanım da, 1942’de Saracoğlu hükümetinin iktidara gelmesi ile başlayan ve 1950 yılında DP’nin iktidara gelmesiyle perçinlenen karşı-devrim cephesi tarafından yok edilmiştir. 27 Mayıs, karşı-devrimi bir süreliğine durdurmuş olmakla birlikte, ürünü olan Anayasayı uygulamakta ısrar etmemiş ve yine karşı-devrim cephesi halkın bilinçsizliğinin de etkisiyle iktidarı ele geçirmiştir.

Bütün bu nedenlerden dolayı Türkiye’nin önünde duran asıl görev Milli Demokratik Devrimdir. Sosyalist devrim ondan sonraki bir aşamadır. Sosyalist devrim, ancak ülke bağımsızlığına kavuştuktan ve gerçekten demokratik bir sistem kurulduktan sonra mümkün olabilecektir.

Yön ve MDD çevresi milli demokratik devrimi savunmakla birlikte devrimin stratejisi konusunda birçok noktada ayrılmaktadırlar. Bunlardan en önemlisi Avcioğlu, Yön ve sonrasında çıkan Devrim dergisinin milli demokratik devrimin

askeri bir darbe ile iktidarın ele geçirilerek gerçekleştirilebileceği görüşüdür. Bu görüşün altında yatan temel düşünce ise işçi sınıfının gerekli nicel ve nitel özelliğe sahip olmadığı, yeterli bir bilinç ve örgütlenmeye düzeyinde olmadığı, nüfusun büyük bir kesimini oluşturan köylülüğün ise feodal baskılardan ötürü bilinç olarak çok geri bir düzeyde bulunduğu varsayımdır. Bu nedenle, devrim ancak toplumun en bilinçli kesimi olan asker-sivil aydın zümre öncülüğünde gerçekleştirilebilir.

Avcıoğlu, Türkiye’de temel çelişkinin burjuvazi ile proletarya arasında değil millici güçler ile emperyalizm arasında olduğunu belirtir ve TİP’i bu konuda eleştirir: “Türkiye’nin 1 numaralı meselesinin, bugünkü bağımlı durumdan kurtulmak olduğu noktasında, sanırız, bütün sosyalistler birleşmişlerdir. Bu görüşün gerektirdiği antiemperyalist milliyetçi mücadele, henüz sosyalizme hazır olmayan fakat sağlam Atatürkçü geleneği ile antiemperyalist mücadeleye açık olan önemli çevrelerde destek bulmaktadır... Ne var ki TİP, bir yandan antiemperyalist mücadeleyi 1 numaralı mesele sayarken, öte yandan klasik bir proleter-burjuva mücadelesinin sloganlarını ön plana çıkararak güçleri dağıtmakta ve zayıflatmaktadır...”¹⁸¹

Avcıoğlu, TİP’in “ara tabakalar” olarak adlandırılan ilerici asker-sivil aydın ve yöneticileri küçümsediğini ve Türkiye’de ön plandaki çatışmanın proletarya ile burjuvazi arasında değil, emperyalizm-ağa-komprador üçlüsü ile ara tabakalar arasında olduğunu belirtir.¹⁸² Bu nedenle devrim stratejisi de buna göre belirlenmelidir.

¹⁸¹ Doğan Avcıoğlu, “TİP’e Dair..”, **Yön**, S.168, 17 Haziran 1966, s.3.

¹⁸² Doğan Avcıoğlu, “Bir Sosyalist Stratejinin Esasları”, **Yön**, S.185, 14 Ekim 1966, s.8-10.

Avcioğlu devrimin, “zinde kuvvetler” veya “ara tabakalar” olarak adlandırdığı ve merkezinde Kemalist asker ve sivil aydınların yer aldığı kesim tarafından yapılacağını, daha doğrusu yapılması gerektiğini savunmuştur. Yön, Haziran 1967’de yayın hayatına son vermiş, Avcioğlu yönetimindeki “Devrim” dergisi ise 21 Ekim 1969’da yayınlanmaya başlamış ve 12 Mart Muhtırasından sonra Nisan 1971’de kapanmıştır. Avcioğlu bu dönemde “Türkiye’nin Düzeni” adlı kitabını çıkarmış, kitap sol çevrelerde önemli bir etki ve tartışma yaratmıştır. “‘Türkiye’nin Düzeni’ ana çizgileri bakımından söylenecek olursa, tümüyle, Yön’ün o dönemde propagandasını yaptığı genel ‘kalkınma yolu’ tezinin kanıtlanması amacıyla yönelik bir tarih araştırması niteliği taşıyordu.”¹⁸³ Devrim dergisi ise Avcioğlu’nun Türkiye’nin Düzeni’nde ortaya koyduğu düşüncelerin yayınlandığı ve gündeme ilişkin olarak geliştirildiği bir dergi olmuştur.¹⁸⁴

Yön dergisi daha çok kalkınma stratejisi üzerinde durmuş ve bu kalkınmanın ise 27 Mayıs’ı yapan ekip tarafından gerçekleştirileceğinin beklentisi içerisine girmiş, hatta bunun yönlendiriciliğini yapmıştır. Ancak 1965 seçimlerinde AP’nin % 52,87 gibi oldukça yüksek bir oy oranıyla iktidara gelmesi, Yön çevresindeki bu beklentiyi de sonlandırmış ve 27 Mayıs benzeri, ancak aydın kesimin de örgütlü olarak destek vereceği ilerici bir askeri darbeye yönelik strateji geliştirilmeye başlanmıştır. Devrim dergisi esas olarak bu stratejinin geliştirildiği ve propagandasının yapıldığı bir işlev taşımıştır. Dergi birinci sayfasından, Türkiye’deki rejimle ilgili olarak silahlı kuvvetler içindeki hoşnutsuzlukları dile getiren haberler yapmış¹⁸⁵ ve silahlı

¹⁸³ İ. Akdere ve Z. Karadeniz, **a.g.e.**, s.225.

¹⁸⁴ Jacob M. Landau, **Türkiye’de Sağ ve Sol Akımlar**, Turhan Kitabevi Yay., Ankara, 1979, s.123.

¹⁸⁵ Bkz. derginin 23 Aralık 1969 tarihli 10 ve 20 Ocak 1970 tarihli 14. sayıları.

kuvvetlere Mustafa Kemal'in devrimi hatırlatılarak,¹⁸⁶ askerlere sol bir darbenin propagandası yapılmıştır.

İlginç olan, Devrim dergisinin bu stratejisinin, o dönemde kitlesel gençlik hareketi içerisinde önemli bir etkiye sahip olan ve sürekli olarak kitlesel eyleme vurgu yapan MDD'cilerin yayın organı olan Türk Solu ve Aydınlık dergilerinde de destekleniyor olmasıdır.

MDD tezi, devrimin stratejisi konusunda asker-sivil aydın zümreye özel bir önem atfetmiş olmakla birlikte, Milli Demokratik Devrimin ancak şehir ve köy proletaryasının, yarı-proleter unsurların, yoksul köylülüğün, şehir ve köy küçük-burjuvazisinin, asker-sivil aydın zümrenin devrimci ittifakını temsil eden, toplumdaki bütün devrimci güçlerin katıldıkları bir "devrimci güç birliği" ile gerçekleştirilebileceğini savunur.¹⁸⁷

MDD hareketi, devrimde bir antiemperyalist, antifeodal ulusal cephe anlayışı ve bu cephede yer alacak sınıfların konumlanması konusunda bir program geliştirmiş olmasına ve özellikle öğrenci gençliğin kitlesel mücadelesinde etkin bir rol oynamasına rağmen askeri bir darbe ile iktidarın ele geçirilmesi ihtimalini de hiçbir zaman göz ardı etmemiştir.

O dönemi araştıran tarihçiler haksız olmayan bir ayrımla, TİP'in "sosyalist devrim"i, Yön çevresi ile MDD'cilerin ise "milli demokratik devrim"i savunduklarını belirtmişlerdir. Üç tarafın söylemlerinin bu yönde olduğu doğrudur. Ancak özünde TİP parlamenter yoldan sosyalist aşamaya geçişin teori ve politikasını yapmış, Doğan

¹⁸⁶ **Devrim**, S.25, 7 Nisan 1970, s.1.

¹⁸⁷ Mihri Belli, **Mili Demokratik Devrim**, s.70.

Avcioğlu, Yön ve Devrim çevresi “darbe” ile milli demokratik devrimin gerçekleştirileceğinin çabası içerisine girmiştir. Çoğu tarihçi tarafından “cuntacılık” ve “darbecilik”le suçlanan MDD çevresi ise asker-sivil aydın zümrenin önemli bir rol oynayacağı ve ulusal olarak adlandırdıkları diğer sınıf ve katmanların yer alacağı geniş ve ulusalcı cephe hareketi ile devrimin gerçekleştirileceğinin savunusunu yapmıştır. Bu anlamda MDD ile Avcioğlu şahsında şekillenen Yön ve Devrim çevresinin devrim stratejisi konusunda aynı doğrultuda (cuntacı ve darbeci) olduklarını söylemek MDD’cilere haksızlık olacaktır.

TİP, Yön ve MDD dışında diğer bir devrim stratejisi de eski TKP’li Hikmet Kıvılcımlı tarafından geliştirilen “Demokratik Halk Devrimi” stratejisidir. Hikmet Kıvılcımlı, “zinde güçlerin öncülüğu” ve “milli cephe” konusunda hem Yön çizgisini hem de MDD’cilerin açıklamalarını eleştirerek, ilk aşamada işçi sınıfının öncülüğünde, işçi-köylü ittifakına dayanan bir demokratik halk devriminin gerçekleştirilmesi gerektiğini belirtmiştir. Kıvılcımlı’ya göre, bu birinci devrimde ya da ilk aşamada, antiemperyalist ve demokratik görevler yerine getirileceği için, işçi sınıfı bu aşamada zinde güçlerle (ilerici, antiemperyalist subaylar, öğrenci gençlik, aydınlar vb.) birlikte yürümeli ve bu güçlerle birlikte “demokratik halk cephesi” oluşturmalıydı. İşçi sınıfının kendi iktidarını kurması ve sosyalizm için mücadeleyi başlatması ise daha sonraki aşamada gerçekleşecektir.¹⁸⁸

C- DEVRİMDE ÖNCÜLÜK SORUNU

Türkiye İşçi Partisi’nin tüzüğünün 2. maddesinde, “*Türkiye İşçi Partisi, Türk işçi sınıfının ve onun demokratik öncülüğu etrafında toplanmış...*” denilmekle

¹⁸⁸ Mehmet Sinan, “Marksizm ve Türk Solunun İdeolojik Geleneği”, **Marksist Tutum**, S.3, Haziran 2005, (http://www.marksist.com/MT/Marksizm_ve_turk_solu.htm).

öncülüğün işçi sınıfında olduğu teorik olarak kabul edilmiştir. Bu öncülük, partinin bütün organlarında görevli olanların yarısının işçilerden veya sendika yöneticilerinden seçilmesi şartını getiren tüzüğün 53. maddesi ile pekiştirilmiş ve partinin fiilen de işçi sınıfının partisi olduğu vurgulanmıştır.

Daha önce de değinildiği üzere TİP, Türkiye’de batı devletlerindeki kadar olmasa da kapitalist sistemin gelişme gösterdiğini ve nicel olarak işçi sınıfının yeterli düzeyde olduğunu kabul etmektedir. Bunun sonucu olarak, ülkedeki temel çelişkinin proletarya ile burjuvazi arasında olduğu ve sosyalizmin işçi sınıfının öncülüğünde emperyalizme ve onun işbirlikçisi yerli burjuvaziye karşı verilecek mücadele ile gerçekleştirileceği savunulmuştur. Bu yapılırken, bilimsel sosyalizmin de bunu öngördüğü vurgusu sürekli işlenmiştir. Nitekim, 9-12 Kasım 1968 tarihinde yapılan 3. Kongrede tüzüğün 2. maddesinin anılan cümlesi, *"Türkiye İşçi Partisi, Türkiye işçi sınıfının ve onun tarihi ve bilime dayanan demokratik öncülüğü etrafında toplanmış..."* şeklinde değiştirilerek, işçi sınıfı öncülüğünün bilimsel sosyalizmin bu sınıfa atfettiği tarihsel bir görev olmasından kaynaklandığı belirtilmiştir. Aren, bu eklemenin, tüzüğün önceki haliyle işçi sınıfı öncülüğünün hem kuramsal hem de uygulama alanında tartışmalara ve yanlış anlamalara yol açması nedeniyle yapıldığını ve böylece işçi sınıfı öncülüğünden kastedilen maksadın daha iyi bir şekilde ifade edildiğini belirtir.¹⁸⁹ Bu tartışmalardan en önemlisi Partinin 1. Kongresinde 53. maddenin uygulanma şekli ile ilgilidir. Kongrede 53. maddenin, işçilerin ayrı, işçi olmayanların ayrı listeler üzerinden seçilmeleri kabul edilmiş ve bu sistem parti kapatılıncaya kadar uygulanmıştır. Ancak, 1. Kongrede bu uygulamaya karşı 22 partili itirazda bulunarak kongrenin yeniden toplanmasını istemişlerse de öneri

¹⁸⁹ Sadun Aren, **TİP Olayı (1961-1971)**, s.49.

reddedilmiş ve öneride bulunanlar disiplinsizlikle suçlanarak Onur Kuruluna sevk edilmiş, bunlardan bazıları iddialarından vazgeçmiş, bazıları istifa etmiş ve bazıları da ihraç edilmişlerdir.¹⁹⁰

Aybar, 53. maddeyi ve uygulanış şeklini şu sözlerle savunmuştur: “Bu madde, kolu ile bedeni ile çalışan üyelerimizin parti yönetiminde ağırlıklarını duyurmaları ve parti yönetimine % 50 oranında doğrudan doğruya katılmalarını sağlamak için yazılmıştır. Çünkü bugüne kadar toplumculuğun beklenen gelişmeyi gösterememiş olmasının nedenleri arasında toplumcu aydınlarla emekçi halkımızın elele verememiş olması da bulunmaktadır. 53. madde, toplumcu kafa işçilerini kol emekçileriyle fiilen kader birliği etmeye, kol emekçilerini de kafa emekçileri ile dayanışma halinde bulunmaya sevk etmektedir... Bizim amacımız şüphesiz kol emekçilerini politik hayatta söz ve karar sahibi etmektir. Ama onları toplumcu kafa emekçilerinin karşısına çıkarmak ve bu birbirini tamamlayan iki zümreyi birbirine düşman etmek demek asla değildir.”¹⁹¹

İşçi sınıfının öncülüğü kesin olarak kabul edilmiş olmakla birlikte, bu öncülüğün bizzat işçi sınıfı tarafından mı, yoksa diğer emekçi sınıf ve tabakalar, özellikle de sosyalist aydınlar tarafından da gerçekleştirilip gerçekleştirilemeyeceği noktasında diğer sosyalist çevrelerle tartışmalar yaşanmıştır. Buna karşın TİP’in görüşü öncünün işçi sınıfı olduğu konusunda nettir. Aybar, aydınların öncülüğü konusunda şunları belirtir: “Bazı aydınlar, milli kurtuluş savaşları sırasında olsun, zaferden sonra yurdu kalkındırma işlerinde olsun, orta sınıfların, özellikle aydınların

¹⁹⁰ Onur Kuruluna sevk edilenlerden İsmet Sungurbey (MYK üyesi) ve Demir Özlü istifa etmiş, Doğan Özgüden (MYK üyesi), Fethi Naci (GYK yedek üyesi), Ali Yaşar, Ömür Candaş, Edip Cansever, Muzaffer Buyrukçu ve Nurettin Akan ise ihraç edilmişlerdir.

¹⁹¹ Mehmet Ali Aybar, **Bağımsızlık, Demokrasi, Sosyalizm** s.430.

devrime öncülük ettiği sonucuna varmışlar ve sosyalizmin tepeden inme kurulabileceğini, geri kalmış ülkelerde hatta ancak bu yoldan kurulacağını ileri sürmüşlerdir. Bu gibilerin gözünde emekçi halk, sadece yönetilecek, kullanılacak bir kütledir; ve son tahlilde sosyalizm bir ekonomi tekniğinden ibarettir.”¹⁹² Aybar, özellikle Yön çevresi ve Avcıoğlu’nu kastederek Türkiye’de de sorunu bu açıdan ele alanlar bulunduğunu belirtir. Aydınların devrimci harekete katılabileceğini ve hatta ona önderlik de edebileceğini belirttikten sonra şunları vurgular: “Fakat bunlar ya bir halk hareketinin içinde görev almışlardır; bu takdirde yöneticiler arasında olsalar da, hareket bir küçük burjuva hareketi değil, bir halk hareketidir. Ya da bunlar, bir hükümet darbesiyle iktidara gelmiş, veya halkı yönetimin dışında bırakarak hareketi tekellerine almışlardır. Bu iki yoldan birincisi sosyalizme giden yol olmuştur. İkincisi ise etiketi ne olursa olsun, memleketi yeniden emperyalizmin nüfuzu altına girme tehlikesi karşısında bırakan, hatta bazı hallerde fiilen sokan bir yol olmuştur. Türkiye bu ikinci yolun hazin bir örneğidir.”¹⁹³

Boran da, sosyalist hareket içinde aydınların her zaman önemli bir yeri olacağını, sosyalizmin bir işçi sınıfı ideolojisi olmakla birlikte aynı zamanda bilimsel bir gerçeklik olmasından kaynaklı işçilerin maddi olanaksızlıklarının tersine, bu olanaklara sahip olan aydınların bilimselliği dolayısı ile sosyalizme daha kolay bağlandıklarını belirtir. Ancak her şeye karşın ulusal kurtuluş savaşlarına mutlaka işçi sınıfının öncülük etmesi gerektiğine, kendi yakın tarihimizin de gösterdiği gibi, işçi

¹⁹² Mehmet Ali Aybar, **a.g.e.**, s.487.

¹⁹³ **A.g.e.**, s.487.

sınıfının öncülük etmediği ulusal kurtuluş savaşlarının er geç soysuzlaşmakta olduklarına ve emperyalizmin ağına tekrar düştüklerine dikkat çekmiştir.¹⁹⁴

Aren ise işçilerin içinde buldukları durumdan dolayı, işçi sınıfının tarihsel rolünü bilmesinin zor olduğunu, bunun Marksist bir aydın tarafından daha kolay anlaşılabilceğini belirttikten sonra bu düşüncenin fazla ilerletilmesi durumunda işçisiz bir işçi sınıfı partisine vardırılaacağı, bunun da olmayacak bir şey olduğunu ifade eder.¹⁹⁵

TİP, işçi sınıfı öncülüğünü sürekli olarak vurgulamasına ve tüzüğün 53. maddesi ile işçilerin her kademesinde yer aldıkları bir örgüt amaçlamış olmasına rağmen, işçi sınıfı içerisinde elle tutulur bir yer edinememiş, oy tabanını ise genellikle aydın kesim oluşturmuştur. “Sosyalist akımın politika alanında biricik temsilcisi olan TİP bugün için adına rağmen işçi sınıfına değil, genellikle aydın, üniversite öğrencisi, memurlar gibi aslında sosyal bir sınıf niteliği taşımayan, fakat toplumda ağırlıklarını hissettiren ara tabakalara dayanmaktadır. Başlangıçta bazı sendikacılar tarafından kurulmuş olan parti, başlangıçta olduğu gibi ileri aydınların yönetimine geçtikten sonra da işçiler tarafından fazla rağbet görmemiştir. Bu durum yalnız partinin değil sosyalist akımın sendikalarla ve işçi sınıfı ile bir türlü sağlam ve geniş bağlar kuramamış olmasından ileri gelmektedir.”¹⁹⁶

Tüzüğün 53. maddesine itirazından dolayı onur kuruluna sevk edilince istifasını sunan TİP Genel Yönetim Kurulu üyesi İsmet Sungurbey ise 53. maddenin işçilerin partide söz sahibi olmasından çok, yüksek gelir sahibi ve sınıftan kopmuş

¹⁹⁴ Behice Boran, **a.g.e.**, s.174.

¹⁹⁵ Sadun Aren, **a.g.e.**, s.49.

¹⁹⁶ Adil Aşçıoğlu, “Sosyalizm ve İşçiler”, **Yön**, S.173, 22 Temmuz 1966, s.10.

oportünist birtakım profesyonel sendikacıların parti yönetiminde ve milletvekili seçimlerinde ön sıralarda yer alması gibi olumsuz bir sonuca yol açtığını belirtmiştir.¹⁹⁷

Avcıoğlu, Yön ve Devrim çevresi, savunduğu milli demokratik devrimin “zinde kuvvetler” olarak adlandırdıkları asker-sivil aydın kesiminin önderliğinde yapılacağını ileri sürmüştür. Bu çevre, Türkiye’nin gelişmişlik düzeyinin geri bir aşamada olduğu, feodal üretimin ve köylü nüfusun yoğun bir katman oluşturduğu, işçi sınıfının sayısal anlamda önemli bir güç olmadığı, ayrıca ülkenin geri kalmışlığından ötürü işçi sınıfı ve köylülüğün bilinç düzeyinin de oldukça geri bir seviyede olduğundan hareketle, devrimin, ancak bilinçli olan ve Türkiye tarihindeki bütün gelişmelere damgasını vurmuş, ilerici bir geleneğe sahip asker-sivil aydın zümrenin öncülüğünde yapılacağını teori ve pratiğini geliştirmiştir.

Avcıoğlu, TİP’in işçi sınıfının öncülüğü görüşünü eleştirir. Avcıoğlu’na göre, işçi sınıfı öncülüğünü temel almak, ülkedeki diğer kesimlerin (aydınlar, askerler, memurlar, gençlik) mücadele potansiyelinin küçümsenmesini, antiemperyalist mücadele saflarının bölünmesini beraberinde getirmektedir. Zaten işçi sınıfı ülkede yeni yeni uyanmaktadır, köylülük ise geleneksel gericiliğin ve ağa ile tefecinin hâkimiyeti altında, oldukça geri bir durumdadır. Bu nedenle sınıf öncülüğü, bugünün sorunu olarak ön plana çıkarılmamalıdır. Bugünün sorunu, işçi sınıfı ile köylülüğün ittifakını sağlayacak olan, toprak reformu ve ilerici bir eğitim hamlesi ile birlikte köylülüğün de bilinçlenmesini sağlayacak olan antiemperyalist ve antifeodal bir milli demokratik devrimin yapılması sorunudur. Bunu da ancak asker-sivil aydın zümre

¹⁹⁷ İsmet Sungurbey, “TİP Parti Tüzük ve Programının Gerektirdiği Partiyi Geliştirici Politikayı İzlemelidir”, *Yön*, S.178, 26 Ağustos 1966, s.10.

gerçekleştirebilir.¹⁹⁸ “Milli kurtuluş hareketi safhasında mücadelenin ideolojik alanda sözcülüğünü, istesek de istemesek de, aydınlar yapacak, gerekli kadroyu geniş ölçüde aydınlar sağlayacaktır.”¹⁹⁹ Avcıoğlu’nun aydın tanımlaması içerisinde ordu başta olmak üzere, yöneticiler, memurlar ve gençler yer alır.

Avcıoğlu, TİP yöneticilerinin aydınların rolü hakkında yukarıda aktardığımız görüşlerini de şu sözlerle eleştirir: “Milliyetçi mücadelenin ancak sosyalist güçlerin öncülüğünde yürütüldüğü takdirde başarıya ulaşabileceğini, aksi halde yeniden emperyalizmin kucağına düşebileceğini ileri süren birçok düşünür vardır. Şüphesiz bu, en ideal çözüm yoludur. Fakat gerçeklere her zaman uygun düşmekten uzaktır. Çağımızda, değişen dünya kuvvet dengesinin ve kitlelerin artan politik ağırlığının etkisiyle, milliyetçi mücadele, sosyalist olmayan güçlerin liderliğinde de başarıya ulaşabilmekte ve sosyalizme yönelebilmektedir”²⁰⁰

Özetlemek gerekirse Avcıoğlu’nun teorisyenliğini yaptığı Yön ve Devrim çevresi, kimi zaman “milli demokratik devrim”, kimi zaman “milliyetçi devrim”, kimi zaman da “milli kurtuluş hareketi” olarak adlandırdıkları Türkiye’nin önündeki görevin, asker-sivil aydın zümrenin öncülüğünde gerçekleştirileceğini belirtmiştir. Hatta 1969’dan sonra Devrim dergisi ile birlikte bu çevre, devrimin, ordu içerisinde yapılacak sol bir darbeyle iktidarın ele alınması sonucunda gerçekleştirileceğinin teorik ve pratik mücadelesi içerisine girmiştir.

¹⁹⁸ Avcıoğlu’nun bu konudaki görüşleri için bkz. “TİP’e Dair”, **Yön**, S.168, 17 Haziran 1966, s.3; “Sosyalist Gerçekçilik”, **Yön**, S.39, 12 Eylül 1962, s.20; “Bir Sosyalist Stratejinin Esasları”, **Yön**, S.185, 14 Ekim 1966, s.8-11.

¹⁹⁹ Doğan Avcıoğlu, “Sosyalist Gerçekçilik”, **Yön**, S.39, 12 Eylül 1962, s.20.

²⁰⁰ Doğan Avcıoğlu, “Sınıf Mücadelesi, Sosyalizm ve Milliyetçilik”, **Yön**, S.182, 23 Eylül 1966, s.3.

MDD tezini ilk olarak öne süren Mihri Belli, tez yayınlanmadan önceki yazılarında öncülük konusunda Avcioğlu'na yakın görüşler öne sürmüştür. MDD tezinin ilk halini yayınlamadan kısa bir süre önce 25 Şubat 1966 tarihli Yön dergisindeki yazısında; öncülüğün, Marksizmin kitaplarında yazdığı gibi her zaman işçi sınıfı önderliğinde gelişmediği, böyle gelişmedi diye devrimci durumun reddedilemeyeceği, sosyalizmin aslında bir metot sorunu olduğu, işçi sınıfı öncülüğünün mutlak olarak kabul edilmesinin sekte bir tutum olduğu, işçi sınıfı ve onun öncülüğünün tarihsel bir kategori olduğu, işçi sınıfı öncülüğünün her zaman ve her yerde geçerli olmayabileceğini belirterek şu açıklamaları yapar: “Bu bakımdan çağımızda, bir toplumun hangi gelişme aşamasında olduğunu, ayrı ayrı sınıfların bilinç, tutum ve devrimci potansiyelini iyice incelemeden o toplumun özel koşullarını göz önünde tutmadan her yerde, ideolojisiyle birlikte işçi sınıfı önderliğinde bir devrim hareketi aramak sosyalist metotla bağdaşmayan bir tutumdur.”²⁰¹

MDD tezinin ilk hali olan ve Yön dergisinin 5 Ağustos 1966 tarihli 175. sayısında “Demokratik Devrim: Kime Karşı, Kimle Birlikte” adlı E. Tüfekçi imzasıyla yayınlanan makalede de Belli, devrimde öncülük konusuna pek değinmez, sadece proletaryanın devrimin ana muharrik (itici) gücü ve hem demokratik devrimde, hem de sosyalist devrimde proletaryanın en devrimci sınıf olarak tarihi gelişmeye damgasını vurmasının kaçınılmaz olduğunu vurgular. Bu makalede “öncülük” işlevi atfedilmese de üzerinde daha çok durulan ve devrimci cephede olduğu özellikle vurgulanan ise asker-sivil aydın zümredir. Makalede Yön'ün ve Avcioğlu'nun stratejisinin etkisi açık olarak hissedilmektedir. Mihri Belli, Öğrenci Derneğinin

²⁰¹ Mihri Belli, “Sosyalizmde Metot Meselesi”, **Yön**, S.152, 25 Şubat 1966, s.12.

davetlisi olarak Siyasal Bilgiler Fakültesinde 1967 yılında yaptığı konuşmada, öncülük konusundaki bir soruya şu yanıtı verir: “Gücü yeten çözümler devrimde önderlik sorununu. Kim güçlü ise o hegemonyayı kurar. Böyle önderliğe talip olmakla olmaz bu iş, hepimiz isteriz ki, en devrimci sınıf önder olsun. Ve hepimizin çabası o yönde olmalıdır.”²⁰²

MDD tezi, Mihri Belli tarafından daha sonra genişletilmiş ve 19 Kasım 1968 tarihli Türk Solu dergisinin 53. sayısına ek bir broşür halinde dağıtımı yapılmıştır. Ancak bu broşürde de öncülük konusuna ilk makaledeki haliyle değinilmiştir.²⁰³ Devrimde öncülük sorunu, 1970 yılında Aydınlık yayınlarından kitap olarak çıkarılan ve MDD tezinin son halinin verildiği şekilde “Devrimde Hegemonya” adlı ayrı bir başlık altında ele alınmış ve öncülük konusunda daha önce savunulan düşünceler terk edilerek, öncülüğün proletarya ve yoksul köylülükte olduğu vurgulanmıştır. Bu değişimde, sosyalizm konusunda özellikle de TİP ile girişilen tartışmalar ve Yön çizgisinden kopuşun etkisi olmakla birlikte, MDD saflarında 1969 sonları ve 1970 başlarında yaşanan bölünmede Mihri Belli çizgisinden ayrılan grupların, Mihri Belli’yi devrimde önderlik sorununda tutarsızlıkla suçlamalarının önemli etkisi vardır. Mihri Belli bu durumu açıkça ifade etmemekle birlikte, kitabın önsözünde, teze son hali verilirken bazı arkadaşlarına danıştığını ve bunların da bazı konulara daha ayrıntılı olarak yer verilmesi gerektiği önerisinde bulduklarını belirtir.²⁰⁴

²⁰² Mihri Belli, “Bugünün Türkiye’inde Devrimci Eylem Nedir?”, **Yazılar (1965-1970)**, s.48.

²⁰³ “Milli Demokratik Devrim”, **Türk Solu**, S.53, 19 Kasım 1968, s.17 (Yazı imzasız olarak ve dergiye ek bir broşür şeklinde yayınlanmıştır).

²⁰⁴ Mihri Belli, **Milli Demokratik Devrim**, s.3.

Mihri Belli tarafından şekillendirilen MDD tezine göre²⁰⁵, gerek devrimin ilk ve zorunlu aşaması olarak kabul edilen milli demokratik devrimde, gerekse bunu izleyecek olan sosyalist devrimde öncü sınıflar proletarya ve yoksul köylülüktür. Bu öncülük, hem bu sınıfların ekonomideki yerleri bakımından, hem toplumdaki en devrimci gücü oluşturması bakımından, hem de bilimsel sosyalist teorinin bu sınıflar üzerine kurulmuş olması bakımından gerekli ve zorunludur. Proletarya ve yoksul köylülüğün önderliği olmadan hem milli demokratik devrim başarıya ulaşamaz hem de sosyalist devrimin zemini hazırlanamaz. Ancak bu sınıfların çıkarı demokratik devrimin sonuna kadar götürülmesinden ve sosyalist aşamaya geçişten yanadır. Bu nedenle öncülük proletarya ve yoksul köylülükte olacaktır.

MDD tezine göre, devrimde öncülüğün küçük burjuva bürokrasisinde veya Avcıoğlu'nun deyimiyile asker-sivil aydın zümrede olması durumunda, bu kesimin sınıf karakteri gereği zikzaklı bir yapıda olmasından dolayı devrim de zikzaklara uğrayacak ve başarısı tehlikeye düşecektir. Türkiye'de bunun örneği iki kez yaşanmıştır. Birincisi, Kurtuluş Savaşı ve sonrasında kurulan Cumhuriyet, ikincisi ise 27 Mayıs'tır. Bunların her ikisinde de küçük-burjuva bürokrasisi hegemonyasından ve bu zümrenin sınıf karakterinden dolayı devrim, duraksamalar ve zikzaklardan sonra karşı-devrime dönüşmüştür. Belli bu konuda TİP yöneticileri ile aynı düşüncededir. Avcıoğlu ise Kemalist devrimin başarıya ulaşamamasının nedenini, devrimi yapan kadronun toprak reformunu uzun süre ihmal etmesine (Avcıoğlu'na göre Köy Enstitüleri ile bu konuda girişim başlatılmıştır ama geç kalınmıştır) ve milli bir kapitalizme yönelmesine (yine Avcıoğlu'na göre bu da devrim kadrosu iktisatçıların kapitalizmden başka bir yol bilmemelerinden kaynaklanmaktaydı)

²⁰⁵ Mihri Belli, a.g.e., s.70-72.

bağlamıştır.²⁰⁶ Avcıoğlu, Kemalist devrimin başarısızlığını devrimi yapan kadronun bilgisizliğine bağlamaktadır. Belli ve TİP çevresinin Kemalist devrimin başarısızlığını, devrimi yapanların sınıf karakterleri ile açıklamaları daha bilimsel bir nitelik taşımaktadır.

MDD tezinin öncülük konusundaki görüşleri temelde böyle olmakla birlikte, MDD hareketinin içerisinde 1969 ve 1970 yılında yaşanan bölünmelerle birlikte bu kez MDD'cilerin kendi içinde öncülük konusunda tartışmalar yaşanmıştır.

II- MDD HAREKETİ VE ÖRGÜTLENME SORUNU

A- ÖRGÜTLENME SORUNU

MDD tezinin hemen her yerinde "proleter devrimci parti" veya "örgüt" söylemi sıkça kullanılmasına rağmen bu konuda somut bir öneri veya çalışma tarzı öne sürülmemiştir. MDD örgüt ve örgütlenme sorununu TİP içerisinde muhalefet yürütmekle çözümlenmiş görünmektedir. Durum pratikte bu olmakla birlikte teoride de bu anlayış savunulmuştur: "TİP'i gerçek bir sosyalist örgüt niteliğine kavuşturma uğruna mücadele, özünde demokrasi uğruna mücadeledir. Ve bu mücadele, anayasal hak ve özgürlüklerin son katresine kadar kullanılmasını gerektirir. Şartlar gerektirdiğinde **(ki şu anda gerektirmemektedir)** yeni bir siyasi örgüt kurma girişiminde proleter devrimcilerin gösterecekleri başarı da, vermekte oldukları demokrasi uğruna savaşta zapt ettikleri mevzilerin sayısına bağlıdır."²⁰⁷

²⁰⁶ Doğan Avcıoğlu, "Bir Sosyalist Stratejinin Esasları", **Yön**, S.185, 14 Ekim 1966, s.11.

²⁰⁷ Mihri Belli, **a.g.e.**, s.73.

MDD tezine göre şartlar yeni bir siyasi yapılanma için uygun değildir veya bunu gerektirmemektedir, çünkü TİP gibi bir örgüt vardır ve onun proleter devrimci bir çizgiye getirilmesi mücadelesi verilmelidir.

Buna karşın, Mihri Belli'nin Türk Solu dergisinde başlattığı “Devrimciler Güçbirliği” oluşturulması çağrısına MDD'ciler ve Kemalist kuruluşlarca olumlu cevap verilmesi üzerine 1968 yılında “Devrimci Kuruluşlar Güçbirliği” (Dev-Güç) kurulmuştur. İlk etapta FKF'nin Dev-Güç'e katılması MDD hareketine bir heyecan katmıştır. Ancak FKF yönetiminin tekrardan TİP'lilerin eline geçmesi üzerine FKF Dev-Güç'ten ayrılmıştır. Dev-Güç, cephe örgütlenmesi niteliğinde bir girişim olmuş, ancak bu cephede sosyalistlerin veya proletaryanın hangi örgüt tarafından temsil edileceği sorusu MDD'ciler için hâlâ cevap bulamamış bir soru olarak kalmıştır. Kuruluş dönemindeki birtakım eylemliliklerinin yarattığı heyecan dışında Dev-Güç önemli bir varlık gösterememiştir.

Devrimci bir örgüt veya proleter bir partinin kuruluşu demokratik devrimin sonrasına bırakılmıştır. Çünkü MDD'cilere göre devrimci bir partinin kurulma şartları henüz olgunlaşmamıştır. Var olan demokrasi, bir “Filipin demokrasisi” olduğu için devrimci bir örgüt kurulmasının şartları mevcut değildir. “Bizim, yani ‘Tam Bağımsız ve Gerçekten Demokratik Türkiye’ sloganı altında birleşen proleter devrimcilerinin Türkiye emekçilerinin gerçek sosyalist örgütünü kurmamız demek Filipin tipi demokrasicilik sınırlarının aşılması ve Türkiye toplumunda bütün sınıf ve zümrelerin kendi öz örgütleriyle güçleri oranında tarihi gelişmemizi etkilemeleri yolunda, gerçek demokrasi yolunda önemli bir adım atılması demektir. Bunu başarmak da anti-demokratik engellere karşı çetin bir mücadeleyi gerektirir. Bu

mücadelede ilerlemeler kaydetmeden, Türkiye'nin ileri kamuoyu (sosyalistler ve namuslu demokratlar) bu yolda hazırlanmadan, bütün devrimci çevrelerin nabzı yoklanmadan 'tepeden inme' bir yeni parti kurulması söz konusu olamaz... Türkiye emekçilerinin gerçek sosyalist partisi ancak tüm devrimci çevreler bunun gereğine inandıkları zaman kurulur.”²⁰⁸

Bu örgüt karşıtlığı ve TİP içerisindeki çalışmaların bölücü niteliği diğer sol çevrelerden eleştiri alınca, MDD'cilerin yayın organı Türk Solu dergisinde örgüt ve örgütlü mücadele savunulmaktan da geri kalınmamıştır:

“Öncelikle, sunu bir kez daha açıklayalım ki TÜRK SOLU hiçbir ilerici örgüt karşısında değildir. Hiçbir sosyalist, örgüt karşısında olamaz. Gerçek devrimci, örgütün elde bulunan tek silah olduğunu bilir. Ancak devrimci şunu da bilmelidir: örgüt soyut bir kavram değildir, örgüt, temsil ettiği sınıfın gerçek ideolojisine ve o ideolojinin öngördüğü eylemi kabul ettiği ölçüde önem kazanır, örgüt, hâkim sınıfların çizdiği alan içinde tutuluyor ve asıl eylemi bu gösteri alanında oynayan bir kuruluş haline getirilmek isteniyorsa, örgüt geriye tepen ve kendi saflarını bölen, yaralayan bir silah haline getiriliyorsa, devrimciye düşen görev, bu silahı ileri ateş eden bir araç haline getirmektir.

Emekçi sınıfların başarıları örgütlerle olmuştur, ama unutulmamalıdır ki, bu sınıflara ihanetler, silâhın geriye tepmesi ya da iyi kullanılamaması yüzünden de gelmiştir.

TÜRK SOLU devrimci bir sınıfın örgütüne karşı değildir, olmayacaktır da. Ama bu örgüt, sınıf ideolojisi ve eylemi açısından yozlaştırılmak istenirse, bunun karşısına örgüt adına durmak, TÜRK SOLU kadar, her solum diyen devrimcinin de görevidir.”²⁰⁹

Bu sözler, TİP'in “sosyalist bir örgüt”, “devrimci bir sınıf örgütü” olduğu kabullenmesini içermekle birlikte, onun yasal sınırlar içerisinde davranan, eylemden

²⁰⁸ “Mihri Belli Arkadaşımızın Açıklaması: Proletarya Partisi Ancak Gerçek Demokraside Kurulur”, **Türk Solu**, S.96, 16 Eylül 1969, s.4-5.

²⁰⁹ “Türk Solu Örgütten Yanadır”, **Türk Solu**, S.10, 23 Ocak 1968, s.2.

kaçınan ve devrimci bir öz taşımadığı eleştirisi ile onun sınıfın ideolojik ve eylemsel çizgisine çekilmesi gerektiği ve MDD'cilerin de bunu yaptığı savunusunu da içermektedir. Gerçekten de MDD'cilerin örgüt ve örgütlü mücadele konusundaki biricik çalışmaları, TİP'i ele geçirmek ve onu kendi demokratik devrim mücadelelerinin önemli bir aracı haline getirmek, bu yapılamadığı takdirde ise TİP tabanının demokratik devrim mücadelesi saflarına kazandırılması çabası olmuştur.

B- TİP İÇERİSİNDE YÜRÜTÜLEN MUHALEFET

TİP içerisinde yürütülen muhalefet ilk olarak 1965 seçimlerinde TİP'in mecliste 15 milletvekili ile temsil edilmesinden sonra gündeme gelmiştir. MDD çevresi veya o dönem için belki tek sözcüsü olan Mihri Belli, başlangıçta TİP eleştirilerinde Yön çevresi ve Doğan Avcıoğlu ile birlikte hareket etmiştir. Bu birliktelik, Yön kapanana kadar bir ölçüde devam etmiş, ayrışma, Yön kapandıktan sonra, MDD'nin yükselen gençlik hareketi içinde önemli mevziler kazanmasıyla ve buna paralel olarak TİP içerisindeki muhalefetini ilerletmesiyle birlikte başlamıştır.

TİP'e yönelik eleştiriler genel olarak, “parlamentarizm”, “sosyalist devrim-demokratik devrim”, “antiemperyalist mücadele-sosyalist mücadele”, “öncülük sorunu”, “Türkiye'deki temel çelişki”, “işçi sınıfının durumu” gibi konularda yapılan tartışmalarda gündeme gelmiştir.

MDD'cilerin ve Yön çevresinin TİP'e karşı muhalefeti, TİP'in 20-24 Kasım 1966'da Malatya'da toplanan 2. Kongresi öncesinde açığa çıkmaya başlar. 17 Haziran 1966 tarihinde Yön dergisinde Doğan Avcıoğlu'nun yazdığı bir başyazı ile TİP tartışmaları başlatılır. Doğan Avcıoğlu bu yazısında, TİP'in “1969'da başa güreşeceğiz” söylemi ile birlikte, işçi sınıfının öncülüğü, parlamentoda yürütülen

faaliyetler, seçim öncesi yapılan konuşmalar ile parlamentoda yürütülen çalışmaların birbirine uymadığı, tüzüğün 53. maddesi, antiemperyalist mücadele ile sosyalist mücadelenin bir arada yürütülmesi konularında TİP'i eleştirir ve sol çevrelere Yön dergisinde TİP'e dair bir tartışma başlatılması çağrısında bulunur.²¹⁰ TİP tartışmaları dergide, "TİP Tartışmaları" ve "Sosyalizm Tartışmaları" başlıkları altında yaklaşık dört ay boyunca devam eder. TİP üyelerinin veya TİP'i savunanların yazılarına da yer verilmekle birlikte, TİP'i eleştiren yazılar ağırlıktadır. Asıl önemli olan ise Mihri Belli'nin "Demokratik Devrim: Kimle Beraber, Kime Karşı" adlı MDD tezini ilk kez sistematik bir şekilde ortaya koyduğu makalesinin de bu tartışmaların içinde yayınlanmış olmasıdır. Makale, "Sosyalizm Tartışmaları" başlığı altında yayınlanmıştır.²¹¹ Makalenin bu dönemde yayınlanmış olması, Mihri Belli öncülüğündeki eski TKP'lilerin TİP'e karşı tezlerini açıktan savunmaya başlamalarının göstergesi olması açısından önemlidir. Derginin, makalenin yayınlanmasından bir hafta sonraki sayısında eski TKP'lilerden Muvaffak Şeref, Türkiye'de sosyalizm mücadelesinin yeni başlamadığını ancak birkaç yıldır (1960'tan beri) daha özgür bir ortamda tartışılmaya başlandığını vurgulamış ve eskilerin sözcülüğüne soyunarak "elimizde olmayan nedenlerden susuşumuz", "sorunları tartışmadan erteleyişimiz" gibi söylemlerle tartışmalarda artık taraf olunacağıının mesajını vermiştir.²¹²

TİP içerisindeki MDD muhalefeti ilk olarak 2. Kongreden hemen önce 22-23 Ekim 1966'da partinin İstanbul il kongresinde kendisini açığa vurur. Kongrede il

²¹⁰ Doğan Avcıoğlu, "TİP'e Dair", **Yön**, S.168, 17 Haziran 1966, s.3.

²¹¹ Mihri Belli (E. Tüfekçi imzasıyla), "Demokratik Devrim: Kimle Beraber, Kime Karşı", **Yön**, S.175, 5 Ağustos 1966, s.10-11.

²¹² Muvaffak Şeref, "Sırası mıydı, Gerekli miydi?", **Yön**, S.176, 12 Ağustos 1966, s.13-15.

başkanlığı için parti merkezinin adayı ile MDD'cilerin adayı arasındaki seçimde, parti merkezinin adayı seçimi birkaç oy farkla kazanabilmiştir.²¹³

Yeri gelmişken 1960 öncesi sosyalist hareketlerinden ötürü mahkûmiyeti olanların yasa gereği siyasi partilere üye olamadıklarını belirtmekte fayda vardır. Mihri Belli'nin de aralarında bulunduğu, 1951 TKP tevkifatında cezaevine girmiş ve hüküm giymiş TKP'liler bu yasaktan dolayı TİP'e üye olamamışlardır. Başta Mihri Belli olmak üzere 1951 tevkifatında hüküm giyen TKP'lilerin hepsi bu durumdaydı. Yukarıda değinilen İstanbul il kongresinde, eski TKP'li Hikmet Kıvılcımlı'nın partiye üye olması için özellikle MDD'cilerin çalışmasıyla hazırlanmış bir önerge divan başkanlığına sunulmuş, Kıvılcımlı'nın üyeliğinin yasal olarak mümkün olmaması nedeniyle işleme konulmamıştır. Aren, bu önergenin, muhalefetin başka bir dışa vuruş biçimi olduğunu belirtir.²¹⁴ TKP, 1951 tutuklamalarında ağır bir darbe yemiş ve ardından ciddi bölünmelere uğramıştır. Reşat Fuat-Mihri Belli grubu, Zeki Baştımar (TKP-Dış Büro) grubu ve Dr. Hikmet Kıvılcımlı'nın Vatan Partisi grubu, TKP içindeki bölünmeler sonucunda ortaya çıkan başlıca gruplardır. TKP bu bölünmüşlük, örgütsüzlük ve güçsüzlük içinde 1960'lı yıllara girmiştir. O nedenle de, bağımsız bir örgütlenmeyi gerçekleştirip sol hareket üzerinde siyasal otoritesini kuracak durumda değildir. Dolayısıyla, TKP kökenli gruplar 1960'lı yılların başında TİP içinde faaliyet yürütmekten başka bir politik seçeneğe sahip değildiler.

MDD'cilerin TİP'e karşı başlattıkları gerek teorik, gerekse 2. Kongre öncesindeki il kongrelerinde yansımaları bulan pratik muhalefet hareketine karşı TİP'in tepkisi bizzat başkan Aybar tarafından dile getirilmiştir. Aybar, partinin 5

²¹³ Sadun Aren, **a.g.e.**, s.108. Parti Merkezinin adayı Sadun Aren'dir.

²¹⁴ **A.g.e.**, s.108.

Kasım 1966 tarihinde yapılan Ankara il kongresine gönderdiği mesajda; Türkiye’de ilk sosyalist partinin 1910 yılında kurulduğunu, sosyalist hareketin 56 yıllık bir geçmişi olduğunu, TİP’in bu 56 yıllık mücadelenin son aşaması olduğunu, ancak bunun geçmişteki sosyalist örgütlerle TİP arasında organik bir bağ olduğu anlamına gelmediğini, geçmiş sosyalist partilerin hata ve sevaplarıyla maziye mal olduklarını, TİP’in yeni bir parti olarak geçmiş sosyalist partilerle hiçbir ilişkisinin bulunmadığını vurguladıktan sonra, parti içerisinde eski TKP’lilerin liderliğinde yürütülen muhalefet hareketine karşı şu uyarıda bulunur: “Türkiye İşçi Partisini bir sosyalist kuruluş olarak bu maziye organik bir şekilde bağlamaya çalışmak nasıl yersiz bir gayretse; Partimizi artık maziye mal olmuş hareketlerin yeniden denenebileceği bir ortam saymak da boş bir hayaldir. Böyle bir hevese kapılanlar olursa, hevesleri kursaklarında kalacaktır. Dostun düşmanın bunu böyle bilmesini isteriz.”²¹⁵ Aybar, sağcı basının TİP’i TKP’nin devamı olarak lanse etmesi karşısında, TİP’in TKP’nin devamı olmadığı ve eski TKP’lilerle bir ilişkisi bulunmadığını sık sık vurgulamak durumunda kalmıştır. TKP’lilerin TİP’e girmesi konusunda partinin diğer yöneticileri tarafından de aynı hassas tavır sergilenmiş ve eski TKP’liler elden geldiğince partiden uzak tutulmaya çalışılmıştır.

TİP’in 2. Büyük Kongresi 20-24 Kasım 1966’da Malatya’da toplanmıştır. Kongrenin Malatya’da toplanmasının nedeni ise muhaliflerin batıdaki büyük kentlerde, özellikle Ankara ve İstanbul’da güçlü olmasından kaynaklanır. Parti merkezinin kongrenin Malatya’da toplanması kararındaki amaç muhalefetin etkisinin kırılmasıdır. Ancak umulduğu gibi olmamış, kongre yoğun kulis faaliyetleri ve

²¹⁵ Mehmet Ali Aybar, **a.g.e.**, s.493-497.

tartışmalarla geçmiş ve kongre bu bakımdan parti yaşamında yeni bir dönüm noktası oluşturmuştur.²¹⁶

MDD'cilerin kongreyi etkilemek amaçlı olduğu açıkça belli olan TİP eleştirisi, uzun bir yazı şeklinde Yön'ün kongre öncesi son sayısı olan 11 Kasım 1966 tarihinde Vahap Erdoğan imzasıyla yayınlanır. Yazıda, TİP; sosyalizm anlayışı, sosyalist teori karşısındaki tutumu, parlamenter mücadeleye öncelik vermesi, buna rağmen bir yıllık parlamento çalışmalarının sosyalist bir partiye uygun olmadığı konularında eleştirilir ve TİP'in demokratik devrimin gerçekleştirilmesi için "demokratik devrimci güçbirliği" cephesinde yerini alması gerektiği belirtilir.²¹⁷

Kongre sırasında MDD'cilerin sözcülüğünü aynı zamanda partinin Malatya delegesi olan Vahap Erdoğan yapmıştır. Erdoğan, MDD'cilerin görüşlerini dile getirerek TİP'i eleştirince konuşması kesintiye uğramış ve yarım kalmıştır. Mihri Belli kongreye yönelik çalışmalar konusunda anılarını yazdığı kitapta, TİP kongresini izlemek için Malatya'ya gidemediğini, ancak muhalefetin hazırlıklarında yer aldığını, kongrede istediklerini başaramadıklarını, bunun nedeninin de Vahap Erdoğan'nun konuşmasını, provoke edilmiş olmasına rağmen devam ettirmemesinden kaynaklandığını belirtmiştir.²¹⁸ Aybar ise kongredeki muhalefet ile ilgili olarak şunları söylemiştir: "TİP'in tepeden inmeceli devrim modeline karşı çıkmasını anlayamıyorlardı. Oysa her şey apaçık ortadaydı. İkinci kongreye böyle bir ortamda gidilmişti. TİP'in karşısında Yön'ün etrafında çevrelenmiş çeşit çeşit 'kestirmeciler', 'tepeden inmeciler' vardı... Erdoğan, kongreyi izleyen sol

²¹⁶ Sadun Aren, **a.g.e.**, s.108.

²¹⁷ Vahap ERDOĞDU, "TİP Nereye Gidiyor? Önümüzdeki Devrimci Adım ve TİP'in Tarihsel Görevi", **Yön**, S.189, 11 Kasım 1966, s.10-13.

²¹⁸ Mihri Belli, **Mihri Belli'nin Anıları, İnsanlar Tanıdım 2**, Milliyet Yayınları, İstanbul, 1990.

muhalefetlerden birinin temsilcisi idi. Mihriciler ve Kıvılcımcılar birlikte seçimlere ayrı liste ile katıldılar. Hepsinin başında benim adım vardı. Partiyi ele geçirmeyi deniyorlardı. Başaramadılar.”²¹⁹

Malatya Kongresinden sonra aralarında 1951 TKP tevkifatında yargılanmış olan eski komünistlerden Sevinç Özgüner, Naci Ormanlar, Rasih Nuri İleri, Süleyman Ege, Halit ve Şekibe Çelenk, Vahap Erdoğan’ın da bulunduğu 13 kişi “gizli faaliyet”, “parti disiplinine uymama” gibi gerekçelerle merkez disiplin kuruluna verilmiş,²²⁰ bunlardan 9’u ihraç, 2’si iki yıllık ihraç ve 2’si de uyarı cezası ile cezalandırılmışlardır.²²¹

MDD’cilerin TİP içerisindeki muhalefeti 2. Kongreyle sınırlı kalmamış, 1970’teki 4. Kongreye kadar devam etmiştir. Bu arada 30 Haziran 1967 tarihinde Yön dergisi yayın hayatına son vermiş ve “solda güç birliğini sağlayacak platform” olma amacıyla 17 Kasım 1967’de Türk Solu dergisi yayın hayatına başlamıştır. Sevim Belli Türk Solu dergisinin eski TKP’lilerin de içinde bulunduğu bir toplantıda alınan kararla yayınlanmasına karar verildiğini belirtir. Dergi çıkışından itibaren MDD çizgisinin savunuculuğunu yapmıştır. Dergide yazarların çoğunluğunun MDD’ci olması bunu kanıtlar niteliktedir. Mihri Belli, Rasih Nuri İleri, Şefik Tekben, Erdoğan Başar, Şevki Akşit, Muzaffer Erdost, Aslan Başar Kafaoglu, Reşat Fuat Baraner, Vahap Erdoğan bunlardan bazılarıdır. Bununla birlikte Aziz Nesin, İlhan Selçuk, İlhami Soysal, Hikmet Kıvılcımlı, 27 Mayısçılardan Suphi Karaman da dergiye yazı yazarlar arasındadır. Ayrıca gençlik örgütü FKF içerisinde öne çıkan

²¹⁹ Mehmet Ali Aybar, **TİP Tarihi**, C.3, BDS Yayınları, İstanbul, 1988, s.63.

²²⁰ **STMA**, C.7, s.2079.

²²¹ Turhan Feyizoğlu, **Bizim Mahir**, Gökkuşluğu Yayınları, İstanbul, 1996, s.66.

isimlerden Münir Ramazan Aktolga, Yusuf Küpeli, Mahir ayan, Mustafa İlker Gürkan, Doğu Perinçek, Şahin Alpay gibi isimler de dergide sık sık yazı yazmıŐlardır.

Dergi ilk sayılarında TİP'e karşı daha ihtiyatlı bir yaklaŐım sergilemiŐ ve solda güç birliği gerekliliğini ön plana çıkarmıştır. Ancak bu durum uzun sürmemiŐtir. Malatya Kongresindeki muhalefetlerinden dolayı disiplin kuruluna verilen 13 kişinin cezası kesinleŐmeden bu durumu protesto eden bir yazıya imza atan partinin gençlik kollarından 13 kişi Ankara İl Disiplin Kurulu tarafından TİP'ten ihraç edilmiş, bu ihraçlar Türk Solu dergisindeki TİP'e karşı ılımlı olan tavrın bitmesinin başlangıcı olmuştur. Mihri Belli, derginin 7. sayısına yazdığı yazıda doğrudan TİP'i ve önderleri Aybar, Aren ve Boran'ı hedef alır: "Türkiye'nin yarım yüzyıllık sosyalist akımını gayri milli ilan etme kampanyasının asları yaŐını başını almış kiŐilerdir. Sosyalistliğin yolu iŐkence odalarından, hapishanelerden geçtiği günlerde bunların bir kısmı sosyalist değildi... bir kısmı da gerçek eylemin dışında durmaya pek dikkatliydiler."²²²

Türk Solu dergisi bundan sonra TİP'e karşı MDD muhalefesinde önemli bir araç olarak kullanılmıştır. Derginin yayınlandığı 1967 Kasım ayından, 1970 yılının Nisan ayına kadarki sürede TİP hakkındaki haber ve yazılarla ilgili aşağıya alınan baŐlıklar, MDD'cilerin TİP'e karşı yürüttüğü muhalefetin niteliğini ortaya koyması açısından ilginçtir:²²³

"O Ezanlar Senin İçin Okunuyor/Sosyalist Kanatta Kaos (alt başlık)" (13 Ağustos 1968, 39), "TİP'ten 67  ye Daha İhraç Edildi" (20 Ağustos 1968, 40),

²²² Mihri Belli, "Sosyalizmin Tarihine Leke Sürenler", **Türk Solu**, S.7, 29 Aralık 1967.

²²³ Parantez içinde, tarihlerden sonraki rakamlar derginin sayısını göstermektedir.

“Milliyetçilik ve Enternasyonalizm (Aybar eleştirisi)” (27 Ağustos 1968, 41), “Türkiye Sosyalizmi ve Sosyalizm (Aybar eleştirisi)” (3 ,10, 17 Eylül 1968, 42-43-44), “TİP Çankaya İlçe Kongresi” (8 Ekim 1968, 47), “TİP Tabanından Gelen Ses: Oportünizme Dur Diyelim” (22 Ekim 1968, 49), “TİP’teki Çalkantıya Bir Bakış”, “TİP’te Olanlar” (29 Ekim 1968, 50), “TİP Yıkıcılarına Engel Olalım (Kapak)” (5 Kasım 1968, 51), “TİP Malatya Merkez İlçe Kongresi” (12 Kasım 1968, 52), “TİP 3. Büyük Kongresi” (19 Kasım 1968, 53), “TİP İçin Kurtuluş Yolu (Kapak)”, “Sosyalistler Birleşiniz”, “TİP’te Taban Revizyonistlere Karşı Harekete Geçti”, “TİP 3. Büyük Kongresi” (26 Kasım 1968, 54), “TİP’te Çağrı Var İlke Yok!”, “Aybar’ın tezleri” (17 Aralık 1968, 57), “TİP Olağanüstü Kongresi ve Sosyalistler”, “TİP Devrimci Grup Bildirisi” (24 Aralık 1968, 58), “Olağanüstü Kongre Sonunda Devrimcilerin Görevi”, “Tüyük Değişikliği TİP’e Ne Getirdi?”, “Olağanüstü Kongre”, “Devrimci Kuruluşların TİP Üyelerine Çağrısı” (31 Aralık 1968, 59), “Olağanüstü Kongre” (7 Ocak 1968, 60), “Eylemsizlik (Sağ Sapma) Stratejisinin Eleştirisi (Emek dergisi eleştirisi)” (10 Haziran 1969, 82), “Türkiye’de Bir Örgüt Var” (17 Haziran 1969, 83), “Seçimlerde Ne Yapacağız” (24 Haziran 1969, 84), TİP İçinde Devrimci Mücadeleyi Güçlendirelim” (15 Temmuz 1969, 87), “Aren Oportünizminin Niteliği” (22 Temmuz 1969, 88), “Devrimcilerin Elindeki İlçeleri Kapatarak Kurtulamazsınız”, “Türkiye İşçi Partili Arkadaş” (29 Temmuz 1969, 89), “Parlamenter Olanaklara Sırt Çevirmek Olmaz” (5 Ağustos 1969, 90), “TİP’i Örgüt Olarak Destekliyoruz”, “Devrimci TİP Haberleri Proleter Sosyalizmin Yeni Silahıdır” (2 Eylül 1969, 94), “Proletarya Partisi Ancak Gerçek Demokraside Kurulur”, “TİP’teki Çatışmalar ve Devrimci Tutum” (16 Eylül 1969, 96), “TİP’in Seçim Kampanyası ve Devrimciler” (21 Ekim 1969, 101), “TİP’te Devrimci Birlik İçin Mücadele Edelim” (4 Kasım 1969, 103), İşçi Sınıfı Partisi ve Bu Açından TİP’in Durumu” (17 Şubat 1970, 118), “TİP İçinde Proleter Devrimcilerin Baş Düşmanı Aybar-Aren Oportünizmidir” (24 Şubat 1970, 119), “Aybar-Aren Oportünizmi” (31 Mart 1970, 124), “TİP’te Aybar-Aren Oportünizmini ve Güçbirliği Bozguncularını Yıkma İçin Birleşelim” (7 Nisan 1970, 125), “Oportünizmi Aktif İdeolojik Mücadele ve Doğru Devrimci Pratikte Yıkalım” (14 Nisan 1970, 126).

MDD’cilerin TİP içerisinde yürüttüğü muhalefet 1970’e kadar devam etmiş ve 1970 yılında partiden tamamen ihraç edilmelerine dek sürmüştür. TİP’te ise 1968 yılında Aybar’ın Çekoslovakya işgali sonrasında takındığı tutum ve daha çok “hürriyetçi” ve “güler yüzlü sosyalizm” anlayışını onaylamayan Aren ve Boran

çevresinde toplanan bir muhalefet ortaya çıkmış, bu muhalefet, 1969 seçimlerinden sonra Aybar'ın istifası ile birlikte yönetimi denetim altına almış ve 1970 yılındaki 4. Kurultayda partiye tamamen egemen olmuştur. Bu süreçte gençlik hareketi büyük bir kitleliliğe ulaşmış, MDD çevresi, ideolojik etkisi altında olan bu gençlik hareketinden aldığı güçle TİP içerisindeki muhalefetini şiddetlendirmiş, TİP yönetimi de buna karşı ihraç kozunu kullanmaktan sakınmamıştır. Hatta Mahir Çayan öncülüğündeki Dev-Genç üyesi bazı MDD'ci gençler Eylül 1970'te yapılan Ankara İl kongresine MDD'cilerin alınmamasını protesto etmek amacıyla TİP genel merkezini bile basmışlardır.²²⁴ Sonuç olarak, MDD muhalefeti TİP yönetimini ele geçirememiş, ancak gençliğin TİP'ten kopmasında önemli bir rol oynamıştır.

MDD hareketinin örgüt konusundaki belirsiz tavrı ve kendi ideolojisini bir parti şeklinde örgütlememesi veya örgütleyememesi, hareketin bir anlamda gençlik kolu işlevini gören Dev-Genç'in başkanı Yusuf Küpeli tarafından Türk Solu dergisinde yayınlanan "Sosyalistlere Çağrı" başlıklı yazıda, sosyalist bir örgüt kurmanın aciliyeti ve zorunluluğundan bahsedilerek eleştirilmiştir. Küpeli yazısında; sosyalist bir örgüt kurmak için MDD'nin gerçekleşmesini beklemenin yanlış olacağı, örgüt kurma sorununun özellikle antiemperyalist mücadelenin geliştiği bu dönemde ele almanın gerekliliğinden ve ertelenemez bir görev olmasından bahseder. Küpeli, "T P içerisinde çalışarak onu sosyalist bir örgüt yapmanın mücadelesini mi vereceğiz, yoksa sosyalistler olarak kendi örgütümüzü m  kuracağız?" anlamındaki sorusuyla yazısını bitirir ve sosyalistlerin buna acilen cevap bulması gerektiğini belirtir.²²⁵ Bu sorunun cevabı MDD hareketinin teorik öncüsü konumunda olan Mihri

²²⁴ Konu hakkında daa ayrıntılı bilgi için bkz. Sadun Aren, **a.g.e.**, s.137-138; **STMA**, C.7, s.2158.

²²⁵ Yusuf Küpeli, "Sosyalistlere Çağrı", **Türk Solu**, S.68, 4 Mart 1969, s.4.

Belli tarafından daha önce verilmiştir ve MDD'ciler de buna uygun olarak sosyalist bir parti kuruluşuna girişmemişlerdir. Mihri Belli'nin örgüt konusundaki tutarsız yaklaşımı ve örgüt kurulmasına sıcak bakmaması MDD içindeki bölünmelere de kaynaklık edecektir.

Mihri Belli 2006 yılında Milliyet gazetesine verdiği röportajında örgüt kurmamakla hata ettiklerini kabul eder: "1969'da Yargıtay oybirliğiyle karar verdi, 'Milli Demokratik Devrim suç değildir' diye. Biz derhal partiyi kuracaktık. Kurmadık, hataydı."²²⁶

III- MDD VE GENÇLİK HAREKETİ

1960'lı yılların görece demokratik ve özgürlükçü ortamından en çok etkilenen ve bu özgürlükçü ortamı sonuna kadar ilerletmeyi hedefleyen daha çok gençlik kesimi olmuştur. "Gençlik hareketi" deyimindeki "gençlik", temel anlamıyla bir yaş kesitini ifade etmekle birlikte daha çok, belki de tamamıyla üniversiteli gençliği temsil etmektedir. Üniversiteli gençlik, DP'nin özellikle iktidarının son yıllarında yoğunlaşan baskıcı rejimine karşı biricik muhalefet hareketini yürütmüştür. 27 Mayıs 1960, her ne kadar subayların yaptığı bir darbe olsa da, bunun toplumsal alandaki en büyük destekçisi üniversite gençliği olmuştur. Üniversiteli gençliğin DP'nin baskıcı politikalarına karşı 28-29 Nisan 1960'taki kitlesel eylemleri, 27 Mayıs'ın hazırlayıcısı niteliğindedir.

1960'tan sonra solun kitleselleşmesi sürecine gençlik de sessiz kalmayacak ve bu kitleselliğe özellikle 1967-1970 döneminde damgasını vuracak düzeye ulaşacaktır.

²²⁶ Mihri Belli'yle yapılan röportaj, **Milliyet** (Pazar Eki), 12 Mart 2006.

A- FKF İÇERİSİNDE ÖRGÜTLENME VE GENÇLİĞİN TİP'TEN MDD'YE YÖNELMESİ

Gençliğin muhalif hareketindeki örgütsel aracı -daha sonra Dev-Genç adını alacak olan- 1965 yılında kurulan Fikir Kulüpleri Federasyonu (FKF) olmuştur. Bu döneme kadar gençlik, Türk Milli Talebe Federasyonu, Milli Türk Talebe Birliği, Türkiye Milli Gençlik Teşkilatı gibi daha çok iktidarın etkisi altında ve statükocu gençlik örgütleri içerisinde yer almıştır. FKF'ye giden yolun başlangıcı ise 4 Aralık 1954'te²²⁷ Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesinde kurulan ilk fikir kulübüdür. SBF Fikir Kulübü 27 Mayıs öncesinde liberal düşünce ve tartışma geleneğini öğrenci yaşamına taşımakta etkili olmuş; 27 Mayıs'tan sonra da Taner Timur ve Yalçın Küçük'ün başkanlıklarında, ülkedeki sol dalganın da etkisiyle daha radikal bir çizgiye yönelmiştir. 1960'tan sonra Yön ve TİP'in ülke gündemine ilişkin yürüttükleri tartışmaların gençlik üzerindeki etkisiyle birlikte SBF Fikir Kulübü örneğinden hareketle ODTÜ, DTCF, Fen Fakültesi, Gazi Eğitim Enstitüsü ve Ziraat Fakültelerinde fikir kulüpleri kurulmuştur.²²⁸

17 Aralık 1965'te Ankara'da SBF, DTCF, Fen Fakültesi, Hukuk Fakültesi ve Yüksek Öğretmen Okulu Fikir Kulüplerinin birleşmesiyle Fikir Kulüpleri Federasyonu kurulmuştur. ODTÜ ve Ziraat Fakültesi Fikir Kulüpleri kuruluşun dışında kalmış, sonradan FKF'ye katılmışlardır. FKF'nin tarihini araştıran Ali

²²⁷ Ali Yıldırım, **FKF Dev-Genç Tarihi, Belgelerle Bir Dönemin Serüveni**, Doruk Yayıncılık, Ankara, 1997, s.28. Daha sonra FKF'ye dönüşecek olan sürecin ilk halkası olan SBF Fikir Kulübünün kuruluş tarihi tartışmalara neden olmuştur. Turhan Feyizoğlu bu tarihin 3 Ocak 1956 olduğunu belirtir. Bkz. Turhan Feyizoğlu, **FKF Demokrasi Mücadelesinde Sosyalist Bir Öğrenci Hareketi**, Ozan Yayıncılık, İstanbul, 2002, s.84. FKF'nin 22 Ocak 1967'de yapılan 1. Kurultayına Genel Yönetim Kurulu tarafından sunulan Çalışma Raporunda da SBF-FK'nin kuruluş tarihi olarak 1957 yılı gösterilmektedir. Ali Yıldırım, Osman Saffet Arolat'ın 1957, Yalçın Küçük'ün 1956 tarihini verdiğini belirttikten sonra, karışıklığın giderilmesi amacıyla SBF-FK'nin ilk başkanı olan Ertuğrul Baydar'a başvurduğunu ve 4 Aralık 1954 tarihini ondan aldığını belirtir. **STMA** da Aralık 1954 tarihini kullanmıştır. Bkz. C.6, s.2046.

²²⁸ **STMA**, C.6, s.2046.

Yıldırım, bu iki kulübün MDD çizgisinde olmaları nedeniyle FKF'nin kuruluşunda yer almadıklarını belirtir.²²⁹

FKF'nin kuruluşunu 1967'de İstanbul sekreterliği ve sonrasında üniversite ve yüksek okul bulunan bütün illerdeki kuruluşlar izlemiştir. Fikir Kulübü üyelerinin tamamına yakını başlangıçta TİP üyesi veya sempatanıdır.²³⁰ Daha sonraları her biri sol politik örgütlerden birinin lideri konumuna yükselecek olan Mahir Çayan, Deniz Gezmiş, Doğu Perinçek, İbrahim Kaypakkaya gibi gençler de, 1965'te TİP'in ve FKF'nin üyesidirler.²³¹

FKF'nin 1965-1968 arasındaki dönemi daha çok TİP'in gençlik kolu gibi çalışan bir örgüt niteliğindedir. 23 Ocak 1967 tarihinde yapılan 1. Kurultaya sunulan FKF Genel Yönetim Kurulu Çalışma Raporunun Türkiye değerlendirmesi bölümünde TİP'e olan yakınlık, "Toplumcu aydınlarla halk bir örgüt içinde, el ele, eğiterek güzel günleri kurmaya hazırlanıyorlar"²³² sözleriyle açık bir şekilde ifade edilir. "Hemen hepsi TİP üyesi olan Fikir Kulübü üyeleri, partinin paralelinde ama ondan daha esnek hareket edebilme yeteneğine sahip entelektüel düzeyi yoğun bir gençlik örgütlenmesini hedefliyorlardı."²³³ Bu kısmen başarılıysa da TİP'in FKF üzerindeki etkisi sonuçta onu işlevsiz kılacak düzeye varmıştır. FKF, TİP'in etkisiyle politik eylemin dışına doğru kaymaya başlar. Bu durum, TİP içerisinde olduğu gibi MDD tabanlı bir muhalefet hareketinin FKF içerisinde de zemin bulmasını kolaylaştırır.

²²⁹ Ali Yıldırım, **a.g.e.**, s.43.

²³⁰ Veysi Sarısözen, "Çeyrek Yüzyıl Önce Kurduğumuz Örgüt:FKF", **STMA**, C.7, s.2070-2071.

²³¹ Mehmet Sinan, "Marksizm ve Türk Solunun İdeolojik Geleneği", **Marksist Tutum**, S.3, Haziran 2005, (http://www.marksist.com/MT/Marksizm_ve_turk_solu.htm.)

²³² FKF Birinci Dönem Çalışma Raporu'ndan aktaran, Ali Yıldırım, **a.g.e.**, s.60.

²³³ Ali Yıldırım, **a.g.e.**, s.43.

FKF'nin 1965-1967 döneminde, ABD Dışışleri Bakanının Türkiye ziyaretini protesto eylemi, Çorum Belediyesi işçilerinin yürüyüşüne destek, Türk-İş'in Amerikan üslerinde çalışan işçiler üzerindeki baskıları protesto mitingine destek, ormanların özelleştirilmesi yasa tasarısına karşı protesto eylemi, 6. Filoyu protesto için açlık grevi, özel okulları protesto yürüyüşü gibi eylemleri olmuştur.

FKF'nin TİP'e olan yakınlığı, MDD tezinin öne sürülmesi ve TİP'e karşı Yön sayfalarında başlayan muhalefetle birlikte kırılmaya başlar. Özellikle MDD'cilerin TİP'in Malatya'da yapılan 2. Kongresinde yürüttükleri muhalefet ve TİP'e yönelik parlamentarizm suçlamaları ile pratik eylem çizgisinden çok meclis çalışmalarına yöneldikleri noktasındaki eleştirileri FKF'nin 1. Kurultayında da etkisini gösterir. FKF'nin 1. Kurultayında muhalefetin “kitle hareketine sırt çevrilmesi”, “sokaktan kaçış” yönündeki eleştirilerine Genel Yönetim Kurulu “FKF Stratejisi” adlı belgeyle, Kurultayda başkanlığa seçilen İzzet Ararat ise “İkinci Dönem Çalışmalarına Başlarken” adlı yayımla cevap verir.²³⁴ Her iki belgede de, “halkın yararına olmayan sokak hareketlerinin iktidarın bir oyunu olduğu ve faşizmi çağdırmaktan başka bir işe yaramayacağı, FKF'nin bunlardan uzak duracağı”, “FKF'nin sosyalizmin demokratik yoldan iktidara geleceğine inandığı” söylemleriyle muhalefete cevap verilir. Bu söylemlerde TİP yönetiminin gençliğin sokak eylemleri karşısındaki olumsuz tavrı ve benimsediğı sosyalizm stratejisinin önemli etkisi vardır.

MDD hareketinin TİP içerisindeki muhalefeti ile FKF'deki MDD'ci gençlerin TİP etkisindeki yönetime karşı yürüttükleri muhalefet zamanla bir paralellik göstermeye başlar. Ancak bu paralellik, aynı sonuçlara varmaz. Partideki muhalefet

²³⁴ Söz konusu belgeler için bkz. Ali Yıldırım, a.g.e., s.86-103,106.

fazla büyüyemeden dışlanmışır. Tekrar toparlanması ve parti dışı bir hareket olarak gelişmesi, MDD'nin çıkışını gerektirecektir. Ayrıca bu hareket etkin muhalefetine rağmen hiçbir zaman tam anlamıyla parti çoğunluğunu kazanamayacaktır. Oysa FKF'de güçler dengesi kısa bir sürede altüst olur. Öyle ki FKF, muhaliflerin ilk defa yönetime geldiği Mart 1968 ile, TDGF (Dev-Genç) adını aldığı Ekim 1969 arasında yaklaşık beş yönetim değişikliği yaşar. Bu bir buçuk yıllık sarsıntılı dönemin sonunda MDD'ci gençler, FKF'ye tamamen egemen olacaklardır.²³⁵

Şubat 1968'de İstanbul Yüksek Teknik Okulu Talebe Birliği'nin düzenlediği, konuşmacı olarak Behice Boran, İlhan Selçuk ve Mihri Belli'nin katıldığı “devrim stratejisi” konulu açık oturum²³⁶, sosyalist gençlik içindeki ayrışmanın taraflarını göstermesi ve bu ayrışmanın netleşmesi anlamında bir öneme sahiptir. Seminerde Boran, TİP'in tezleri doğrultusunda sosyalist devrimi savunmuş ve bunu parlamenter yoldan, seçimle iktidara geldiklerinde kendilerinin yapacağını belirtmiştir. Tabi bu bir devrim değil, sosyalizmi kurma işidir Boran'a göre. İlhan Selçuk ise sosyalizmin devrim yoluyla gerçekleşebileceğini ama bu devrimin aşamalı da olabileceğini, devrimde en önemli unsurun ordu olduğunu, ordunun desteği alınmadan devrimin başarıya ulaşamayacağını söylemiştir. Selçuk'un sözleri, Yön çizgisinin paralelindedir. Mihri Belli ise konuşmasını tamamen MDD tezinin bir özeti şeklinde sunmuş ve son olarak TİP'i, üyelerine teorik eğitim vermemekle suçlamıştır. TİP çizgisinde yayın yapan Ant dergisi açık oturumla ilgili haberinde, salonda daha çok Boran'ın alkışlandığını belirtmiş olsa da, kendi içinde tutarlı ve derli toplu bir strateji

²³⁵ Ergun Aydınoglu, a.g.e.,s.139.

²³⁶ Açık oturumdaki konuşmaların özeti için bkz. “Devrim Stratejisi Üzerine Açık Oturum” **Ant**, S.56, 23 Ocak 1968, s.10-11.

sunma açısından Mihri Belli'nin konuşmasının gençlik üzerinde daha etkili olduğu, sonraki süreçte gençlik hareketinde yaşanan gelişmelerde kendisini gösterecektir.

AP iktidarının, gençlik hareketine yönelik şiddet içeren baskıcı tutumu, milliyetçi ve gerici çevrelerin, sosyalist gençlere ve genel olarak sol harekete karşı şiddet eylemlerine destek vermesi karşısında TİP'in net bir tavır koymaması, dahası gençliğin eylemlerini “faşizme davetiye çıkarır” teziyle eleştirmeye kalkması gençliğin parlamentarizme olan inancını sarsmış ve TİP'ten kopuşunu hızlandırmıştır.

AP hükümetinin “geleneksel aydınlar” arasında başlattığı, “memur kıyımı” olarak anılan tasfiye hareketinin tırmanması ve her 30 Ağustos'ta orduda gerçekleştirilen emekliye ayırma işlemleri, ordunun sermayeye eklemlenmesi için yürütülen sistemli çabalar, Yön çevresinin şanslarını azalttıkça direnişlerini daha da sertleştirdiğinden, hükümetin dolayısıyla sağın saldırılarına karşı en etkili tavırlar MDD yanlılarından geliyordu ve bu da öğrenci gençliğin gözünde tezin kendisinden çok, tezi savunanların çekiciliğini arttırıyordu. Böylece sosyalizm ve devrimcilik öğrenci hareketi arasında yaygınlık kazanırken, MDD'cilerin hegemonyası da onunla birlikte yayılmaya başlamıştır.²³⁷

B- 1968: GENÇLİK HAREKETİNİN KİTLESELLEŞMESİ VE MDD HAREKETİ

23-24 Mart 1968 tarihinde yapılan FKF'nin 2. Kurultayında MDD'ci muhalefetin ağırlığı ciddi bir şekilde kendisini hissettirmiştir. Kurultay yoğun tartışmalardan sonra Doğu Perinçek'in başkanlığa seçilmesiyle sonuçlanmıştır. “TİP

²³⁷ STMA, C.7, s.2081.

bilim kurulunda yer alan ve Sadun Aren çevresinin görüşlerinden yana olduğu sanılan Hukuk Fakültesi asistanı Doğu Perinçek ve ekibi Aybar ve Aren'in onayıyla merkez yönetimine getirildiler... Ancak Kongre'de yaptığı konuşma sırasında Doğu Perinçek'in 'Demokratik Devrim' tezine eğilimli olduğunu ortaya koyan ifadeleri TİP yönetimine yanlış adama oynadıklarını göstermişti.”²³⁸

Doğu Perinçek'in MDD saflarında yer alması FKF'nin TİP'in denetiminden çıkması sürecini hızlandırmış, bu süreç birtakım kesintilere uğramışsa da 1969 yılında yapılan 3. Kurultay'da MDD'cilerin FKF'nin hakimiyetini tamamen ele geçirmesiyle sonuçlanmıştır.

1968'de dünyada büyük yankı uyandıran gençlik hareketi Türkiye'de de yansımaları bulmuş ve Türkiye tarihindeki en kitlesel gençlik hareketleri bu yıl içerisinde yaşanmıştır. Gençlik hareketi, üniversite işgalleri ve boykotlar, 6. Filoyu protesto mitingleri, NATO'ya hayır kampanyaları, işçi grevlerine ve köylülerin toprak işgallerine aktif destekler şeklinde kendisini göstermiştir. FKF bu eylemlerin çoğunda örgütleyici ve önder konumundadır.

Üniversite gençliğinin boykot ve işgal eylemlerinin yoğunlaştığı dönemde iktidarın suçlamaları ve TİP'in eylemlere yönelik ilgisizliği karşısında Mihri Belli “Nerde Hareket, Orda Bereket” başlıklı yazısıyla iktidarın ve TİP'in tutumunu eleştirerek üniversite gençliğinin eylemlerinin antiemperyalist cepheyi genişlettiğini

²³⁸STMA, C.7, s.2081-2082. Doğu Perinçek, Turhan Feyizoğlu'na gönderdiği FKF ile ilgili yazısında, TİP önderlerinin desteği ile genel başkan seçildiği savını sert bir şekilde eleştirerek reddetmiş, kendisinin MDD saflarında yer aldığını savunmuştur, bkz. Turhan Feyizoğlu, **a.g.e.**, s.24-38. Ancak FKF'nin Perinçek'ten sonraki başkanı Zülküf Şahin de Turhan Feyizoğlu'na gönderdiği FKF ile ilgili yazısında, Perinçek'in TİP'in adayı olarak seçimlere girdiğini, sonrasında MDD saflarına geçtiğini belirtir, bkz. **a.g.e.**, s.39-46. Dönemin FKF önderleri de bu görüştedir. Konu hakkında daha ayrıntılı bilgi için bkz. Turhan Feyizoğlu, **a.g.e.**, s.146-151, Ali Yıldırım, **a.g.e.**, s.158-161.

belirterek eylemleri desteklediğini Türk Solu dergisinin kapağında duyurur.²³⁹ 1968 yılında Türk Solu dergisinde gençlik eylemlerini destekleyici haber ve yazılar ağırlıkta olmuştur. Bu yayın politikası da MDD'nin gençlik üzerindeki etkisini pekiştirmiştir. Doğu Perinçek'in başkanlığından sonra muhalefete düşen ve "sosyalist devrimciler" olarak anılan TİP taraftarı FKF'liler, FKF genel merkezini MDD'cilikle suçlarken bunu Türk Solu dergisindeki haber ve yazılarla kanıtlamaya girişmişlerdir.²⁴⁰ FKF'deki MDD'ci ağırlık 1968 eylemleri boyunca gençliğin en aktif kesiminin MDD saflarına geçmesinde önemli bir rol oynamıştır.

1968 eylemleri bütün hızıyla devam ederken, FKF içindeki TİP-MDD çekişmesi de şiddetlenmiş, 8 Temmuz'da MDD'ci kesimin "darbe" olarak adlandırdığı bir Genel Yönetim Kurulu toplantısıyla Doğu Perinçek başkanlıktan indirilmiş, yerine TİP'in desteklediği Zülküf Şahin başkan seçilmiş ve yönetimin ağırlığı TİP'li gençlere geçmiştir. Bu yönetimdeki FKF'nin 15 Temmuzdaki 6. Filoyu protesto mitingindeki Dolmabahçe'ye inen gençlik kitesini engelleme çabaları ve MDD'cilerin Dolmabahçe'ye yürüme ısrarları,²⁴¹ gençlik üzerindeki TİP'in etkisini iyice zayıflatmış, MDD'ye olan eğilimi arttırmıştır. Gençliğin heyecanını ve coşkusunu yakalamada MDD'cilerin aktif eylem çizgisi önemli bir işlev görmüştür.

²³⁹ Mihri Belli "Gençliğin Direnişi, Nerde Hareket Orda Bereket" **Türk Solu**, S.33, 2 Temmuz 1968, s.1.

²⁴⁰ Ali Yıldırım, **a.g.e.**, s.194.

²⁴¹ Dolmabahçe yürüyüşünde etkin olan grup, TİP'li gençlerin denetimindeki FKF İstanbul sekreterliğinin eylemsizlik çizgisine karşı Deniz Gezmiş önderliğinde daha sonra Devrimci Öğrenci Birliği (DÖB) adı altında örgütlenecek olan gruptur. Bu kesim İstanbul'daki üniversite işgalleri ve boykotlarda da aktif bir role sahiptir. DÖB kurulduktan sonra FKF'ye katılmış ve TİP'e karşı MDD çizgisini savunmuştur. DÖB hakkında daha ayrıntılı bilgi için bkz. Ali Yıldırım **a.g.e.**, s.217-228.

1968'in uluslararası alanda üç önemli esin kaynağı vardır: Avrupa'daki öğrenci hareketleri, Asya, Afrika ve Latin Amerika'daki antiemperyalist savaşlar ve ulusal kurtuluş mücadeleleri ile Çin Kültür Devrimi.²⁴² Bu uluslararası deneyimlerin de etkisiyle gençlik içerisinde sosyalizmin teorisini öğrenme isteği daha da artmıştır. Bu alanda Türkiye'deki boşluk daha çok "Sol Yayınları" tarafından doldurulmuştur. Sol Yayınları, Marks, Engels, Lenin, Stalin, Mao'nun klasik eserlerini Türkçeye kazandırmış, yayınevinin kurucu ve yöneticilerinin MDD'ci olmaları, gençliğin sosyalist teoriyi öğrenme sürecinde bu kişilerden etkilenmelerini beraberinde getirmiş, öte yandan MDD'ci "eski tüfeklerin" gençlik üzerindeki prestijini arttırmıştır. MDD teorisyenlerinin hemen her yazı ve konuşmalarında Marksist klasiklerden alıntı yapmaları ve düşüncelerini Marksizmin klasik metinlerine dayandırmaları, artık iyiden iyiye sosyalizme yönelmiş olan gençlik üzerinde oldukça etkili olmuştur.

Bu genel atmosfer, özellikle 1968'den sonra genç kuşaktan devrimciler arasında TİP yönetiminin etkisizleşmesinin ve MDD eğiliminin güçlenmesinin başlıca tarihsel unsurlarından biri olmuştur. 1968 sona ererken Ankara, İstanbul ve İzmir'in bütün üniversite ve yüksek okullarında Mihri Belli'nin MDD çizgisini izleyen sosyalist gençler kendilerini Vietnam, Küba ve Filistin'deki mücadelelerle özdeşleştiren, dünyanın neresinden bir devrimci haber gelse kulak kesilen bir gençlik kitlelerini çekip çevirir olabilmişlerdir.²⁴³

²⁴² STMA, C.7, s.2094.

²⁴³ STMA, C.7, s.2096.

1968 eylemliliği 1969 yılına da taşmış ve bu yıllarda öğrencilerin yanı sıra memurlar, öğretmenler, subaylar, işçiler, köylüler ve Kürtler de kendi özgül talepleriyle toplumsal muhalefet alanında yerlerini almışlardır.

FKF'nin 3. Kurultay'ı 4-5 Ocak 1969'da toplanmıştır. Kurultay'da MDD'ci muhalefet etkin bir rol oynamış ve yapılan seçimlerden sonra Genel Yönetim Kurulunda ağırlığı ele geçirmiştir. Bunda, 1968 yılındaki eylemlerde MDD'cilerin aktif eylemci çizgisinin yanında TİP'in kendi içindeki muhalefetle birlikte etkisizleşmeye başlamasının da önemli rolü vardır. Türk Solu, Kurultay sonucunu "FKF Kongresinde Milli Demokratik Devrim Stratejisi Kabul Edildi" başlığıyla haber vermiştir.²⁴⁴ MDD stratejisinin FKF'de egemen olmasından sonra TİP'li kadroları tasfiye süreci başlayacaktır.

C- FKF'DEN DEV-GENÇ'E

FKF'nin 4. Kurultayı 9-10 Ekim 1969'da toplanmıştır. Kurultaya MDD'cilerin yönetiminde gidilmiş ve MDD'cilerin hâkimiyetinin tam olarak sağlanması şeklinde sonuçlanmıştır. Kurultaya kadar geçen dönemde özellikle köylü hareketi karşısında FKF'nin göstermiş olduğu yoğun destek ve kimi zaman bizzat örgütleyici rol üstlenmesi, bunun yanında diğer toplumsal muhalefet hareketleriyle kurulan yakın bağlar, gençlik hareketinin sadece üniversite gençliğinin sorunları çerçevesinde kalmayıp, ülkenin bütün muhalif hareketlerini de kapsayacak bir çizgiye yönelmesi anlamını da içermektedir. Gençliğin böyle bir yönelime girmesinde MDD'cilerin bir parti kurmamış veya kuramamış olmaları eksikliğinin teorik düzeyde olmasa da pratikte FKF ile giderilmesi kabulünün de payı vardır.

²⁴⁴ **Türk Solu**, 7 Ocak 1969, S.61, s.12.

FKF, örgütün yerine ikame edilmiştir. Nitekim bu durum 4. Kurultay'da FKF'nin adının Türkiye Devrimci Gençlik Federasyonu (Dev-Genç) olarak değiştirilmesinin gerekçesinde de kendini açığa vurmaktadır: “Fikir Kulüpleri adı, emperyalizmin her türlü baskı yoluna başvurduğu bir dönemde, devrimcilerin dinamik görevini isim olarak yansıtmıyor. Görevimiz, Türkiye'nin devrimci gençliğinin yurt düzeyinde demokratik merkezîyetçiliğe dayanarak teşkilatlanmasını sağlamaktır. Türkiye Devrimci Gençlik Federasyonu adı, milli cephe politikamıza da uygun bulunmaktadır. Devrimci gençliğin federe örgütü olarak, yalnız üniversitelerde değil, yurt düzeyinde devrimcilerin görevini yerine yığıtçe getiren ve özellikle işçi ve köylüleri de içeren kuruluşları çatımız altında toplamak, olağanüstü kurultayımızın bize yüklediği bir görevdir.”²⁴⁵

Bu değişime paralel olarak, MDD çizgisi doğrultusunda tüzükte de değişiklik yapılmıştır. Federasyonun amacını açıklayan tüzüğün 2. maddesinde, “*Türkiye Devrimci Gençlik Federasyonu emperyalizm ve feodal kalıntılara karşı verilen halkımızın mili demokratik devrim mücadelesinde sosyalist gençliğin düşünce ve eyleminin geliştirilmesi amacı ile kurulmuştur*”²⁴⁶ denilmekle MDD, gençlik mücadelesinin resmi tezi olarak kabul edilmiştir.

Dev-Genç 12 Mart'a kadar başta gençlik hareketi olmak üzere ülkedeki muhalefetin hemen her alanında yer almıştır. Kitleleşen ve giderek akademik ve ekonomik taleplerden politik taleplerin gündeme geldiği gençlik ve işçi hareketi içerisinde Dev-Genç hemen bütün kitleliliği ile yer almıştır. Ancak 1969-1971 süreci artık bir iktidar perspektifiyle gelişen bu muhalefete karşı bir yandan da

²⁴⁵ Ali Yıldırım, **a.g.e.**, s.364.

²⁴⁶ **A.g.e.**, s.365.

iktidarın açık ve örtülü her türden desteği ile silahlı bir karşı örgütlenmeyi de beraberinde getirmiştir. Gerek gençliğin kendi eylemlerinde, gerekse diğer muhalefet odaklarıyla birlikte yürüttükleri eylemlerde gençlik hareketinin karşısına devletin kolluk kuvvetleri dışında, çoğunlukla “komando kampları”nda eğitilmiş olan milliyetçi-ırkçı gençler ile kısmen de İslami yönü ağır basan antikomünist örgütlere mensup gençler çıkmış veya çıkarılmıştır. Bu hareketin karşısında gençlik de savunma sistemleri geliştirmeye yönelmiş ve 12 Mart’a doğru artan silahlı saldırı ve öldürmelere karşı, silahla cevap verme eğilimine yönelmiştir. Bu eğilimin bir uzantısı da Dev-Genç’li bazı gençlerin Filistin’e giderek silahlı eğitim alma yoluna yönelmeleridir. Gençliğin bu yöneliminin diğer ve belki de en önemli nedenlerinden biri de, 1969 seçimlerinde TİP’in oy oranı 1965’e göre çok değişmemekle birlikte, seçim sisteminde yapılan değişiklik nedeniyle meclise sadece 2 milletvekili ile girmesi karşısında parlamenter mücadeleye olan inancın tamamen yitirilmesidir. 1965-1969 arasında toplumsal muhalefetin bunca gelişmişliğine karşın yasal tek sosyalist parti olan TİP oylarında hiçbir artışın olmaması, gençlik içerisinde halkın bilinçlendirilerek sosyalist mücadeleye kazandırılması tezinin doğruluğunun da tartışılmaya başlaması sonucuna yol açmış ve daha radikal yöntemleri gündeme getirmiştir.

4. Kurultayda FKF’yi tam olarak ele geçiren MDD’ciler, TİP yöneticilerinden Aybar, Boran ve Aren için kullandıkları “oportünist” tanımlamasını FKF içindeki TİP’li kadrolar için de kullanmışlar ve kendilerinin deyimiyle FKF’deki “oportünistlerin tasfiyesi”ni de tamamlamışlardır. FKF’den ayrılan TİP’li gençlik daha sonra Sosyalist Gençlik Örgütü’nü kurmuştur. Kurultaya gidilirken TİP’lilere karşı tam bir birlik içerisinde olan MDD çevresi, Kurultay’da kendi içindeki

ayrılıkların da işaretini vermiştir. Bu ayrılıklar 1970'e gelindiğinde iyice gün yüzüne çıkacaktır.

IV- 12 MART'A GELİLEN SÜREÇTE MDD HAREKETİ VE SOLDAKİ BÖLÜNMELELER

A- BÖLÜNMENİN BAŞLANGICI

1968 yılı, gençliğin kitlesel bir başkaldırısına sahne olmakla birlikte Türkiye'de sosyalist hareket içerisindeki temel ayrılık noktalarının açığa çıkmasına da tanıklık etmiştir. Sovyetlerin Çekoslovakya'ya müdahalesi ve Çin Komünist Partisi ile Sovyetler Birliği Komünist Partisi arasındaki anlaşmazlıklara 1968'in hareketli sürecinin de eşlik etmesi, sosyalist hareket içinde tartışma ve ayrışmaları da belirginleştirmiştir.

1965'te başlayan ve 1968'e kadarki üç yılda yaşanan yoğun tartışma sürecinin sonucunda sosyalist hareket dört gruba bölünmüş bir görünüm sergilemektedir.²⁴⁷

1) Mihri Belli ve Hikmet Kıvılcımlı'nın teorik ve manevi önderliği altında Türk Solu ve Aydınlık dergileri çevresinde bir araya gelen, önemli bir bölümü TKP davasından hüküm giydikleri için TİP'e üye olamayan ruhen Lenin ve Stalin'e sadık "eski tüfekler" ve son beş yılda onların çizgisini benimsemiş TİP içinden ve dışından büyük çoğunluğu öğrenci olan genç devrimciler. FKF ve gençliğin büyük bir kısmı bu grubun etkisi altındadır. "Asker-sivil aydın zümre"yi merkezine alan eski Yön çevresi de daha çok bu grupla ittifak halinde olmuştur.

²⁴⁷ STMA, C.7, s.2092-2093.

2) Mehmet Ali Aybar, Kemal Nebioğlu, Tarık Ziya Ekinci çevresinde TİP içinde bir araya gelen, “anti-leninist”, “parlamentarist” ve “legalist” Türk ve Kürt solcuları ve sendikacılar.

3) Behice Boran, Sadun Aren, Nihat Sargın çevresinde TİP içinde Emek dergisi doğrultusunda bir araya gelen, kısmen öğrenci, aydın ve bürokratlardan, kısmen sendikacı ve işçilerden oluşan Türk ve Kürt “sosyalistler.” FKF İstanbul sekreterliği bu gruba yakındır.

4) TİP içinde ve Ant dergisi çevresinde bir araya gelen büyük çoğunluğu TİP İstanbul şubelerinin yeni ve eski üyeleri Fethi Naci, Doğan Özgüden vd. genç aydın ve öğrenciler. Bu grup kitlesel anlamda bir güç kazanamamıştır.

Bu ayrışma, uluslararası alandaki tartışmaları da içine alarak günümüze kadar gelinen süreçte artarak devam eden bölünmelerin ve günümüzdeki Türkiye sol/sosyalist hareketinin çok parçalı ve çok merkezli yapısının başlıca kaynağını oluşturmuştur.

Bu kümelerden MDD hareketini temsil eden birinci grup, 1968-1971 arasındaki gençlik merkezli kitlesel muhalefetin en önemli bileşeni konumuna yükselecektir.

Ancak MDD hareketi de bütünlüğünü koruyamamış ve yukarıda değinildiği gibi 1969 yılındaki FKF'nin Dev-Genç adını aldığı 4. Kurultayında bölünmenin işaretlerini vermeye başlamıştır.

Kurultayda, ODTÜ ve SBF Fikir Kulübü delegeleriyle, İstanbul'da Devrimci Öğrenci Birliği'nden (DÖB) FKF'ye giren delegelerin oluşturduğu ve sözcülüğünü Mahir Çayan, Münir Aktolga, İrfan Uçar ile Mustafa Gürkan'ın yaptığı bir grup delege ile Aydınlık dergisi yazı kurulu üyeleri Doğu Perinçek, Şahin Alpay, Erdoğan Güçbilmez ve Cengiz Çandar'ın sözcülüğündeki bir başka grup arasında, “MDD stratejisinin kavranışı”, “devrimci gençlik hareketinin pratiklerinin anlamlandırılması” ve “işçi sınıfı hareketiyle ilişkilendirilmesi” bakımından bir tartışma doğmuştur.²⁴⁸ Kurultay tartışma tutanakları yayınlanmadığı için tartışma konuları ancak tanık olan kişilerin anlatımı ve tarafların Aydınlık dergisindeki yazılarından anlaşılabilir. Dev-Genç'ten ihraç edilen Osman Saffet Arolat'ın anlatımıyla; Mahir Çayan grubunun, sol Kemalizmle proleter sosyalistlerin ittifak yapamayacağı, proletaryanın örgütünün devrimci hareketin her aşamasında kurulabileceği, MDD'nin küçük burjuva politikalarına alet edilemeyeceği görüşlerine karşılık, Doğu Perinçek grubunun görüşleri, işçi ve köylü eylemlerinde yer almamanın oportünizm, “hareket berekettir” denilerek yapılan öğrenci eylemlerinin ise sol sapma olduğu ve bunların teori düşmanlığı yaptığı yönündedir.²⁴⁹ Bu tartışmalara rağmen gruplar seçimlerde ayrı liste çıkarmamış tek listede birleşmişlerdir. Kurultay, bu tartışmalar sonuca bağlanmadan bitmiştir.

Kurultayda dışa vuran bu iki grup arasındaki tartışmanın asıl kaynağı, Doğu Perinçek grubunda yer alan Şahin Alpay'ın Aydınlık dergisinde yer alan yazısında ileri sürülen görüşlerin Mahir Çayan grubu tarafından eleştirilmesidir. Şahin Alpay

²⁴⁸ STMA, C.7, s.2140.

²⁴⁹ Osman Saffet Arolat, “Dev-Genç”, **Sosyalist Kültür Ansiklopedisi**, C.6, İstanbul, 1980, s.343'ten aktaran, Ali Yıldırım, **a.g.e.**, s.362. Kurultaydaki tartışmalar için ayrıca bkz. Turhan Feyizoğlu, **a.g.e.**, s.160-165; “FKF Kongresinde MDD'ciler Birbirleriyle Çatıştılar”, **Ant**, S.146, 14 Ekim 1969, s.4-5.

yazısında; Türkiye’de proletaryanın devrimde önderlik edecek objektif ve subjektif şartlara sahip olmadığını, bu nedenle devrimde öncü olamayacağı, bu şartlar altında Doğan Avcıoğlu’nun “milliyetçi devrimcilerin öncü rol oynayacağı görüşünün” bir süre için geçerli olacağını, bu nedenle MDD stratejisinde “milli cephe” anlayışının ve bu cephe içerisinde ideolojisi “sol Kemalizm” olan ve çıkarları MDD’den yana olan asker-sivil aydın zümre ile ittifakın önemli bir işlevi olduğunu vurgulamıştır.²⁵⁰ Mahir Çayan grubu bu görüşleri Kurultay sırasında eleştirmişse de asıl eleştirilerini yine Aydınlık dergisinde Mahir Çayan imzalı “Sağ Sapma Devrimci Pratik ve Teori” başlıklı yazı ile yapmışlardır. Çayan yazısında; MDD’nin ancak proletaryanın öncülüğünde gerçekleştirilebileceği, asker-sivil aydın önderliğinin proletaryanın devrimdeki rolünü ikincil plana ittiği ve proleter devrimci hareketi küçük burjuva devrimcilerine teslim etmek anlamına geldiği, Türkiye’de proletaryanın devrimde öncülüğü için objektif şartların mevcut olduğu, proletaryanın öncülüğünün subjektif şartlarının (bilinçlenme ve örgütlenme düzeyinin yüksek olması) henüz oluşmadığı, bu nedenle proletaryanın öncülüğünün fiili değil ideolojik nitelikte bir öncülük olduğu görüşlerini dile getirmiştir.²⁵¹

MDD içindeki ayrılığın ilk işaretleri karşısında, hareketin teorik önderi Mihri Belli tarafsız kalmayı yeğlemiş, Aydınlık dergisindeki yazısında “Devrimci dayanışma hep birlikte ‘Huu!’ çeken dervişlerin tekke dayanışması değildir” diyerek bir yandan teksesliliği eleştirmiş, diğer yandan tartışma ile eleştiri-özeleştiri mekanizmasının doğru kullanılması gerektiğine işaret etmiştir: “Önemli olan bir yandan saflarımızdaki devrimci dayanışmanın temeli olan ilkellerimizdeki birliği

²⁵⁰ Şahin Alpay, “Türkiye’nin Düzeni Üzerine”, **Aydınlık Sosyalist Dergi**, S.12, Ekim 1969, s.448-477.

²⁵¹ Mahir Çayan, “Sağ Sapma Devrimci Pratik ve Teori”, **Aydınlık Sosyalist Dergi**, S.15, Ocak 1970.

baltalayacak her türlü sapma eğilimlerine karşı uyanık davranırken, öte yandan küçük burjuva kökenlerimizden gelme (ki çoğumuzun kökeni budur) bireyciliğin bir ürünü olan bölücü nitelikteki tutum ve davranışlarımızı önleyebilmektir.”²⁵² Ancak Mihri Belli'nin bu tutumu sonuçsuz kalacak ve ayrılığın netleşmesinden sonra Mahir Çayan grubunun yanında yer alacaktır.

15-16 Haziran 1970 tarihinde gerçekleşen işçi eylemleri karşısında MDD'cilerin takındıkları tavır da bölünmelerde etkili olmuştur. 1967 yılında kurulan Devrimci İşçi Sendikaları Konfederasyonu (DİSK), Türk-İş'ten tamamen farklı ve ona muhalif sendikaların bir araya gelmesiyle kurulan, adından da anlaşılacağı üzere işçi sınıfı mücadelesine “devrimci” bir perspektifle yaklaşan bir sendikal birliktir. DİSK'in Türkiye tarihinde adını en çok duyuran olay ise, konfederasyonun sınıf mücadelesi temelli sendikacılık anlayışından rahatsız olan egemen çevreler tarafından etkisizleştirilmesi için hazırlanan yasa tasarısının mecliste kabul edilmesine karşı 15-16 Haziran 1970 tarihlerinde yapılan eylemlerdir. Başta İstanbul ve Kocaeli olmak üzere birçok kente yayılan ve Türk-İş'e bağlı sendikalara üye işçilerin de katıldığı 15-16 Haziran eylemleri Türkiye işçi sınıfı tarihinin en kitlesel ve en önemli eylemlerinden biri olmuştur.²⁵³

Gelişen yoğun eylemler üzerine 16 Haziran'da bazı illerde sıkıyönetim ilan edilmesi ordu ile işçileri karşı karşıya getirmiş ve askerlerin zor kullanarak eylemleri bastırması sol çevrelerde özellikle de MDD çevresinde ciddi bir kırılma yaşanmasına neden olmuştur. MDD'ci bir çizgide olan Dev-Genç de eylemlere kitlesel olarak

²⁵² Mihri Belli, “Devrimci Dayanışma Üzerine”, **Aydınlık Sosyalist Dergi**, S.13, Kasım 1969, s.63.

²⁵³ 15-16 Haziran eylemleri hakkında ayrıntılı bir inceleme olarak bkz. Sırrı Öztürk, **İşçi Sınıfı-Sendikalar ve 15-16 Haziran**, Sorun Yayıncılık, İstanbul, 2001.

katılmış ve Mihri Belli ve diğer MDD teorisyenlerinin orduya biçtikleri ilerici rolün etkisiyle, eylemlerde “ordu-işçi elele” sloganını ön plana çıkarmaya çalışmış, ancak sıkıyönetim ile birlikte işçilerin karşısına bizzat askerlerin çıkması ve şiddet kullanarak eylemleri bastırması, gençlik kesiminde orduya olan güven konusunda ciddi kırılmalar yaratmıştır. 15-16 Haziran eylemlerinin sosyalist sol açısından diğer bir önemi ise işçi sınıfına biçilen rol, işçi sınıfı öncülüğü ve örgüt sorunlarını yeniden tartışma gündemine taşınması olmuştur. MDD içerisinde yaşanan bölünmeler de bu konudaki tartışmalar üzerinden yaşanmıştır.

B- AYDINLIK SOSYALİST DERGİ-PROLETER DEVRİMCİ AYDINLIK AYRIŞMASI

Aydınlık dergisi MDD hareketinin kitleleşmeye başladığı 1968 yılının Kasım ayında hareketin teorik yayını olma işlevi ile çıkarılmaya başlanmıştır. Derginin künye bilgileri kısmında yer alan kurucuları ise şunlardır: Vahap Erdoğan, Erdoğan Güçbilmez, Doğu Perinçek, Şahin Alpay, Seyhan Erdoğan, Gün Zileli, Cengiz Çandar, Atıl Ant. MDD’deki bölünmeden önce, hareket içerisinde yer alan gerek eskilerin, gerekse gençlik içerisindeki unsurların yazılarına ayırım yapılmadan yer verilmiştir.

MDD içerisinde Doğu Perinçek ve Mahir Çayan’ın başını çektikleri tartışma sonrasında Aydınlık dergisi 15. sayısından itibaren bölünmüştür. Doğu Perinçek çevresi Ocak 1970’ten itibaren Proleter Devrimci Aydınlık dergisini çıkarmaya başlamıştır. Ancak eski Aydınlığın devamı -daha doğrusu asıl sahipleri- olduklarını vurgulamak için derginin ilk sayısının numarası 1-15 şeklinde verilir. Bu uygulama diğer sayılarda da devam ettirilmiştir.

Proleter Devrimci Aydınlik ikinci sayısından itibaren beyaz kapakla çıkmaya başlamış, buna karşın Aydınlik Sosyalist Derginin ise kırmızı kapakla çıkmasından dolayı Türkiye solu tarihinde bu dergiler veya derginin tarafları, “Kırmızı Aydınlik” (Mihri Belli ve Mahir Çayan çevresi) ve “Beyaz Aydınlik” (Doğu Perinçek çevresi) olarak anılmıştır. Yaşanan ayrılmadan sonra MDD’cilerin daha çok propaganda amaçlı haber dergisi niteliği taşıyan Türk Solu dergisi de Nisan 1970’te yayınına son vermiştir.

Mihri Belli PDA grubunun ayrılmasından sonra Ant dergisine verdiği demeçte,²⁵⁴ PDA’cıların “sağ sapma” içerisinde olduklarını belirterek; bu grubu, küçük burjuvaziye devrimde öncülük verilmesi, milli demokratik hareket ve milli demokratik devrim ayrımı yapılarak MDD tezinin bulanıklaştırılması, küçük burjuva radikalizmine taviz verilmesi gibi konularda eleştirerek PDA’cılarının yeni bir oportünizm geliştirdiğini belirtmiştir.

PDA’cılar ise Mihri Belli’nin devrimde hegemonya, öncülük ve proletaryanın örgütü konularında geçmişten beri çelişkili bir yol izlediğini belirterek, bu grubu “ilkesiz birlik cephesi” olarak nitelendirmiştir.²⁵⁵

İki grup arasındaki görüş ayrılıklarını şöyle özetlemek mümkündür:²⁵⁶

²⁵⁴ “P.D. Aydınlikçılar Sağ Sapma İçindedir”, **Ant**, S.161, 27 Ocak 1970, s.4.

²⁵⁵ PDA çevresinin ASD çevresini eleştiren görüşleri için bkz.“Yaşasın Proleter Devrimci Aydınlik”, **Proleter Devrimci Aydınlik**, S.1-15, Ocak 1970, s.161-163 ve “Proleter Devrimci Birlik İçin İlkesiz Birlik Cephesini Açığa Çıkartalım”, **Proleter Devrimci Aydınlik**, S.2-16, Şubat 1970, s.241-253.

²⁵⁶ Bu özet, 20 Ocak 1970’te SBF’de düzenlenen, ASD ve PDA çevresinden kişilerin katıldığı bir açık oturumda tarafların ileri sürdüğü görüşler ile Mihri Belli’nin “İlkelerde Birlik Şarttır” ve PDA yazı kurulu tarafından kaleme alınan “Aydınlikta Dünya ve Türkiye” başlıklı yazılardan Ant dergisi tarafından derlenmiştir, bkz. **Ant**, 27 Ocak 1970, S.161, s.4-5.

- ASD çevresi MDD'nin proletaryanın öncülüğünde geliştirilecek özünde bir köylü devrimi olduğunu, PDA'cılar ise MDD'nin milli sınıfların katıldığı bir proleter devrimi olduğunu savunmuştur.

- ASD'ciler işçi sınıfının öncülüğünün objektif şartlarının mevcut olduğunu, PDA'cılar bunun tam anlamıyla mevcut olmadığını bunu gerçekleştirmek için çalışılabileceğini belirtmişlerdir.

- ASD'ciler Kemalizmin sağ ve sol olarak ayırlamayacağını, onun bir küçük burjuva milliyetçiliği olduğunu belirtmelerine karşın, PDA'cılar sol Kemalizmin olduğunu savunmuşlardır.

- ASD'ciler proletaryanın örgütünde yoksul köylülüğün de yer alacağını ve proletaryanın devrimdeki öncülüğünün ideolojik olduğunu, PDA'cılar ise proletarya örgütünün homojen bir yapıda olması gerektiğini ve öncülüğün de ideolojik, politik ve örgütsel olacağını savunmuşlardır.

- ASD'cilere göre TİP devrimci bir yönetim ve köklü dönüşümlerle proletaryanın öz örgütü haline gelebilir, PDA'cılara göreyse TİP, yapısı gereği hiçbir şekilde proletaryanın öz örgütü olamaz.

- PDA'cıların devrimci hareket içerisinde terörist ve anarşizan eğilimli kişiler bulunduğu ve bunların tasfiyesi gerektiği görüşüne karşın ASD'ciler bu yönde suçlananların devrimci olduklarını savunmuş ve böyle bir eğilimin olmadığını belirterek bir tasfiyeye gerek olmadığını ileri sürmüşlerdir.

PDA çevresi, ayrılıktan sonra Çin Komünist Partisi ile Sovyetler Birliği Komünist Partisi arasındaki tartışmadan hareketle ÇKP önderi Mao Zedung'un görüşlerini savunmaya başlayacaktır. Şahin Alpay, proleter devrimcilerinin dünya çapında modern revizyonizme karşı yoğun bir mücadelenin içinde olduğunu ve Mao Zedung düşüncesinin "Marksizmi yepyeni bir aşamaya, emperyalizmin dünya çapında bir çöküşe doğru hızla ilerlediği, sosyalizmin güçlerinin dünya çapında bir zafere doğru hızla yöneldiği çağımızın Marksizmi aşamasına" yükselttiğini belirtir.²⁵⁷ PDA çevresi Mao'cu bir çizgiye geçmekle Sovyetler Birliği'ni de buna paralel olarak "modern revizyonist" ve "sosyal emperyalist" olarak suçlamaya başlamıştır.

Mihri Belli PDA çevresinin bu yönelimini 14 Şubat 1970 günü İstanbul Teknik Üniversitesinde yaptığı bir konuşmada şu sözlerle eleştirir: "Biz o bilimi (Marksizmi) toplumumuzun gerçeklerine uygulayıp doğru sentezlere varmakla yükümlüyük. Bu işi Peking Review yazı kuruluna bırakamayız. Böyle ilke birliği bize yaramaz. Mao Zedung büyük bir devrim başarmış Çin halkının lideridir. Kendisine büyük saygımız vardır. Çin devrimini inceleriz. Mao Zedung'un yazılarını okuruz. Yararlanıriz da. Ama Mao dahil, hiç kimse eleştirinin üstünde değildir. Peking öyle yapıyor diye biz Sovyetler Birliği ile emperyalist Amerika'yı aynı sepete koyamayız."²⁵⁸

²⁵⁷ Şahin Alpay, "İşçi Sınıfı ve Milli Demokratik Devrim", **Proleter Devrimci Aydınlık**, S.3-17, Mart 1970, s.355.

²⁵⁸ **Aydınlik Sosyalist Dergi**, S.17, Mart 1970, s.403.

Doğu Perinçek, Mihri Belli ve ASD çevresinin bu yaklaşımını sert bir dille eleştirerek çağın Marksizm-Leninizm düşüncesinin Mao Zedung düşüncesi olduğunu belirtir.²⁵⁹

PDA çevresi, Kemalizm ve küçük burjuvazinin devrimdeki belirleyici rolü konusundaki düşüncelerinden, Mao'nun “yeni demokratik devrim” tezi doğrultusunda, köylülüğü temel alan “kırlardan kentlere doğru iktidarın parça parça fethedilmesi” görüşüne doğru bir değişim göstermiştir.

MDD'deki bu bölünmeden sonra 18 Ocak 1970'de yapılan Dev-Genç Genel Yönetim Kurulu toplantısında PDA çevresinden olan, Gün Zileli, Oral Çalışlar, Aktan İnce ve Ömer Özerturgut Merkez Yürütme Kurulundaki görevlerinden alınmışlardır. Böylece Dev-Genç, Mihri Belli ve Mahir Çayan önderliğindeki ASD çevresinin denetiminde kalmıştır. 17 Ekim 1970 tarihinde yapılan 5. Kurultay ise artık Mihri Belli ile ayrılmanın işaretini veren Mahir Çayan ve grubunun önderliğinde geçmiştir.

Mahir Çayan ile Mihri Belli'nin birlikteliğindeki kırılma da Mahir Çayan'ın MDD'nin ancak bir halk savaşı sonucunda gerçekleştirilebileceğini savunduğu yazısı²⁶⁰ ile belirtilerini vermeye başlamış, Dev-Genç'in 5. Kurultay'ında ve TİP'in 4. Kurultayına alternatif olarak Aydınlık çevresi tarafından yapılan “Proleter Devrimci Kurultay”da iyice açığa çıkmıştır. Tartışma, devrimci hareketin örgüt noksanlığı ön kabulünden hareketle devrimci bir örgütün nasıl kurulacağı konusunda yaşanmıştır.

²⁵⁹ Doğu Perinçek, “Marksizm-Leninizm-Mao Zedung Düşüncesi Bütün İnsanlığın Malıdır”, **Proleter Devrimci Aydınlık**, S.10-24, Ekim 1970, s.479-496.

²⁶⁰ Mahir Çayan, “Yeni Oportünizmin Niteliği Üzerine”, **Aydınlık Sosyalist Dergi**, S.20, Haziran 1970.

Mihri Belli, örgüt kurmanın bir düzen değişikliği işi olduğu, asıl sorunun örgüte ulaşacak mücadelenin nasıl örgütlendirileceği ve örgütün aşağıdan yukarıya doğru kurulacağını savunmuş, buna karşılık Mahir Çayan çevresi ise, örgütün genel Leninist ilkelere uygun olarak yukarıdan aşağıya doğru bir örgütlenme modeli ile kurulacağını ve bunun bir savaş örgütü olacağını savunmuştur.²⁶¹

Mihri Belli ile olan birliktelik, Mahir Çayan çevresinin Aydınlık Sosyalist Dergiden ayrılması ve bu ayrılmanın nedenlerini açıklayan Mahir Çayan, Münir Aktolga, Yusuf Küpeli ve Ertuğrul Kürkçü imzasıyla yayınlanan “Aydınlık Sosyalist Dergiye Açık Mektup”²⁶² adlı broşürle tamamen sona erecek ve bu çevre THKP-C’nin kuruluşuna yönelecektir.

12 Mart arifesinde MDD hareketi içerisindeki bölünmeler beş ayrı grup halinde tanımlanabilir:²⁶³

1) *Mihri Belli ve Aydınlık Sosyalist Dergi çevresi*. Bu grup, yakın dönemde ilerici bir ordu darbesi ihtimalini eskiye oranla zayıflamış da olsa hala geçerli görüyordu ve bir proletarya partisi projesi bakımından ikiye bölünmüş durumdaydı. Bir kesim, TİP yönetiminin proleter devrimcilerinin eline geçmesi halinde TİP’in proletaryanın öz örgütü olabileceğini ileri sürerken, diğer kesim TİP’e alternatif bir örgüt oluşturulmasını savunmaktaydı.

²⁶¹ STMA, C.7, s.2160.

²⁶² Mektup 1970 Aralık ayında yazılmış, 1971 yılı Ocak ayında broşür şeklinde Kurtuluş Yayınları tarafından yayınlanmıştır.

²⁶³ STMA, C.7, s.2158.

2) *Hikmet Kıvılcımlı ve Sosyalist Dergisi çevresi*. Bu grup, yakın vadede ilerici bir ordu darbesini ciddiye alıyor ancak, birleşik bir proletarya partisini legal olarak oluşturmaksızın mücadeleye önderlik edilemeyeceğini savunuyordu.

3) *Aydınlık Sosyalist Dergisinden ayrılan Mahir Çayan, Yusuf Küpeli ve Münir Aktolga çevresi*. Bu grup, ilerici bir ordu darbesini ihtimal dışı buluyor, gerici bir askeri diktatörlüğe karşı hazırlık yapmak ve illegal bir parti içinde devrimci bir silahlı mücadeleyi yürütmek gerekliliğini savunuyordu.

4) *Doğu Perinçek önderliğinde Proleter Devrimci Aydınlar çevresi*. Bu grup, Aydınlar dergisindeki ayrılıktan başlayarak değişen bir çizgi üzerinde birden çok hattı savunduktan sonra ÇKP-SBKP ayrılığı karşısında açık bir “Maocu” hattı benimsemiş, kırlardan kentlere doğru iktidarın parça parça ele geçirilmesini savunmaya başlamıştı.

5) *Deniz Gezmiş, Sinan Cemgil, Hüseyin İnan ve Yusuf Arslan’ın oluşturduğu çevre*. Çok geçmeden kendisini THKO olarak açığa vuracak olan bu çevre, El Fetih’de eğitim görerek geri gelen arkadaşlarıyla birlikte silahlı örgütün temellerini atmaya ve “dağa çıkmak”, “cephe açmak” sloganını ileri sürmeye başlamışlardı.

12 Mart’ın yaklaştığı günlerde Dev-Genç önderlerinin büyük kısmı, Mihri Belli çizgisinden ayrılarak, kitlelerin ancak silahlı bir mücadele ile bilinçlendirilebileceği anlayışından hareketle yeni örgütlenmelere girişmişlerdir. Dev-Genç ise 1971’le birlikte, en aktif unsurlarının silahlı mücadeleye yönelmeleri üzerine bir dağılma sürecine girmiş, gençlik üzerindeki etkisini iyiden iyiye yitirmeye başlamıştır.

SONUÇ

12 Mart 1971’de Genelkurmay Başkanı ve kuvvet komutanı beş generalin AP hükümetine verdikleri muhtıra ile 27 Mayıs 1960 ile başlayan bir dönem sona ermiştir. 27 Mayıs’ta askeri bir darbe ile başlayan ve solun, ülke tarihinde görülmedik düzeyde, hayatın hemen her alanında varlık gösterdiği ve kitlesel bir hareket haline dönüştüğü süreç, onbir yıl sonra 12 Mart’ta yine bir askeri darbe ile son bulmuştur. Belki de bu nedenledir ki “12 Mart”, ilk etapta sol çevrelerde bir “sol darbe” olduğu “umudu” yaratabilmiştir. Bu umudun, “balyoz harekâtı” olarak adlandırılan ve geniş bir sol yelpazeyi kapsayan gözaltı ve tutuklamaların yaşandığı Nisan ayına kadar kısmen de olsa sürmesi, “sol darbe” veya “sol cunta” beklentisinin azımsanmayacak düzeyde olduğunun göstergesidir. Nitekim bu türden bir girişimin varlığı “9 Martçılar” olarak bilinen bir grup subay ve aydınının yargılanması ile ortaya çıkmıştır.

Solun hayat alanı bulduğu demokratik ortamı sağlayan 1961 Anayasası, 1923’ten 1950’ye kadar iktidarı elinde tutmuş ve DP döneminde bu gücünü kaybetmiş “devlet sınıfı” olarak adlandırılan Kemalist bürokrasinin desteği ile DP döneminde onlarla aynı kaderi paylaşmış olan askerlerin gerçekleştirdiği 27 Mayıs darbesinin ürünüdür. Solun serpilip geliştiği koşulların bir askeri darbe ile yaratılmış olması, Asya, Latin Amerika ve Afrika’da yaşanan örneklerin de etkisiyle darbecilere daha doğrusu askerlere olan umudu daima taze tutmuştur. 1960 sonrası solun tartışma platformu işlevini gören Yön dergisinin kurucusu ve başyazarı Doğan Avcıoğlu çevresi, 27 Mayısı gerçekleştirenlerden; darbeye yetinmemeleri, ülkenin

temel sorunu olarak gördükleri geri kalmışlığı giderecek hızlı bir kalkınma modelini sivillere bırakmadan hayata geçirmeleri beklentisi içerisinde girmişler ve Yön'ü bu düşüncenin propaganda aracı olarak kullanmışlardır. Yön çevresinde bu süreç, 1965 yılında AP'nin tek başına iktidara gelmesi ile sona ermiş ve 1967 yılına kadarki iki yıllık sürede MDD'ciler ile birlikte TİP'i ele geçirme çabalarına girişilmiş, bundan sonra ise umutlar yeni bir darbeye yöneltmiştir.

1960-1971 arası sol hareketin diğer bir bileşeni TİP ise, işçilerin kurduğu, ancak Mehmet Ali Aybar'ın başkanlığında politik kimliğini kazanmaya başlayan bir partidir. Bu kimlik, 1965 yılında açıkça savunulduğu gibi "sosyalist" bir kimliktir. TİP, kurulduğu 1961'den 1967'ye kadar solun hemen bütün bileşenlerini bünyesinde toplamış olması özelliği ile Türkiye tarihinde ilk ve tek sosyalist örgüt olma niteliğine de sahiptir. Dört yıllık bir örgütlenme ve propaganda faaliyetinden sonra 1965'te 15 milletvekili ile mecliste yer alması sonrasında, TİP'in ülke gündemine sosyalizm tartışmalarını taşıması ile birlikte, sol içerisindeki teorik ayrışma noktaları belirginleşmeye başlamıştır.

Milli Demokratik Devrim tezi de bu tartışmaların yoğunlaştığı ve kitlesel muhalefetin de gelişme gösterdiği böyle bir ortamda solun gündemine girmeye başlamıştır. 1960'a kadarki solun tek örgütü olan TKP'nin Türkiye'deki eski yöneticileri, 1960 sonrasındaki bir suskunluk döneminden sonra 1966 yılında MDD tezi ile solun bu hareketliliğine katılmaya başlamışlardır.

Eski TKP'li Mihri Belli tarafından öne sürülen MDD tezi, ortaya atıldığı dönemde bir çevre oluşturacak durumda değildir. "Asker-sivil aydın zümre"ye atfedilen önem, "Kemalizm", "milli cephe" ve "milliyetçilik" gibi konularda Yön

çevresi ile olan yakınlık MDD tezini öne sürenleri bir süre Yön'le birlikte hareket etmeye yöneltmiş, tezin özellikle de TİP içerisinde etkisini göstermeye başlaması ile birlikte MDD savunucuları ayrı bir çevre olarak solun politik arenasındaki yerlerini almışlardır. 1966 yılından sonra sol harekette, artık Yön ve TİP'ten sonra üçüncü bir unsur olarak MDD çevresinden bahsetmek mümkün olmuştur.

Mao'nun "yeni demokratik devrim" tezinin "Türkiye'ye uyarlanması" olarak adlandırılabilir MDD tezi, Türkiye'yi emperyalizme bağımlı ve feodal kalıntıları bünyesinde barındıran geri bir ülke olarak tespit ettikten sonra, sosyalizme ulaşmak için Türkiye'nin önündeki temel görevin MDD olduğunu ve MDD'nin ülkedeki işbirlikçi sermaye ile feodal ağalar dışındaki tüm sınıf ve tabakaların katılacağı bir mücadele ile gerçekleştirilebileceğini savunmuştur. MDD tezinde, Kemalist ideolojiyi benimsediği özellikle vurgulanan ve MDD saflarında küçük burjuvazinin bir kolu olarak konumlandırılan "asker-sivil aydın zümre"nin özel bir önemi vardır. Tez, Türkiye'de ikisinin de öncülüğünü Kemalist ideolojiye sahip asker-sivil aydın zümrenin yaptığı, birincisi Kurtuluş Savaşı, ikincisi ise 27 Mayıs olmak üzere iki kez demokratik devrim girişiminde bulunulduğunu, birtakım kazanımlar elde edilmesine rağmen, öncülüğün sınıf karakterinden dolayı karşı devrim güçlerinin iktidarı tekrar ele geçirdiğini ve devrimlerin yarım kaldığını belirtir.

MDD'nin stratejisi; devrimin karşı cephesi olarak belirlenen "emperyalizm-işbirlikçi sermaye-feodal mütegalibe" üçlüsü karşısında, devrim cephesinde yer alacak "proletarya, yoksul köylülük, yarı proleterler, küçük burjuvazi" ve belli bir süre için bunlara dâhil edilen "milli burjuvazi"nin, bir "milli cephe" oluşturacak şekilde örgütlenmesi ve mücadeleye katılması üzerine kuruludur. Ancak bu strateji,

MDD cephesindeki sınıf ve tabakaların, devrim mücadelesindeki konumlanışları (öncülük sorunu) ve bunun nasıl örgütleneceği (örgüt sorunu) konusunda bir belirsizliğin yanında tutarsızlığı da içermektedir. Tezin teorisyeni konumundaki Mihri Belli, Yön ile yakınlığın da verdiği etki ile ilk önce MDD’de öncülüğün açık şekilde ifade etmese de “asker-sivil aydın zümre”de olduğunu savunmuş, sonrasında TİP’le girilen tartışmalarla birlikte Marksizme yapılan yoğun vurgunun bir ters eleştiriye dönüşmesi sürecinde bundan teorik düzeyde vazgeçmiş, öncünün yoksul köylülükle ittifak kuracak olan “proletarya”da olduğunu savunmaya başlamıştır. Gerçekten de Marksizmi referans olarak alan ve Marksizmin klasik metinlerine sıkça gönderme yapan MDD savunucularının, Marksist teorideki “devrimde öncülüğün proletaryada olduğu” genel kabulünü görmezden gelmeleri veya Türkiye şartlarını öne sürerek geçiştirmeleri, diğer etkenlerin yanında, “asker-sivil aydın zümre” olarak adlandırılan ve merkezinde ordunun yer aldığı güçlere devrimde önemli bir işlev yüklenmesinden kaynaklanmaktadır.

“Örgüt” sorununa ise ne teorik düzeyde ne de pratik anlamda bir çözüm getirilmemiş, bu konudaki açıklık TİP’in ele geçirilmesi stratejisi ile giderilmeye çalışılmıştır. MDD çevresi TİP’i ele geçirmeyi başaramamış ama kitlesel tabanını TİP ile yürüttüğü teorik mücadelede ve bizzat TİP içerisinde kazanmayı başarmıştır. O döneme kadar hemen hepsi TİP üyesi veya sempatizanı olan ve sosyalizme ilgi duyan gençliğin önemli bir kesimi zamanla, MDD saflarına geçmiştir. MDD çevresinin TİP’e karşı yürüttüğü muhalefet iki koldan ilerlemiştir. Bunlardan ilki, teorik düzlemde. Bu alandaki muhalefette kullanılan en önemli araç Marksist teori olmuştur. TİP’in sosyalizm söylemine sıkça başvurması ve sosyalist devrimi benimsemiş olmasına karşın, genel Başkanı Aybar’ın da etkisiyle Marksist teoriden

ve uluslararası sosyalist hareketten kopuk, Türkiye'ye özgü bir sosyalizm anlayışına yönelmesi; buna karşın uluslararası sosyalist hareketle geçmişten beri bağlantısı bulunan MDD teorisyenlerinin, söylemlerini sürekli bir biçimde Marks, Engels, Lenin, Stalin ve Mao'dan yapılan alıntılarla desteklemeleri, Marksist terminolojiye bağlılık konusunda TİP önderlerinden çok daha ileride olmaları, MDD'cilerin gençlik üzerinde prestij kazanmalarını beraberinde getirmiştir. Bu durum gençliğin TİP'ten kopmasına ve MDD'ye yönelmesine yol açmıştır. Buna uluslararası konjonktürün etkisiyle gençliğin sosyalizme yönelmesi ve sosyalist teoriyi öğrenme çabası da eşlik etmiştir. MDD teorisyenlerinin hemen her yazı ve konuşmalarında Marksist klasiklerden alıntı yapmaları ve düşüncelerini Marksizmin klasik metinlerine dayandırmaları, artık iyiden iyiye sosyalizme yönelmiş olan gençlik üzerinde oldukça etkili olmuştur.

TİP'e karşı yürütülen muhalefetin diğer platformu ise pratik eylem alanıdır. TİP'in parlamentarist ve toplumsal muhalefet karşısındaki edilgen tavırlarına karşın MDD'cilerin aktif bir eylemci çizgiyi sürekli olarak propaganda etmeleri ve TİP'in "sosyalizm" ve "sosyalist" söylemine karşı "devrim" ve "devrimci" söylemini kullanmaları gençliğin heyecanına da cevap vermiş ve TİP içinde veya ona yakın olan gençliğin MDD saflarına geçmesini hızlandırmıştır. MDD'cilerin TİP içerisindeki muhalefeti sosyalist gençliğin örgütü FKF'de de yansımaları bulmuş, gençlik hareketinin kitleselleşmesine paralel olarak FKF, MDD'ci bir çizgiye yönelmiş, bu süreç örgütün Dev-Genç adını aldığı 1969 yılında tamamen MDD'cilerin denetimine girmesi ile sonuçlanmıştır.

TİP içerisinde yürütülen muhalefetin sonucunda 1967-1968 yıllarındaki kitlesellenen gençlik hareketinin MDD saflarına geçmesi ile birlikte MDD tezi, artık bir harekete dönüşmüştür. Gençlik hareketi, 1967 yılında akademik taleplerin ağırlıkta olduğu bir mücadele ile kitleselmeye başlamış, bu kitlesellik dünyadaki gençlik hareketinin de etkisiyle 1968-1969 yıllarında antiemperyalist bir öz kazanarak doruk noktasına ulaşmıştır. Türkiye’de 1968-1971 arasındaki gençlik hareketinin teorik referansı MDD tezi olmuştur. MDD’cilerin etkisi gençlik hareketinin kitleselmesine paralel bir seyir izlemiştir. Öyle ki sosyalist gençliğin kitlesel örgütü olan Dev-Genç, çoğunlukla MDD hareketinin bir örgütü olarak işlev görmüştür.

MDD’ciler sürekli olarak antiemperyalist ve antifeodal muhalefetin güçlendirilmesi konusunda propaganda geliştirmişler, başta gençlik olmak üzere muhalefetin diğer bileşenlerinin eylemci bir çizgiye yöneltilmesinin çalışması içerisine girmişlerdir. MDD hareketi gençlik başta olmak üzere köylü hareketi üzerinde de önemli bir etki yaratmakla birlikte gerek demokratik, gerekse sosyalist devrimde merkezi bir rol verilen işçi sınıfı ve onun eylemliliğinde aynı düzeyde bir etki yaratamamıştır. Dahası, MDD’cilerin işçi sınıfı hareketi ile ilgileri Dev-Gençli gençlerin işçi eylemlerine katılmaları düzeyinde kalmıştır. 15-16 Haziran işçi eylemlerinden Dev-Gençlilerin eylem başladıktan sonra haberdar olmaları, MDD’cilerin bu sınıfla ilgilerinin düzeyini ortaya koymaktadır.

MDD hareketi, saflarına çektiği gençlikle birlikte bir kitlesellik sürecine girmesine ve 1968-1971 dönemindeki muhalefetin en önemli bileşeni olmasına rağmen, “hareket” olma sınırlarının ötesine de geçememiştir. MDD hareketi,

gençliğin aktif eylemlilik sürecini hızlandırıcı ve onun kitleselleşmesini sağlayıcı bir faktör olarak işlev görmüşse de, bu kitlesel hareketi bir örgüt çatısı altında toplama ve ideolojisini örgütlü bir mücadele ile hayata geçirme konusunda oldukça çekimser ve geri bir tutum içerisinde olmuştur. MDD tezinin temel önermelerinden olan “sosyalist veya devrimci bir örgütün ancak bağımsızlığın kazanıldığı demokratik bir ortamda”, diğer bir ifadeyle “milli demokratik devrimin gerçekleştirilmesinden sonra kurulabileceği” anlayışı, tezin diğer soldan bağımsızlaşarak bir harekete dönüşmesinden sonra ve özellikle TİP ile “örgüt” ve “örgütlenme” konusunda yapılan tartışmalarda değişmeye başlamışsa da, bu anlayışın bir dönüşüme uğradığı söylenemez. Bunca kitleselliğine rağmen MDD hareketinin özgün bir örgütlenmeye yönelmemesinin nedenlerinden biri bu ön kabul olmakla birlikte, diğer bir etken de başta Mihri Belli olmak üzere hareketin teorik önderlerinin demokratik devrim konusunda “asker-sivil aydın zümre”den bir beklenti içerisinde olmalarıdır. Diğer bir ifadeyle ordunun yapacağı “sol bir darbe” ile demokratik devrimin gerçekleştirileceği beklentisi, MDD hareketinin örgüt konusundaki ikircikli tavrının nedenlerinden birisidir. Ancak bu konuda MDD’cilerin Yön/Devrim çevresinin yaptığı türden, bu tür bir darbenin örgütlenmesi sürecine girdikleri ve bunun propagandasına yönelindikleri söylenemez. MDD’cilerin bu konudaki tavırları bir “beklenti” olmanın ötesine geçmemiştir.

MDD hareketinin kitleselleşmekle birlikte hedefini tam da belirlemeyen bir eylem çizgisi ile örgüt ve öncülük konusundaki kararsız tutumu, içerden bir bölünmenin ve farklı arayışlara yönelmenin de zeminini oluşturmuştur. Bu süreç 15-16 Haziran işçi eylemlerinin sıkıyönetim ilan edilerek ordu tarafından bastırılması ile hızlanmaya başlamıştır. Dev-Gençlilerin bu eylemlerde sıkça kullandığı “ordu-işçi

elele” sloganında ifadesini bulan anlayış, devrimde teorik düzeyde de olsa merkezi bir rol verilen “işçi sınıfı” ile yine devrimde başka bir bağlamda merkezi bir rol verilen “ordu”nun karşı karşıya gelmesi ile büyük bir kırılmaya uğramıştır. Bu süreç MDD’ci gençliğin eylem ve örgüt bakımından farklı arayışlara yönelmesini beraberinde getirmiştir.

MDD hareketindeki bölünme, dışsal bir etkenin yürüttüğü muhalefetle değil tamamen içerden yürütülen tartışmaların sonucunda oluşmuştur. Tüm kitleliliğine rağmen MDD anlayışının ve onun yarattığı hareketin bir örgüt sürecine yönelmemesi ve devrimde öncülük konusundaki tutarsız tavrı, tartışmaların odak noktasını oluşturmuştur. “Örgüt” ve “öncülük” konuları üzerinden yürütülen tartışmalarda Türkiye’nin somut şartlarının değerlendirilmesindeki farklılıklar, hem bölünmenin hem de bölünme sonrası oluşan grupların giriştikleri mücadele ve örgütlenme anlayışlarının belirleyicisi olmuştur. MDD hareketinin bölünmesinden doğan üç örgüt (THKO, THKP-C ve TİİKP) 1971’den sonraki Türkiye sol hareketine damgasını vuracak olan örgütlerin temelini oluşturacaktır. MDD hareketi bu yönüyle etkileri bugüne uzanan bir işleve sahiptir.

KAYNAKÇA

- AHMAD, Feroz, **Demokrasi Sürecinde Türkiye (1945-1980)**, Çev. Ahmet Fethi, Hil Yayınları, İstanbul, 1996.
- AHMAD, Feroz, **Modern Türkiye'nin Oluşumu**, İletişim Yayınları, İstanbul, 2005.
- AHMAD, Feroz, "Türkiye'nin Cumhuriyet Dönemi Siyasal Gelişmeleri", **Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi (CDTA)**, C.7, İletişim Yayınları, İstanbul, 1983, s.1995.
- AKALIN, Cüneyt, **Düşler ve Gerçekler, Tanıklarıyla Dünyada ve Türkiye'de '68**, Sarmal Yayınevi, İstanbul, 1995.
- AKAR, Atilla, **Eski Tüfek Sosyalistler**, Babil Yayınları, İstanbul, 2004.
- AKDERE, İlhan; KARADENİZ, Zeynep, **Türkiye Solu'nun Eleştirel Tarihi-1 (1908-1980)**, Evrensel Basım Yayın, İstanbul, 1994.
- AKŞİN, Sina, (Yay. Yön.), **Türkiye Tarihi (4 ve 5. Ciltler)**, Cem Yayınevi, İstanbul, 2002,2005.
- ALAGÖZ, Mehmet, **İdeolojik Aklın Serüveni (1970-1980 Arası Türkiye "Sol" Hareketine Kavramsal Bir Bakış)**, Babil Yayınları, İstanbul, 2005.
- ALATLI, Ertuğrul, **Belgeleriyle 9 Mart 1971 "Antiparlamentalist - Baasçı" Darbe Girişimi**, Alfa Basım Yayım, İstanbul, 2002.
- ALPAY, Şahin, "68 Kuşağı Üzerine Bir Deneme", **Toplum ve Bilim**, S.41, Bahar 1988, s.167-185.
- ALPAY, Şahin, "Devrimci Teorik Eğitim", **Aydınlık Sosyalist Dergi**, S.2, Aralık 1968.
- ALPAY, Şahin, "İşçi Sınıfı ve Milli Demokratik Devrim", **Proleter Devrimci Aydınlık**, S.3-17, Mart 1970, s.353-392.
- ALPAY, Şahin, "Türkiye'nin Düzeni Üzerine", **Aydınlık Sosyalist Dergi**, S.12, Ekim 1969, s.448-477.
- AREN, Sadun, **TİP Olayı (1961-1971)**, Cem Yayınevi, İstanbul, 1993.

- AREN, Sadun, "Demokrasi ve Sosyalizm", **Yön**, S.34, 8 Ağustos 1962.
- AREN, Sadun, "Nasıl Bir Sosyalizm", **Yön**, S.14, 21 Mart 1962.
- AŞÇIOĞLU, Adil, "Sosyalizm ve İşçiler", **Yön**, S.173, 22 Temmuz 1976.
- ATAÖV, Türkkaya, "Türk Sosyalizmine Doğru", **Yön**, S.12, 7 Mart 1962.
- ATAÖV, Türkkaya, "Sosyal Devlet ve Türk Sosyalizmi", **Yön**, S.40, 19 Eylül 1962
- ATEŞ, Toktamış, **68'li Olmak**, Ümit Yayıncılık, Ankara, 1992.
- AVCIOĞLU, Doğan, "27 Mayıs ve Zinde Kuvvetler", **Yön**, S.5, 17 Ocak 1962.
- AVCIOĞLU, Doğan, "Bir Sosyalist Stratejinin Esasları", **Yön**, S.185, 14 Ekim 1966.
- AVCIOĞLU, Doğan, "İnanç Buhranı", **Yön**, S.11, 28 Şubat 1962.
- AVCIOĞLU, Doğan, "Rejim Buhranı", **Yön**, S.10, 21 Şubat 1962.
- AVCIOĞLU, Doğan, "Sınıf Mücadelesi, Sosyalizm ve Milliyetçilik", **Yön**, S.182, 23 Eylül 1966.
- AVCIOĞLU, Doğan, "Sosyalist Gerçekçilik", **Yön**, S.39, 12 Eylül 1962.
- AVCIOĞLU, Doğan, "Sosyalizm Anlayışımız", **Yön**, S.36, 22 Ağustos 1962.
- AVCIOĞLU, Doğan, "TİP'e Dair..", **Yön**, S.168, 17 Haziran 1966.
- AYBAR, Mehmet Ali, **12 Mart'tan Sonra**, Sinan Yayınları, İstanbul, 1973.
- AYBAR, Mehmet Ali, **Bağımsızlık, Demokrasi, Sosyalizm, (Seçmeler 1945-1967)**, Gerçek Yayınevi, İstanbul, 1968.
- AYBAR, Mehmet Ali, **TİP Tarihi (3 Cilt)**, BDS Yayınları, İstanbul, 1987.
- AYDEMİR, Şevket Süreyya, "Sosyal Devlet ve Türk Sosyalizmi", **Yön**, S.40, 19 Eylül 1962.
- AYDEMİR, Şevket Süreyya, "Türk Sosyalizmi ve Fikir Atatürkçülüğü" **Yön**, S.7, 31 Ocak 1962.
- AYDINOĞLU, Ergun, **Türk Solu (1960-1971) Eleştirel Bir Tarih Denemesi**, Belge Yayınları, İstanbul, 1992.
- BATUR, Muhsin, **Anılar ve Görüşler, Üç Dönemin Perde Arkası**, Milliyet Yayınları, İstanbul, 1985.
- BELGE, Murat, **Sosyalizm Türkiye ve Gelecek**, Birikim Yayınları, İstanbul, 2000.
- BELGE, Murat, **Türkiye Dünyanın Neresinde**, Birikim Yayınları, İstanbul, 1997.

- BELGE, Murat, "68 ve Sonrasında Sol Hareket", **Toplum ve Bilim**, S.41, Bahar 1988, 153-167.
- BELGE, Murat, "1968 Gençlik Hareketi", **CDTA**, C.3, İletişim Yayınları, İstanbul, 1983, 810-812.
- BELGE, Murat, "Türkiye Cumhuriyeti'nde Sosyalizm (1960'tan Sonra)", **CDTA**, C.7, İletişim Yayınları, İstanbul, 1983, s.1955-1962.
- BELGE, Murat, "Türkiye İşçi Partisi", **CDTA**, C.7, s.2120-2131.
- BELLİ, Mihri, **Mihri Belli'nin Anıları, İnsanlar Tanıdım 2**, Milliyet Yayınları, İstanbul, 1990
- BELLİ, Mihri, **Devrimci Hareketimizin Eleştirisi-Belgeler I (1961-1971)**, Emekçi Yayınları, (yer yok), 1977.
- BELLİ, Mihri, **Milli Demokratik Devrim**, Aydınlık Yayınları, Ankara, 1970.
- BELLİ, Mihri, **Yazılar (1965-1970)**, Sol Yayınları, Ankara, 1970.
- BELLİ, Mihri "Bugünün Türkiye'sinde Devrimci Eylem Nedir?" **Türk Solu**, S.103-104-105, 4-11-18 Kasım 1969.
- BELLİ, Mihri (E. Tüfekçi imzasıyla), "Demokratik Devrim: Kimle Beraber, Kime Karşı", **Yön**, S.175, 5 Ağustos 1966.
- BELLİ, Mihri, "Devrimci Dayanışma Üzerine", **Aydınlık Sosyalist Dergi**, S.13, Kasım 1969, 59-63.
- BELLİ, Mihri, "Gençliğin Direnişi, Nerde Hareket Orda Bereket" **Türk Solu**, S.33, 2 Temmuz 1968.
- BELLİ, Mihri, "Millet Gerçeği" **Aydınlık Sosyalist Dergi**, S.7, Mayıs 1969.
- BELLİ, Mihri, "Milli Demokratik Devrim", **STMA**, C.7, s.2144-2145.
- BELLİ, Mihri, "Örgüt ve Devrimde Hegemonya Üzerine", **Aydınlık Sosyalist Dergi**, S.16, Şubat 1970.
- BELLİ, Mihri, "Türkiye'de Karşı Devrim", **Türk Solu**, S.64, 4 Şubat 1969.
- BELLİ, Mihri, "Sosyalizmin Tarihine Leke Sürenler", **Türk Solu**, S.7, 29 Aralık 1967.
- BELLİ, Mihri (E. Tüfekçi imzasıyla), "Sosyalizmde Metod Meselesi", **Yön**, S.152, 25 Şubat 1966.

- BELLİ, Mihri, "Ulusal Kültür" **Aydınlık**, S.17, Mart 1970.
- BELLİ, Sevim, **Boşuna mı Çiğnedik? Anılar**, Belge Yayınları, Ankara, 1994.
- BİRAND, M.Ali (vd.), **12 Mart İhtilalin Pençesinde Demokrasi**, İmge Kitabevi Yay., Ankara, 1997.
- BORAN, Behice, **Türkiye ve Sosyalizm Sorunları**, Gün Yayınları, İstanbul, 1968.
- BÜYÜKDAĞLI Yalçın, "Türkiye Sosyalist Hareketinin Tarihi (III)", **Teori**, S.47, Kasım 1993.
- CANKOÇAK, Uğur, "İşçilerin Aydınların Buluştuğu Parti:TİP" **Cumhuriyet**, 13-16 Şubat 2004.
- CEM, İsmail, **Tarih Açısından 12 Mart**, Cem Yayınevi, İstanbul, 1993.
- CİNEMRE, Levent, **Sol Kemalizme Bakıyor**, Metis Yayınları, İstanbul, 1991.
- ÇALIŞLAR, Oral, **Başkaldırının Yedi Rengi**, Milliyet Yayınları, İstanbul, 1990.
- ÇAVDAR, Tevfik, **Türkiye Demokrasi Tarihi (1950 - 1995)**, İmge Kitabevi Yay., Ankara, 1996.
- ÇAYAN, Mahir, **Bütün Yazılar**, Atılım Yayınları, İstanbul, 1992.
- ÇAYAN, Mahir, "Sağ Sapma Devrimci Pratik ve Teori", **Aydınlık Sosyalist Dergi**, S.15, Ocak 1970.
- ÇAYAN, Mahir, "Yeni Oportünizmin Niteliği Üzerine", **Aydınlık Sosyalist Dergi**, S.20, Haziran 1970.
- ÇETİNKAYA, Hikmet, **68'den 78'e Sancılı Yıllar Kuşatılmış Sokaklar**, Günizi Yayıncılık, İstanbul, 2002.
- ÇUBUKÇU, Aydın, **Bizim '68**, Evrensel Basım Yayın, İstanbul, 1993.
- DERVİŞOĞLU, Sinan, "MDD: Bir Provokasyonu Yeniden Düşünmek", **Fabrika**, S.52, Ocak 2002, s.17-33 (http://www.fabrikadergisi.com/arsiv/fabrika_51.pdf).
- ER, Alev, **Bir Uzun Yürüyüşü 68**, Afa Yayınları, İstanbul, 1988.
- ERDOĞDU, Vahap, "TİP Nereye Gidiyor? Önümüzdeki Devrimci Adım ve TİP'in Tarihsel Görevi", **Yön**, S.189, 11 Kasım 1966.
- EROĞUL, Cem, **Demokrat Parti Tarihi ve İdeolojisi**, İmge Kitabevi Yay., Ankara, 1990.

- ERDOST, Muzaffer, **Türkiye Üzerine Notlar**, Sol Yayınları, Ankara, 1971.
- FEYİZOĞLU, Turhan, **Bizim Mahir**, Gökkuşığı Basın Yayın, İstanbul, 1996.
- FEYİZOĞLU, Turhan, **FKF Demokrasi Mücadelesinde Sosyalist Bir Öğrenci Hareketi**, Ozan Yayıncılık, İstanbul, 2002.
- FRASER, Roland (v.d.), **1968 İsyancı Bir öğrenci Kuşağı**, Çev: Kudret Emiroğlu, Belge Yayınları. İstanbul, 1988.
- GÜRKAN, Celil, **12 Mart'a Beş Kala**, Tekin Yayınevi, İstanbul, 1986.
- HİLL, Christopher, **Lenin ve Rus Devrimi**, Çev. Aziz Erinç, Evrensel Basım Yayın, İstanbul
- İPEKÇİ, Abdi, "Sosyalizm Komünizmin Zehiri mi, Panzehiri mi?", **Yön**, S.5, 17 Ocak 1962.
- İLERİ, R. Nuri, **Mihri Belli Olayı**, Anadolu Yayınları, İstanbul, 1976.
- İLERİ, R. Nuri, **TKP Gerçeği ve Bilimsellik**, Anadolu Yayınları, İstanbul, (t.y.).
- KAÇMAZOĞLU, H. Bayram, **27 Mayıs'tan 12 Mart'a Türkiye'de Siyasal Fikir Hareketleri**, Birey Yayıncılık, İstanbul, 1995.
- KANAT, Celal A., "TKP Tarihinde Gezintiler (1973-1987)", **Sosyalizm ve Toplumsal Mücadeleler Ansiklopedisi (STMA)**, C.7, İletişim Yayınları, İstanbul, 1988.
- KARACA, Emin, **Eski Tüfeklerin Sonbaharı**, Toplumsal Dönüşüm Yay., İstanbul, 1996.
- KEYDER, Çağlar, **Türkiye'de Devlet ve Sınıflar**, İletişim Yayınları, İstanbul, 1990.
- KIVILCIMLI, Hikmet, **27 Mayıs ve Yön Hareketinin Sınıfsal Eleştirisi**, Ant Yayınları, İstanbul, 1970.
- KIVILCIMLI, Hikmet, **Devrim Zorlaması ve "Devrimci Zortlaması"**, Tarihsel Maddecilik Yayınları, İstanbul, 1970
- KORKMAZ, Esat, **Kafa Tutan Günler: 68 Güncesi**, Arba Yayınları, İstanbul, 1992.
- KÜÇÜKAYDIN, Demir, "Türkiye'de Solun Tarihini Yazacaklar İçin tezler", **Sınıf Bilinci**, S.4/5, Ekim 1989.
- KÜPELİ, Yusuf, "Sosyalistlere Çağrı", **Türk Solu**, S.68, 4 Mart 1969.
- KÜRKCÜ, Ertuğrul, "Dev-Genç", **STMA**, C.7, İletişim Yayınları, İstanbul, 1988.

- LENİN, Viladimir İliç, **Demokratik Devrimde Sosyal-Demokrasinin İki Taktiği**, Çev. Muzaffer Erdost, Sol Yayınları, Ankara, 1992.
- LENİN, Viladimir İliç, **Nisan Tezleri ve Ekim Devrimi**, Çev. Muzaffer Erdost, Sol Yayınları, Ankara, 1992.
- LANDAU, Jacob M., **Türkiye'de Sağ ve Sol Akımlar**, Turhan Kitabevi, Ankara, 1979.
- MARGULİES, Roni, "Kemalizm, Stalinizm ve Türk Solu", **Enternasyonal Sosyalizm**, S.8, Mart-Nisan 2002.
- MUMCU, Uğur, **Bir Uzun Yürüyüş (Behice Boran ile Söyleşi)**, Tekin Yayınevi, İstanbul, 1993.
- MUMCU, Uğur, **Sosyalizm ve Bağımsızlık (M. Ali Aybar ile Söyleşi)**, Tekin Yayınevi, İstanbul, 1996.
- NADİ, Nadir, **27 Mayıs'tan 12 Mart'a**, Sinan Yayınları, İstanbul, 1972.
- OLGAÇ, Ersan, "Tip Tabanından Gelen Ses: Oportünizme Dur Diyelim" **Türk Solu**, S.49, 22 Ekim 1968.
- ÖZDEMİR, Hikmet, **Kalkınmada Bir Strateji Arayışı: Yön Hareketi**, Bilgi Yayınları, İstanbul, 1986
- ÖZGÜDEN, Doğan, "Türkiye İşçi Partisi'nin Kuruluşu", **STMA**, C.6, s.1998.
- ÖZTÜRK, Sırrı, **İşçi Sınıfı-Sendikalar ve 15-16 Haziran**, Sorun Yayıncılık, İstanbul, 2001.
- PARLA, Taha, **Türkiye'de Anayasalar**, İletişim Yayınları, İstanbul, 1991.
- PERİNÇEK, Doğu, "FKF'den Dev-Genç'e Uzanan Pratiğin Teorik Mirası", (http://www.oncugenclik.org.tr/haber_devam2.asp?id=28)
- PERİNÇEK, Doğu, "Marksizm-Leninizm-Mao Zedung Düşüncesi Bütün İnsanlığın Malıdır", **Proleter Devrimci Aydınlık**, S.10-24, Ekim 1970, 479-496.
- POPOV, K., **Burjuva Demokratik Devrimin Proleter Devrime Dönüşmesi**, Dönüşüm Yayınları, İstanbul, 1991.
- SARISÖZEN, Veysi, "Çeyrek Yüzyıl Önce Kurduğumuz Örgüt:FKF", **STMA**, C.7, s.2070-2071.

- SAYILGAN, Aclan, **Yeni Kavga: MDD Nedir**, Kardeş Matbaası, Ankara, 1970.
- SAYILGAN, Aclan, **Türkiye'de Sol Hareketler (1871-1972)**, Hareket Yayınları, İstanbul, 1972.
- SCHICK, İrvin C. ve TONAK, Ertuğrul A. (der.), **Geçiş Sürecinde Türkiye**, Belge Yayınları, İstanbul, 1990.
- SELÇUK, İlhan, "Türkiye'de Ordu", **Yön**, S.5, 17 Ocak 1962.
- SENCER, Muzaffer, **Türkiye'de Siyasal Partilerin Sosyal Temelleri**, Geçiş Yayınları, İstanbul, 1971.
- ŞEREF, Muvaffak, "Sırası mıydı, Gerekli miydi?", **Yön**, S.176, 12 Ağustos 1966.
- SERTEL, Yıldız, **Türkiye'de İlerici Akımlar**, Ant Yayınları, İstanbul, 1969.
- SİLİER Orhan, "TİP'in 1961-1971 Dönemi Üzerine Bazı tezler", **STMA**, C.7, İletişim Yayınları, İstanbul, 1988.
- SİNAN, Mehmet, "Marksizm ve Türk Solunun İdeolojik Geleneği", **Marksist Tutum**, S.3, Haziran 2005,
(http://www.marksist.com/MT/Marksizm_ve_turk_solu.htm).
- STALİN, Josef, **Leninizmin İlkeleri**, Çev. Muzaffer Ardos, Sol Yayınları, Ankara, 1979.
- STALİN, Josef, **Marksizm ve Ulusal Sorun ve Sömürge Sorunu**, Çev. Muzaffer Erdost, Sol Yayınları, Ankara, 1994.
- STALİN, Josef, **Milli Demokratik Devrim**, Çev. Şule Perinçek, Kaynak Yayınları, İstanbul, 1982.
- SUNGURBEY, İsmet, "TİP Parti Tüzük ve Programının Gerektirdiği Partiyi Geliştirici Politikayı İzlemelidir", **Yön**, S.178, 26 Ağustos 1966.
- ŞİŞMANOV, Dimitir, **Türkiye İşçi ve Sosyalist Hareketi**, Belge Yayınları, İstanbul, 1990.
- ÜNSAL, Artun, **Türkiye İşçi Partisi (1961-1971)**, Tarih Vakfı Yurt Yay., İstanbul, 2002.
- TANİLLİ, Server, **Devlet ve Demokrasi Anayasa Hukukuna Giriş**, İstanbul Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 1981.
- TUNÇAY, Mete, "Cumhuriyet Türkiyesi ve 'Marksizm'", **Çağdaş Türkiye Tarihi**

Seminerleri 2005-2006, Osmanlı Bankası Arşiv ve Araştırma Merkezi,
(http://www.obarsiv.com/cts_mete_tuncay.html).

- TUNÇAY, Mete, (ed.), **75 Yılda Düşünceler, Tartışmalar**, Tarih Vakfı Yay.,
İstanbul, 1999.
- TUNÇAY, Mete, "Türkiye Cumhuriyeti'nde Sosyalizm (1960'a Kadar)", **CDTA**, C.7,
İletişim Yayınları, İstanbul, 1983, s.1950-1954.
- TUNÇAY, Mete, "Siyasal Gelişmenin Evreleri", **CDTA**, C.7, s.1981.
- YERASİMOS, Stefanos, **Az gelişmişlik Sürecinde Türkiye (3.Cilt: Birinci Dünya
Savaşı'ndan 1971'e)**, Çev. Bahadır Kuzucu, Belge Yayınları, İstanbul, 1992.
- YETKİN, Çetin, **Türkiye'de Soldaki Bölünmeler (1960-1970)**, Toplum Yayınevi,
Ankara, 1970.
- YILDIRIM, Ali, **FKF, Dev-Genç Tarihi (1965-1971), Belgelerle Bir Dönemin
Serüveni**, Doruk Yayıncılık, Ankara, 1997.
- YILDIRIM, Nazım, "68 Salt Bir Öğrenci Hareketi miydi?",
(<http://www.marksist.com/TRH/68.htm>)
- YILMAZ, Tanzer Sülker, **Türkiye'de Gençlik Hareketleri**, Toplumsal Dönüşüm
Yay., İstanbul, 1997.
- ZEDUNG, Mao, **Seçme Eserler I**, Kaynak Yayınları, İstanbul, 1979.
- ZEDUNG, Mao, **Seçme Eserler II**, Kaynak Yayınları, İstanbul, 1975.
- ZEDUNG, Mao, **Yeni Demokratik Devrim**, Çev. Sırrı Bulut, Umut Yayıncılık,
İstanbul, 1993.
- ZİLELİ, Gün, "Kürt MDD'si ve Türk MDD'si", **Birikim**, S.160-161, Ağustos-Eylül
2002.
- ZİLELİ, Gün, **Yarılma (1954-1972)**, İletişim Yayınları, İstanbul, 2004.
- , **Milli Demokratik Devrim ve İçyüzü**, Uyarı Yayınları, (yer yok), (tarih yok).